

Fortellinger om vold

En kvalitativ studie av vold som fenomen

Eirik Wollheim Nygård

Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

30. juni 2013

Fortellinger om vold

En kvalitativ studie av vold som fenomen

© Eirik Wollheim Nygård

2013

Fortellinger om vold

Eirik Wollheim Nygård

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: OK Print Shop AS

Sammendrag

Denne kvalitative studien tar for seg vold som fenomen i lys av tre sosiologiske tradisjoner: nøytraliseringsteori, subkultur-teori og mikro-sosiologi. Intervjuer med sju unge menn er i hovedsak materialet som blir brukt i analysen. Empiri og teori som kan brukes sammen til å studere erfaringer av voldelige situasjoner, og det som ligger utenom. Aktørers fortolkninger av fenomenet og hvordan voldelige handlinger tilskrives mening er hovedtema i dette prosjektet; hvor vidt de trekker på subkultur og konvensjonelle verdier i forklaringer er del av denne tilnærminga. Videre utforskes hvordan opplevelser av vold kan virke forførende og tiltrekkende. Hva som leder til voldsutøvelse blir studert ved hjelp av mikro-sosiologisk teori; situasjonenes dynamikk, og informantenes fortolkninger av disse hendelsene.

Fortellinger om nøytralisering av hendelser for å bevare identitet veksler mellom subkulturell forankring og historier om stigma og skam i stilling til storsamfunnet. De skisserer årsaker til fortsettende voldsutøvelse, noe utenforliggende som de har tatt til seg, og grunner til vold som kan vitne om moralske, verdige motiver. De kan distingvere seg fra andre som del av det subkulturelle prosjektet, og avfeie andres representasjoner av volden. Innenfor institusjoner som skolen kan de stille seg i opposisjon til agentene og forsvarerne for denne institusjonens verdier og normer. Utøvelsen av vold må like fullt kobles til situasjonene der volden finner sted, og dynamikken med andre- deltakere og tilskuere- som muliggjør slåsskampen. Vold er vanskeligere å utøve enn kulturelle klisjeer vil ha det til. De som overkommer frykten og spenninga som en voldelig konfrontasjon initierer, har lært seg bestemte måter for å omgå en overveldende følelse av frykt, eller i hvert fall spenning (Collins 2008). Vold kan virke forførende idet en møter ydmykelse og avmakt og snur situasjonen til egen fordel (Isdal 2000). Opplevelsen av oversanselighet i voldelige situasjoner, alternativ sjølrealisering, prestisje og karakter tilskrevet i etterkant av slåsskamper er appellerende.

Forord

Takk til veileder Sveinung Sandberg for gode råd og all hjelp. Jone Sunde og Eirik Hammersvik fortjener en takk for å ha satt meg i kontakt med informanter.

Andreas, Johannes, Tom-Fredrik, Torkel, Johan og Brødrene Bonde Hansen som har gjort Blindern til et ålreit sted å være. Brødrene skal ha takk for korrekturlesing og flotte tips.

Jeg må også rette en stor takk til David som har kommet med innspill, og de andre som har vært villige til å fortelle om vold og slåssing.

Eirik Wollheim Nygård

Oslo, 30.juni 2013.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING: Ute på byen.....	11
Sosiologisk blikk.....	12
Forskningstema.....	13
Vold som fenomen	15
Oppgavens struktur.....	17
2. TEORI.....	18
NØYTRALISERINGSTEORI.....	18
Accounts.....	20
Variasjoner i nøytralisering og accounts.....	22
SUBKULTUR-TEORI.....	24
Birmingham-skolen.....	24
Voldelig subkultur.....	26
MIKRO-SOSIOLOGI.....	30
Fenomenologi og symbolsk interaksjonisme.....	30
3. METODE.....	35
Innsamla materiale.....	35
Utgangspunkt.....	35
Rekruttering av informanter.....	36
Intervjuer og nytt materiale.....	38

Eget forhold til vold.....	42
Etiske vurderinger.....	43
Metodiske problemstillinger.....	44
4. VOLD SOM SOSIALT FENOMEN.....	47
NØYTRALISERING.....	47
Stigma.....	49
Nøytraliserings teknikker og accounts.....	52
Avslutning.....	63
VOLD OG SUBKULTUR.....	64
Subkultur som motstand.....	67
Voldelig subkultur.....	72
Avslutning.....	79
VOLDENS FORFØRELSE OG TILTREKNING.....	81
Voldelige situasjoner	81
Opplevelser av vold.....	87
Alternativ sjølrealisering.....	93
Avslutning.....	97
5. AVSLUTNING.....	99
6. LITTERATUR	104
Andre kilder.....	109
7. VEDLEGG: Intervjuguide.....	110

1. INNLEDNING: Ute på byen

Jeg og David sto og venta på bussen en sein natt i november. Vi hadde tatt noen øl ute på byen, men nå var kvelden i ferd med å ta slutt. Vi sto der ei stund før et kjærestepar kom gående og stilte seg like ved oss. Kort tid etter vender David seg mot mannen i følget, og tar tak i han ved å prate nedsettende om hans mandighet. Den ukjente mannen lar seg provosere og svarer tilbake. David egger opp den andre og det ulmer av noe som kommer til å skje. I krangelen tar dama del og forsøker å kontre Davids provokasjoner sammen med mannen hennes. David utfordrer mannen til å stå opp for seg sjøl. Jeg prøver å få David til å gi faen, men i utvekslinga av truende ord driver de videre. Dama til mannen trekker seg tilbake. De nærmer seg hverandre og på et litt famlende og anspent vis begynner de å bryte. Dama har nå forsvunnet. Målinga av krefter i brytekampen er ikke noe brutal, det handler om å få et overtak og sette på plass den andre. De bruker fortauet og i løpet av et øyeblikk gjør Davids motstander nok til at David faller, ned på asfalten i søla. Den ukjente mannen begynner å slå David med håndflatene. Han hadde muligheten til å slå fra seg og gjøre skade, men det virka som han hadde vondt for å la volden eskalere til det brutale, eller så var han fornøyd med det han hadde oppnådd. Det kulminerte der og da. I neste øyeblikk beveger den ukjente mannen seg vekk fra situasjonen og blir borte i mørket.

Basketaket mellom de to var over i løpet av noen minutter. I etterkant pekte David på motstanderens manglende evne til å slå i fra seg. Han hadde tapt, men vist djervhet i motsetning til rivalen som ikke klarte å skade han, enda han hadde fått David i bakken. David ville tatt i mot slag, men motstanderen turte ikke.

Kort tid etter dette inntraff snudde Davids lettsindighet til harme. Han skulle finne igjen den andre. Idet han går ut i veien kommer en drosje kjørende, og David beveger seg mot den. Drosjesjåføren setter bilen kjapt i revers og den akselerer bakover, bort fra David. Jeg husker ikke hva som skjedde etter det, før bussen ankom og våre veier skiltes.

Om David var ute etter bråk den kvelden, veit jeg ikke, men han var ikke fremmed for det. Jeg fikk seinere høre at han hadde havna på nytt i bråk samme kveld. Vi prata om hendelsen noen uker seinere, da en annen spurte han om hvorfor han slåss, uten noen form for bebreidelse i

stemmen. David fortalte: Hvis du ikke har sloss, så har du gått glipp av noe. Akkurat hva han la i dette ble hengende i luften og usagt.

Sosiologisk blikk

Basketaket mellom David og den ukjente mannen ble aldri noen voldsom affære. Utøvelsen av fysisk vold begrensa seg til en keitete brytekamp, og endte med en rekke klønete slag. Vold er ofte inkompetent. Bilder, video-opptak av voldelige situasjoner viser aktørers frykt og spenning idet en konfrontasjon er nær, og bryter ut. Økt kortisol-nivå, stigende hjerterytme- fysiologiske reaksjoner på stress- oppstår idet en skal begå en voldelig handling mot et annet menneske (Collins 2012: 134-135). Noe må gjøres for å overkomme den spenninga som konfrontasjonen skaper.

David klarte å skape en dynamikk der volden ble kompetitiv. Han satte motstanderen i forlegenhet. Provokasjonene utprøvde den ukjente mannens karakter, og hvis han hadde trukket seg unna ville han gitt David rett i beskyldningene om svak maskulin karakter. De justerte seg etter hverandres bevegelser i basketaket. Det kunne endt i brutalitet, men brytekampen var prega av en solidarisk innstilling til den andre. En av dem kunne ha slått, sparka eller skalla ned den andre, men de valgte å fortsette i pakt med hverandres bevegelser. Først da David falt begynte den ukjente mannen å slå David, men slagene var veike og levna ingen skade.

David gjorde tapet forståelig i etterkant. Han hadde drukket mye øl og var ustø på grunn av det. Arbeidet med å nøytralisere en handlings urovekkende konnotasjoner blir gjort på grunn av forventninger til seg sjøl, og forestillinger som en ser seg sjøl i lys av (Mead 1982: 184). En hendelse som bryter med disse forestillingene gjør at en må unnskyldde egen tilkortkommenhet i situasjonen. Davids nøytralisering i etterkant kan forstås som subkulturell. En alternativ tilnærming til vold, mer presist til slåssing, i strid med storsamfunnet og myndigheters fortolkninger av vold.

Davids ord, noen uker etter basketaket fant sted, vitna om slåssing som mulighet til å skaffe seg alternativ «action». Risikofylte handlinger der en tester kroppen, og realiserer sider ved seg sjøl som hverdagslivet ikke kan tilfredsstillende (Birrell 1981: 365). Noen oppsøker slåsskamper, og finner glede i å sette seg sjøl i en utsatt posisjon slik David gjorde.

I slåsskamper kan det oppleves som om en blir drevet med av situasjonen. Intense fysiologiske reaksjoner og følelser må håndteres. Likevel er aktørens handlinger ikke drevet alene av impulser, sosial bevissthet er intakt, sjøl i disse voldsomme situasjonene (Jackson-Jacobs 2009: 225). Handlinger formes og blir meningsfulle av situasjonens dynamikk, og i ettertid da hendelsen fortolkes og mening tilskrives. Det åpner opp for en sosiologisk analyse.

Forskningstema

Unge menn står for mye av voldsutøvelsen i Norge, og overvekten av disse kommer fra såkalt lavere sosiale lag.¹ Studier av antisosial ungdom viser at de mest voldelige, kriminelle er de som skårer på «spenningssøkende aggresjon».² Sammenhenger som kan være statistisk signifikante, men der det finnes «svarte rom» imellom variablene- årsaker og virkning. Raymond Boudon peker på at dette rommet må utforskes ved å se på aktørers rasjonelle handlinger, og først da kan et sosialt fenomen forstås. En forutsetning er at aktørers normative forestillinger er retta mot konsekvensen av ei handling. Handlinger som ikke baserer seg på dette kan ikke gripes ved hjelp av teorien om rasjonelle valg (Boudon 2003: 1-9). Vold er sjeldent nyttemaksimerende i det lange løp, så hva får aktører til å utøve vold?

Utgangspunktet for denne kvalitative studien er vold som fenomen i lys av tre sosiologiske tradisjoner: nøytraliseringsteori, subkultur-teori og mikro-sosiologi. Disse teoriene har hver for seg vært forankringa til sosiologiske studier av vold. Jeg skal bruke de sammen til å studere aktørers fortolkninger av vold.

¹ www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/straff/aar/2013-01-24

² www.forskning.no/artikler/2012/juli/327788

Nøytraliseringsteori har blitt brukt til å studere hvordan vold kan bearbeides til å bli legitim og til å sette seg fri fra skam. Graham Sykes og David Matzas tese: Lovbrudd forutsetter nøytraliseringsteknikker og kan gjøre lovbrøyttere i stand til å fortsette den kriminelle karrieren, blir utforska i analysen.

- *Hvordan kan nøytraliseringsteori forklare voldsutøvelse?*

Subkultur-teori fra Birmingham-skolen vil bli brukt til å studere vold som motstand, og spesielt Paul Willis' arbeid om subkulturell praksis blir sett i sammenheng med voldsutøvelse. Videre skal voldelig subkultur- alternative tilnærminger til fenomenet- bli kobla til informantenes fortellinger.

- *Kan vold forstås i lys av subkultur?*

Feltspesifikk teori som trekker på fenomenologi og symbolsk interaksjonisme er inngangen til å studere voldens forførende og tiltrekkende sider. Hvordan informantene fortolker voldelige situasjoner og opplevelsen av disse hendelsene.

- *Hvordan kan vold være forførende og tiltrekkende?*

Etter gjennomgangen av disse forskjellige temaene så trekkes de sammen til å belyse vold som fenomen. Prosjektet har basis i de tre teoriene, men er åpent for ny teori i takt med empiri som blir utforska (Creswell 2009: 62).

Åtte intervjuer med sju unge menn er i hovedsak materialet som blir brukt til å studere vold som fenomen. En trøblete datainnsamling førte til at jeg valgte å se etter nytt materiale som kunne være utfyllende. Ett video-intervju med en engelsk «hooligan»³ ble inkorporert og del av

³ Fotball-supportere med alternativ tilnærming til supporter-kultur. Arrangerer slagsmål med andre lags likesinna supportere (Dunning 2000: 150-155).

analysen. David, som allerede har blitt introdusert, er nøkkel-informant i prosjektet. Jeg intervjuer han tre ganger. Han har også kommet med innspill underveis.

Vold som fenomen

Evolusjonspsykologen Steven Pinker forstår evnen til å utøve vold som noe iboende i mennesket på grunn av vår evolusjonære arv, men som i moderne tid har blitt dempet av staters demokratiske utvikling i tråd med Norbert Elias' tese om en siviliseringsprosess som har medført færre voldelige konflikter. Mennesket har blitt et mer empatisk og fredelig vesen i stand til å temme sine aggressive drifter (Pinker 2011).

Travis Hirschi og Michael Gottfredsson kobler individers utviklede sjølkontroll og impuls kontroll til kriminalitet og voldsutøvelse. Terskelen for å utøve vold utvikles tidlig, og de tegner et dystert bilde; Siden impuls kontroll erverves så tidlig i menneskers liv, er den rigid og stadig. En begynt voldskarriere er således vanskelig å bryte med (Hirschi & Gottfredson 1990).

Testosteron-nivå har blitt sett i sammenheng med ungdomskriminalitet og spenningssøking. Richard Felson trekker fram hårete underarmer som indikator på dette (Felson 2009: 581). Jakten etter det voldelige mennesket har ledet forskere til å studere hjernen. Søket etter «den kriminelle hjernen», målinger av aktivitet i amygdala- struktur i tinninglappen som registrerer frykt- har heldigvis eller dessverre ikke ført fram til å kunne utpeke voldelige individer. Til tross for økt aktivitet i amygdala, utløser ikke det automatisk en «fight-or-flight»- mekanisme. Andre deler av hjernen er i aktivitet på samme tid, og voldsutøvelse er ikke deterministisk gitt.⁴

Glipp i sjølkontroll og voldsutøvelse ble forstått av Sigmund Freud som et primitivt uttrykk for aggresjon. Aggresjon bygger seg opp naturlig i mennesket ved inntak av føde, og denne driften vil etter hvert trenge seg fram og måtte uttrykkes, som en slags renselse. Freud var opptatt av hvordan denne driften forvaltes av individet.

⁴ «Hodeløs formidling», artikkel fra Morgenbladet, 23.11- 2012.

Psykologen Per Isdal kritiserer Freuds individualistiske syn på voldsutøvelse. Isdal ser vold som tillært respons og forankra i følelser som avmakt. Opplevelsen av avmakt ligger forut sinnet som leder til voldsutøvelse, og volden blir en form for motmakt og håndtering av denne avmakten (Isdal 2000: 110-131).

Forestillingene om vold og dens former er historisk kontingent. Å dra ut øyeeplet til motstanderen var en utbredt, vanlig teknikk i slagsmål blant lavere klasser i USAs sørstater på 1800- og 1900-tallet, akseptert av publikum og deltakere som legitim i dueller mellom menn. Curtis Jackson-Jacobs trekker linja videre til en amerikansk soldats beretning fra Irak-krigen i 2004 om et basketak på liv og død. Han var trent for nærkamp, hadde tatt livet til flere av fienden, og var del av en voldelig elite. I håndgemenget klarte han å rive til seg et overtak og bora fingeren inn i øyet til motstanderen. Men så trakk han fingeren ut. Han var ikke i stand til å bruke denne teknikken. Kvalene ved å stikke ut øyet til motstanderen var så besværlige at han avsto fra å gjøre det. Voldens form vekka avsky. Det som var normalt i sørstatene for kort tid siden- i et historisk perspektiv- var grusomt og frastøtende i soldatens øyne (Jackson-Jacobs 2009: 293-299). Voldens former og teknikker; hva som er normalt, legitimt og avvikende, illegitimt har en historisk og kulturell forankring som strukturerer aktørers tilbøyeligheter.

Noen former for vold kan appellere og omgå avskyen som andre typer voldsutøvelse kan innby. Slåssing som kan virke forførende ved at den har moralsk appell, og som vekker forestillinger om rettferd. Vold i hevnaeksjoner, sjølforsvar og kompetitiv vold er del av dette.

Noen oppsøker voldelige opplevelser. Subkulturelle fellesskap der bestemte typer vold fortolkes på annet vis enn det som er normalt i samfunnet ellers. De kan finne glede i å slåss; alternativ sjølrealisering, lysten etter oversanselige opplevelser, de kroppslige reaksjonene, og det som kan følge i kjølvannet: Gode historier som vitner om karakterstyrke (ibid.).

Hva som gjør vold meningsfylt og legitim innebærer at subjektive erfaringer av vold må studeres; aktørers fortolkninger av vold og hvilke forestillinger de lener seg imot.

Oppgavens struktur

Etter innledninga følger en presentasjon av teori som vil bli brukt i analysen til å forstå seg på vold som fenomen. Nøytraliseringsteori, subkultur-teori og mikro-sosiologisk teori utgjør denne delen.

I kapittel tre blir metode og data presentert. Fra utgangspunkt til rekruttering av informanter, innsamling av materiale, og metodiske og etiske problemstillinger underveis. Dette faller sammen med teori som blir brukt, og seinere til analysen.

Kapittel fire er den analytiske delen. Empiri og teori trukket sammen til å forstå vold som fenomen. Det første delkapitlet tar for seg vold i lys av nøytraliseringsteori. Subkultur er knytta sammen med det forrige kapitlet, men her vil vold som et subkulturelt fenomen bli utforska grundigere. Og videre: Voldens forførende og tiltrekkende sider. Her brukes mikro-sosiologi til å studere fortolkninger av voldelige situasjoner og opplevelser av vold.

Det som har blitt analysert vil bli diskutert i siste del, og ny teori som har blitt trukket inn underveis utfyller denne diskusjonen.

Litteratur og andre kilder blir presentert helt til slutt.

2. TEORI

Nøytraliseringsteori, subkultur-teori og mikro-sosiologisk teori ligger til grunn for tematikken som utforskes i dette prosjektet. Disse teoriene blir skissert i følgende kapittel, men også annen relatert teori og forskning vil bli trukket inn.

I kapittelet presenteres først Graham Sykes og David Matzas nøytraliseringsteori. Dens opprinnelige form og nye funn som har utvida teorien. Hvordan skam kan pareres er et av momentene i denne tilnærminga.

Paul Willis og Birmingham-skolens teori innleder neste bolk. Vold og subkulturell praksis som form for motstand blir skissert. Annen subkultur-teori, blant annet fra Marvin Wolfgang & Franco Ferracuti, følger opp Birmingham-skolens bidrag.

Jack Katz' fenomenologiske teori benyttes til å studere hvordan vold kan oppleves, og virke henrivende. Randall Collins mikro-sosiologiske teori brukes til utforsking av hva som skjer i voldelige situasjoner. I mitt prosjekt blir det kobla til fortolkninger av dynamikken i disse situasjonene.

NØYTRALISERINGSTEORI

Teorien om nøytralisering, slik den ble presentert av Graham Sykes og David Matza i 1957, tok for seg lovbruyterers hang til å bruke bestemte teknikker for å unnsnippe skam, skyld og umoralsk karakter. Bruken av nøytraliseringsteknikker forteller om lovbruyterers tilknytning til verdier og ideer som storsamfunnet forfekter. Sykes og Matza brøyt med Wolfgang og Ferracutis tese om «subcultures of violence» der alternative verdier og praksis- et subkulturelt levesett- var uttrykk for en kultur i avstand til samfunnets konvensjoner.

Sykes og Matza beretter om hvordan nøytraliseringsteknikker kan hjelpe lovbruytere til å leve med kriminelle handlinger. De fem nøytraliseringsteknikkene består av å benekte ansvar, skade, benektelse av offeret, fordømmelse av de som fordømmer, og appell til høyere autoritet. Spesielt

benektelse av ansvar, har blitt ansett for å være den mest sentrale ved at den kan lette avvikerer for personlig skyldfølelse og kritikk fra andre. En kan være utsatt for eksterne krefter, noe som ligger utenfor egen kontroll, og uheldige omstendigheter.

Teorien om nøytralisering kom på samme tid som Leon Festinger la fram sin teori om kognitiv dissonans. De tar for seg det samme idet de legger ut om uoverensstemmelser mellom handling og identitet og hvordan en håndterer denne problematikken for å kunne leve med det. Som for eksempel: hvordan kan en oppfatte seg sjøl som et moralsk vesen når en har begått umoralske handlinger. Avvikende handlinger forklares og nøytraliseres for å opprettholde et selv, og idet ligger en erkjennelse av tilknytning til konvensjonelle verdier og storsamfunnet, hevder forfatterne av nøytraliseringsteorien. Festinger skilte seg fra Sykes og Matza i spørsmålet om når nøytraliseringa skjer. Han mente det skjedde i etterkant av en handling, mens forfatterne av nøytraliseringsteorien peker på at det skjer forut handlinga (Maruna & Copes 2005: 228-231).

Det som har blitt tatt videre er at dette arbeidet ikke begrenser seg til et tidsrom før eller etter en urovekkende hendelse, men pågår kontinuerlig. I forståelsen av seg sjøl- hvem en er i andres øyne, hvem en bør være, og til et ideal-selv som en jobber med å nærme seg (Higgins 1987: 320-321).

Et problem med Sykes og Matzas teori er utvalget av lovbrøyttere, de var i hovedsak tilknyttet middelklassen og konvensjonelle verdier. Andre studier viser at nøytralisering av hendelser likeså mye kan være et forsvar for en subkulturell identitet (Topalli 2005). Eller så kan de veksle mellom forsvar for både et subkulturelt og et konvensjonelt, moralsk selv.

Et viktig moment i nøytraliseringsteorien fra 57' er bruken av teknikkene til å fortsette en kriminell karriere. Om en motstår eller fortsetter i et kriminelt spor kan knyttes til bestemte typer nøytraliseringsteknikker. En type er nøytraliseringer der kriminelle handlinger knyttes til noe i en sjøl- som et iboende karaktertrekk- og dette gir grunn til å fortsette den kriminelle karrieren. Shadd Maruna og Heith Copes ser dette i sammenheng med lovbrøytteres sjølnarrativer. Disse narrativene skaper mening og sammenheng i tilværelsen, og nøytraliseringa gjøres på grunn av aktørens biografi. Hvis volden knyttes til noe i egen personlighet, og gis plass som noe naturlig og ufravikelig, kan en drifte mot seinere voldsutøvelse. I tråd med Matzas teori om «drift». Unge lovbrøytteres handlinger blir nøytralisert av eldre og av myndigheter på vegne av dem. Det kobles

til det å være ung, og hvordan denne tilbøyeligheten mot avvikende handlinger er noe naturlig, men forbigående.

Et annet aspekt ved Sykes og Matzas nøytraliseringsteori er tanken om at aktive lovbrøyttere nøytraliserer i større omfang enn de som har lagt en kriminell karriere bak seg. Tankerekka går fra forestillinga om lovbrudd forutsetter nøytralisering, og at de som har slutta å begå lovbrudd ikke trenger å ty til nøytraliseringsteknikker lenger. Liverpool-studiet (2005), som Maruna tok del i, sår tvil om nøytraliseringers effekt på lovbrudd, siden de som har lagt lovbruddene bak seg også benytter seg av nøytraliseringsteknikker. Følger en denne empirien, så viser det at bruken av nøytraliseringsteknikker er et stadig arbeid. Festingers teori om kognitiv dissonans, der håndteringa skjer i etterkant av lovbruddet, bistår Matzas og Sykes arbeid, men nøytraliseringsteori kan utvides i perspektiv. Nøytraliseringer er ikke bare noe kriminelle og lovbrøyttere holder på med. En kan se det i lys av sosial kognisjon og noe en hver befatter seg med i bearbeidinga av inntrykk og hendelser som truer eller rokker ved egen sosiale identitet og det private selvet.

Teorien om nøytralisering går forbi individets behandling av informasjon. Det kan ikke reduseres til «prosesseringsfeil» og «feilslutta kognisjon»- begreper fra kognitiv psykologi. Bruken av nøytraliseringsteknikker er forankra i det sosiale liv. Motiver og grunner for handling blir lagt fram idet en tar stilling til en bestemt kultur (Maruna og Copes 2005: 279-283).

Forskere har seinere funnet langt flere teknikker enn de som Matza og Sykes nevner. Noen av dem sammenfaller. Poenget er hvordan de jobber for selvet og bør forstås som meningsskapende i en sjølnarrativ prosess (Maruna & Copes 2005: 284). Og videre i hvilke kontekster narrative gjør seg gjeldende (Presser 2009).

Accounts

Scott & Lymans arbeid om «accounts» viser forskjellige typer nøytraliseringsteknikker. De skiller mellom justeringer og unnskyldninger. Justeringer er innrømmelse av skyld og ansvar, men blir brukt til å så tvil om eller forkaste offerets uskyld, og som kan rettferdiggjøre handlingen i lys av intensjonen- som en slags god utilitaristisk handling. Unnskyldninger innrømmer handlingas uanstendighet. En bruker unnskyldninger til å kunne berge selvet ved å

fraskrive seg sjøl intensjoner- som for eksempel mangel på informasjon og biologiske disposisjoner. Bevisstheten om hva som kom til å skje blir nøytralisert ved at en var intetanende om de potensielle konsekvensene, eller så ble en drevet med av eksterne krefter (Scott & Lyman 1968: 53).

Justeringer kan fungere i subkulturer som har en delt forståelse av et fenomen, der de kollektive representasjonene rettferdiggjør bestemte handlinger gitt av intensjonen. Nøytraliseringsteknikker som appell til høyere lojalitet kan arbeide som «soft determinisme» til voldsutøvelse, men også i ettertid i bearbeidinga av hendelsen (Maruna & Copes 2005: 255). Støtte til kompiser i en voldelig konfrontasjon er en klassisk justering av hendelsens karakter.

Fordømmelse av de som fordømmer, som hat mot politi og rettssystem, viser til manglende forståelse og misoppfatninger blant myndigheters agenter. Intensjonen med handlinga og det som skjedde blir misforstått og gir grunn til å fordømme de som fordømmer. Andre nøytraliseringer som går på offerets rolle, kan vise at offeret fortjente en voldelig reaksjon. Justeringer kan vise det gode formål som handlinga strakk seg mot. «Offeret fortjente det»- gjør handlinga legitim og anstendig. En kan hente forståelse for dette, når en representerer hendelser overfor kompiser som deler en subkulturell forankring til fenomenet. Hvis en derimot står overfor agenter for myndighetene og storsamfunnet, vil justeringene være risikable hvis de er forankra i subkulturell kodeks. I møte med fremmede kan det være likeledes siden en naturligvis ikke kjenner deres oppfatninger og forståelse av fenomenet. Justeringene kan føres fram og redde selvet først når det trekker på verdier og idealer forankra i den kulturen en henvender seg til (Scott & Lyman 1968).

Skiftet mellom «accounts» er til stede som vekslinger mellom subkulturell identitet og et konvensjonelt selv. De er kontingente, men har også noe stadig ved seg siden «accounts» er et kontinuerlig arbeid for å opprettholde identitet- det offentlige og private selvet.

Variasjoner i nøytralisering og accounts

Volkan Topallis presentasjon av nøytraliseringsteknikker til fordel for subkulturell identitet viser ambivalensen i Sykes og Matzas nøytraliseringsteori (Topalli 2005). I «street capital» ser en skiftet mellom ulike posisjoner- henvendelser til gatekulturen og storsamfunnet- og at inntrykkshåndteringa avhenger av konteksten (Sandberg & Pedersen 2009). I forbindelse med dette kan en se «accounts»- og nøytraliseringsteknikkers varierende forankringer. Bruken av justeringer eller unnskyldninger har rot i forventninger til dem en henvender seg til- kulturen en står overfor. Uttalelser som bærer på det skamfulle, uanstendige ved handlinga, kan nøytraliseres ved å tilby en forklaring som frigjør en fra skyld og ansvar. En erkjenner at handlinga er uanstendig, men det er i ens natur å handle på den måten. Følelsen av skam og opplevelsen av avstand mellom en handling og egen identitet er ikke nødvendigvis et vitnesbyrd om tilknytning til konvensjonelle verdier. Det kan også være forbundet med det subkulturelle, i situasjoner der en ikke har utvist nok mot og *subkulturell kapital*.⁵ En blir dermed stående med følelse av skam overfor de andre i subkulturen, og nøytraliseringsarbeidet tar stilling til alternative verdi- og normsett som er del av egen identitet.

Topalli viser videre at sammenhengen mellom nøytraliseringsteknikker og lovbrudd- hvordan en bruker teknikkene til å rasjonalisere lovbruddet i sjølve situasjonen og til å fortsette karrieren som lovbrøyer - gjør at en bør studere de som fortsatt begår lovbrudd. Om de i det hele tatt nøytraliserer, eller forankringa til en eventuell forsvarsposisjon. Topallis utvalg var vidt forskjellig fra Matzas informanter, og intervjuene fant sted utenfor institusjonelle rammer. Studier gjort i fengsler eller langt vekk fra lovbrøyerens normale miljø har i følge Topalli vist seg å prege fortellingene. Det som ligger fjernt i tid og rom, som et perifert minne, kan lettere kobles til et «gammelt selv» eller, naturlig nok, gjøre at en blander sammen hendelser- deres forløp og beveggrunner (Topalli 2005: 803). For de som prater om vold i fortid kan en singel «account» forklare diverse voldelige hendelser, mens for de som fortsatt slåss og har det nært i tid og rom, må hendelsen tas stilling til som del av ens nåværende selv (Scott & Lyman 1968:54).

⁵ Sarah Thorntons begrep om subkultur; ressurser og status som kan erverves innenfor subkulturen (Gelder 2005: 184-187).

Historier om stigma kan være en singel «account» som forklarer en videre voldelig karriere- stigmaet internaliseres og blir del av egen identitet. Patologiske forklaringer som det voldelige individ kan bli del av sjølforståelsen, noe som synes i sjølnarrativer med biologiske forklaringer til voldsutøvelse.

Forståelsen av nøytraliseringsteknikker som noe kriminelle gjør for å unnslippe skam og samvittighetskvaler, har ført med seg antakelsen om at de kriminelle tenker på et annet vis enn lovlydige borgere (Maruna & Copes 2005: 286). De patologiske forklaringene, som at de er syke derfor benytter de seg av nøytraliseringsteknikker, har blitt tilbakevist siden det er noe som går igjen hos alle mennesker. Vi unnskylder, justerer handlinger på grunn av hvordan vi vil framstå i møte med andre- for å unnslippe skam og et skada selv. Enten det er lovbrøtere eller politiske ledere som justerer sine handlinger, så er det heller normalt enn sykkelig.

Hvor vidt nøytraliseringsteori kan forklare voldelige handlinger- som en «soft determinisme», eller bare brukes til å forstå fortsettelse eller avståelse fra voldsutøvelse er et sentralt spørsmål. Bruken av unnskyldninger og justeringer er et arbeid for å skape og opprettholde identitet. Men er nøytraliseringsteknikker del av situasjonene der vold skjer? I den sjølnarrative prosessen kan utfallet av en situasjon gi grunner for handling og vice versa (Maruna & Copes 2005: 289).

SUBKULTURTEORI

Teori fra Birmingham-skolen og deres forståelse av subkultur vil bli presentert i dette kapitlet. Videre følger teori om voldelig subkultur. Hva muliggjør subkultur, hvordan står subkultur i stilling til resten av samfunnet, og hvordan kan subkultur brukes til å fronte en alternativ forståelse av vold.

Birmingham-skolen

Birmingham-skolens marxistiske tilnærming tar for seg det konfliktfylte som ligger i det subkulturelle mot det kulturelle hegemoniet som blir holdt oppe av storsamfunnet. Tidligere subkultur-teori fra Chicago-skolen hadde et funksjonalistisk blikk og så subkulturer som uttrykk for de som ikke klarte å tilpasse seg idealer som storsamfunnet forfekta, jamfør Robert Mertons begrep om anomi (Gelder 2005: 76-77). Birmingham-skolen sto for en ny retning i forståelsen av subkultur. Subkultur som vokste ut av arbeiderklassa var underordna kulturelt, sosialt og ideologisk i et hegemoni som de dominerende klasser dikterte og gjorde legitimt. Subkultur var et svar på dette. Det problematiske med denne kulturelle motstanden var at den utspilte seg i fritida og ikke i arbeidslivet eller på andre arenaer der sosiale bevegelser kunne være nyttige i bekjempelsen av underordninga. Paul Willis var sentral i Birmingham-skolen, og «learning to labour» (1977) var et stykke arbeid som dro på marxistisk teori og empiri fra «The Midlands» i England til å se hvordan motstanden ble levd ut og utøvd av unge arbeiderklasse-gutter i skolen. Alternative verdier, interesser og praksis- klasseforskjeller- viste seg i møtene mellom representanter for middelklassen og «the lads».

Subkulturen som ble levd ut av unge arbeiderklasse-gutter var i brudd med skolen. De føyde seg ikke etter skolens idealer og devaluerte skolens betydning og virksomhet. «The lads» trakk grenser mot lærere og andre representanter for middelklassen, men de distingverte seg også fra foreldregenerasjonen. Og Willis poeng ligger i paradokset at sjøl om de holdt på med å distingvere seg fra sine foreldre, så bar de fortsatt på arbeiderklasse-verdier, og endte opp i samme klasseposisjon som sine foreldre (Gelder 2005: 82-84).

I motsetning til tidligere forskning fra Birmingham-skolen inkluderte Willis «bærerne» av

subkultur- deres erfaringer og håndtering av kulturen- i sitt arbeid. Og møtene med representanter for en annen kultur. Gutta fra arbeiderklassen prata om livet de ville leve, og trakk fram idealer som skilte seg fra lærernes- og andre elevers liv. Slåssing ble holdt fram som noe voksent og mandig, og var et uttrykk som befesta deres identitet i brudd med middelklassens kultur (Willis 1981: 15-17).

Begrepet differensiasjon ble brukt av Willis om «the lads». Det betegner prosessen som skaper motkultur, i motsetning til integrasjon der en tar til seg middelklassens kultur. Skolen som institusjon blir utfordra, og istedenfor å opptre lydlig og lærevillig, opptre de med holdninger som vitner om motstand. Dette var strukturelt generert, men først synlig og kreert i interaksjon med andre (Gelder 2005:83).

Skolen reproducerer sosial ulikhet (Bourdieu 1995: 201-205 og Andersen 2009). Pierre Bourdieus begrep om symbolsk vold i skolen, om dominans og arbeiderklassens underordnede posisjon, kan være relevant. Gjennom språket og klassifiseringer blir de underordnede i denne relasjonen til objekter for symbolsk vold (Bourdieu 1989). For et sant bilde av symbolsk vold, sjekk ut de tjue første sidene i Jack Londons Martin Eden (London 1941). Utøvelsen av symbolsk vold, slik det viser seg i interaksjon mellom representanter for den legitime kultur og de dominerte, skaper differensiasjon og det kan lede mot integrasjon, men det er også kimen til motkultur.

Motkultur som vokser fram kan være en form for problemløsning, og gjennom ritualer i dagliglivet, som i skolen, gjøres denne motstanden meningsfull. Sjøl om klassebevisstheten er fraværende, blir handlingene stående som uttrykk for differensiasjon og avstand mot institusjoner som bærer middelklassens verdier og praksis, og som i kraft av klassifikasjoner blir tilslørt. Dette setter de opp mot representanter for den legitime kulturen, og der relasjonen kan lede de mot konfrontasjoner.

Nyere studier viser at ungdom fra middelklassen oppfører seg «laddish» også, men at de kombinerer denne motstanden med affinitet til skolens verdier og den hegemoniske kultur. I studiet til Lena Marie Johansen om «senmoderne lads» i Norge kommer det fram at informantene fra arbeiderklassen slutta seg til skolevennlige holdninger, men i praksis utøvde motstand (Johansen 2010).

Den marxistiske tilnærminga til subkultur har hatt for vane å behandle subkulturer som et lavklasse-fenomen, slik Marx så subkultur i filleproletariatet og Birmingham-skolen anså subkultur som motstand i arbeiderklassa. De kulturelle uttrykkene var forankra i sosioøkonomisk posisjon og i opposisjon til de dominerende samfunnsklassers hegemoni. I seinere subkultur-forskning har Birmingham-skolen blitt kritisert for å operere med et vanntett skille mellom storsamfunnet, middelklasseverdier og arbeiderklassens subkulturer på den andre sida. To homogene grupper mot hverandre i en kulturell klassekamp, som i bunn handler om kapitalismens virke og avtrykk i overbygningen- som skolesystemet. Men hvor divergerende er egentlig forholdet mellom subkultur og storsamfunnet?

Voldelig subkultur

Subkulturers avstand til storsamfunnet er et omstridt spørsmål som blant annet har kretsa om Wolfgang & Ferracuti versus Matzas arbeid og forståelse av tematikken. Subkultur er i «subcultures of violence» avsondra fra storsamfunnet, øyer i samfunnet, der en sosialiseres til å forstå seg annerledes på vold enn det som er normalt i samfunnet rundt. Sett av verdier og normer i «subcultures of violence» internaliseres, og gir tilbøyeligheter til å utøve vold. Normene som fordrer vold går på tvers av situasjoner. Dragning mot å ty til vold i et mangfold av situasjoner forteller om en subkultur som har beveget seg bort fra konvensjonelle verdier (Wolfgang & Ferracuti 1967: 100-104).

Gatekulturen gir disposisjoner for de som deltar til å bruke vold i konflikter der en kan tape ansikt, og til å posere som farlige og voldelige. Som en nødvendighet i gatene, men også i tråd med gruppeidentitet og den enkeltes tilknytning til fellesskapet. De som tar del i en voldelig subkultur er avhengige av å opprettholde eget eller gruppas rykte ved å utøve vold. En kan utstråle «locura»- fryktløshet og utilregnelighet, eller gjennom andre uttrykk vise at en er i stand til å utøve vold. De som opplever at vold er del av dagliglivet, sosialiseres på et vis som gjør vold til en kjent og ikke nødvendigvis umoralsk respons. I et miljø der volden er til stede i hverdagen,

kan volden banaliseres og aksepteres for å kunne leve med det. Wolfgang og Ferracuti kobler også voldsutøvelse til ekstrem maskulinitet. Det å kunne slåss og være fryktingytende beviser egen maskulinitet (Austin 1980: 541- 556).

Wright og Decker viser at ransmenn fra en «hardcore» gatekultur ikke trenger å nøytralisere handlinger som kan vekke forestillinger om det umoralske og grusomme (Wright & Decker 1997). Justeringer og unnskyldninger er ikke nødvendige. Forskerne så i likhet med Volkan Topalli at de subkulturelle fortellingene gjorde seg gjeldende når lovbrystere befant seg i sitt normale, «kriminogene» miljø. Matza betvilte at det fantes lovbrystere som sto så langt unna konvensjonelle verdier og normer, og som ga seg hen til sine «udåder», men det eksisterer altså subkulturer der deltakere ser på sitt voldelige potensial som del av egen identitet (Topalli 2005: 804-805).

Disse subkulturene har for vane å vokse fram i byer som et lavklassefenomen. Frykten for at segregerte bydeler med ungdom fra arbeider- og underklassen skal danne subkulturer som kan true samfunnet gjør de til gjenstand for storsamfunnets innrykk. Nils Christie viser til flere studier som konkluderer med at ungdom som har mye negativ sosial kapital står i fare for å gå dypere inn i en voldelig subkultur. I tråd med Wolfgang og Ferracutis tese gir disse miljøene referanser for ungdommene som er på vikende front med storsamfunnet.⁶

De subkulturelle fortellingene kan likevel framføres sammen med fortellinger som henvender seg til en mer konvensjonell etos, og der en framstiller seg sjøl som et moralsk vesen. Den subkulturelle identiteten blir således ikke ensbetydende for hvordan en forstår seg sjøl. Til og med i «hardcore» gatekultur kan fortellingene ta denne formen (Anderson 2000). Subkulturell praksis kan være bundet til bestemte scener. Hvordan en forstår seg på og uttrykker en handling er ikke permanent, men avhenger av hvilken kontekst som omgir en da en legger fram fortellinga. Tilknytninga til en subkulturell gruppe varierer, og hvor vidt en identifiserer seg med gruppa er kontingent (Gelder 2005: 100-104).

Ken Gelder definerer en subkultur som en gruppe av folk som er representert som avvikende, marginale på grunn av deres praksis og interesser. Hva de er, hva de gjør og hvor de utfolder seg

⁶ www.forskningsradet.no/CSSStorage/Flex_attachment/8212021661.pdf.

representerer subkulturens karakter. De er klar over representasjoner fra andre, og utnytter seg av framstillingene i uttrykket av subkulturens identitet (Gelder 2005: 1).

I Gelders definisjon ligger sentrale momenter innenfor subkultur-teori. Det avvikende og subkulturelle i fortellingene om vold er representasjoner av hendelser og presentasjon av identitet. Fortellingene tar stilling til andre fortellinger om vold, både de representasjonene som gis av storsamfunnet og subkultur. En del av dette er vendinger av stigma til egen fordel ved å ta negative representasjoner fra andre til egne subkulturelle fortellinger. I denne vendinga kan en finne uttrykk for motstand, slik Birmingham-skolen så subkultur. Motstanden eksisterer i subkulturell praksis og interesser. Det er avvikende og i opposisjon til storsamfunnet. I skolen og i andre relasjoner til storsamfunnet har det subkulturelle oppstått i reaksjon mot de som utøver makt.

Følger en Foucault i hans tese om makt, så ser en hvordan maktutøvere henter legitimitet ved hjelp av ideologi, til å befeste sannheter og kategorier om det subkulturelle. Dick Hebdige knytter Foucaults analyse til behovet for kontroll over mengder som virker uleselige og ustyrlige, men samtidig ut i fra ønsket om å forbedre dem. Maktkampen tar til da storsamfunnets verdier og interesser blir trua av det subkulturelle feltet. De som befolker subkulturen truer eksistensgrunnlaget til den hegemoniske kultur (Gelder 2005: 124 og 288-289).

Dette har blitt sett i lys av historiske regulariteter. Underordning og motstand går igjennom historien- motsetninga mellom hegemonisk kultur og subkultur. Videre har motstanden i subkulturen blitt forstått som symbolsk, der det øyensynlige kan forstås som uttrykk for noe annet. Stanley Cohen kritiserer denne tilnærminga for å ta betraktninger fra "bærere" av subkultur og tillegge mening som problematisk idet handlinger blir politisert uten at det uttalt eller tydelig, og på grunn av det kan det framstå som konstruert fra forskerens side.

Birmingham-skolen har vært gjenstand for denne kritikken. Beskyldt for å overdrive det politisk ladede i subkulturens varen og stilling til samfunnet rundt. Tesen om at subkultur forutsettes av den kapitalistiske økonomi, og oppstår som motstand til underordning som systemet fordrer, har blitt betvilt og avfeid. Subkultur oppstår i både arbeiderklassen, middelklassen og overklassen, men riktignok mente Birmingham-skolen subkultur som i motkultur, og ikke subkultur som i «scenes».

Subkultur har ikke nødvendigvis mista koblinga til sosiale klasser, men det finnes stor variasjon i subkultur og innad i subkulturelle miljøer. Stanley Cohen kritiserer Birmingham-skolen for å befinne seg langt inne i «skauen av symboler», og at deres arbeid med å koble kultur til struktur mister agentenes forståelse av kulturen som de lever ut (Gelder 2005: 159-167). Det er problematisk idet noe som eksisterer i teori gjør en «saltomortale» til å eksistere i praksis (Bourdieu 1995: 40).

Subkultur som distingverende praksis, slik Sarah Thornton skisserer «clubbers» og subkulturell kapital, kan virke fjernt fra subkultur og vold. Her iscenesettes subkultur, og den er begrensa i tid og rom (Gelder 2005: 184-185). Premisset at voldelig subkultur er motstand, utleda av underordning, kan suppleres ved å studere voldens attraktive muligheter for de som deltar. Casuals som subkultur går på tvers av sosiale klasser. De oppsøker slagsmål, finner glede i å slåss, og slåssinga begrenser seg til bestemte scener. For noen er det attraktivt å bli del av en voldelig elite og realisere seg sjøl innenfor denne subkulturen (Jacobs 2009). Hva som får unge menn til å slåss, gjør det nødvendig å studere hva som ligger i forgrunn der volden skjer og det som kan følge i etterkant. Det utspiller ikke de andre tilnærmingene, som Birmingham-skolens teori, men gir mulighet til å studere alternative fortolkninger av subkultur. Subkulturelle handlinger som voldsutøvelse kan være en slags problemløsning og motstand, men det vil samtidig eksistere ambivalens og heterogenitet blant de som står for subkulturell praksis. I måter å gjøre handlingene og håndtere dem i etterkant. Sjøl om en finner historier om skam, avmakt, og nøytralisering av vonde hendelser, så kan en også finne fortellinger om voldens forførende og tiltrekkende aspekter. Igjen: vekslinger i fortellinger viser hvordan historier kan ta form og uttrykkes som både motstand i en voldelig episode og det tiltrekkende ved å delta i en slåsskamp.

MIKRO-SOSIOLOGI

Voldelige situasjoner, opplevelsen av disse hendelsene, og hva de kunne realisere åpner opp for et nytt perspektiv. Fenomenologi og symbolsk interaksjonisme gir måter å forstå seg på tematikken. Jeg vil i hovedsak bruke teori som er feltspesifikk.

Fenomenologi og symbolsk interaksjonisme

For noen kan slåssing være tiltrekkende. Opplevelser av vold, og det som kan følge med: realisering av karakter. Å bli en «badass», slik Jack Katz forteller om, holder fram muligheten til alternativ sjølrealisering der ens posisjon er ukjent og usynlig. I det ligger det noe subkulturelt ved at en inntar en posisjon uleselig og tilsynelatende uforståelig for de som ikke deltar i subkulturen. Det blir kroppsliggjort og vises i holdninger, væremåter som er distingvert fra det konvensjonelle. Iscenesettelser av seg sjøl som «bad» skapes av å posere som farlig, utilregnelig og ved at de andre er seg bevisst «badassens» utilregnelige lynne og potensielt farlige vesen. En får de andre til å oppfatte deg som «bad», at du mener det. Og i de orda ligger tanken om at sjølpresentasjon av karakter er unyttig og ufullbyrda uten handlinger som kan bevise karakterstyrken. Det er i interaksjon mellom folk og i gjenfortellingene at karakteren skapes og holdes oppe. Den som skal opprettholde dette bildet av seg sjøl, må være forberedt på å utøve vold for å vise at det er hold i de forestillingene som eksisterer fra før. Ikke bare som en instrumentell, utilitaristisk handling, men også som en vei å gå for å virkeliggjøre meninga med å være karakteren.

En kan tilsløre sine grunner og motiver for handlinger og framstå som en kommer fra en fremmed verden. Å framstå som irrasjonell er rasjonelt. Karakteren er forbundet med det utilregnelige, som utstråling av «locura»⁷, og det blir da rasjonelt å oppføre seg i tråd med denne karakterens logikk (Katz 1988: 80-102). All iscenesettelse avhenger av at en følger opp med handlinger som kan støtte oppom denne identiteten, for å opprettholde myter om seg sjøl og for ikke å vise seg som en bløffmaker. Først da kan en vise at en mener det.

⁷ Å posere som «loco»- gal. Fra meksikansk-amerikansk gjengkultur (Vigil 2003: 230).

Slåssing kan være del av alternativ sjølrealisering, men for at vold skal skje må en overkomme frykt og spenning som en konfrontasjon fører med seg. Vold er vanskelig å utøve. Det genererer sterke fysiologiske reaksjoner (Collins 2012: 134-135). Randall Collins viser til situasjoner som preges av aktørers hang til å bruse, skjelle ut den andre og briske seg, men som ikke eskalerer videre. Det er ved å studere situasjoners dynamikk en kan forstå hvordan vold kan skje. Det er en vei å gå fra utskjelling og aggressive gester til fysisk konfrontasjon. Ofte kan den verbale voldsomheten være nok til at deltakerne har fått vist seg slik de vil, og vold blir avverga, men der det ikke eksisterer likevekt kan det glippe. I voldelige konfrontasjoner er tidshorizonten innskrenka til øyeblikket, og utilitaristiske hensyn er fraværende idet en er lukka til situasjonens dynamikk og den andre. Det en vil få gjort, som er meningsfullt der og da, er ikke nødvendigvis det mest rasjonelle på lang sikt, men i situasjoner som eskalerer til avmakt og et skada offentlige selv, blir det som gir grunn til handling lukka til denne situasjonen. Det emosjonelle ved situasjonen, opplevelsen av avmakt, tapet av kontroll over egen identitet, er varslende for vold til å inntreffe (Collins 2008: 345-352). Frykten for fysiske skader er til stede, men like så ille er trusselen om en skada identitet. Eller på den andre sida; Det kan gi incentiver til å slå, ut i fra tanken om at handlingen kan gi et omdømme som er verdt å stå etter. Jack Katz beskriver situasjoner der vold brukes i en moralsk markering. En beskytter egen identitet, og den andre blir ofret for å gjenopprette orden (Katz 1988: 12).

De som har utøvd vold tidligere kan se for seg hva som vil avstedkomme av handlinga- hvilken tilstand en vil oppnå i framtid. En visualiserer en framtidig tilstand som kan gjøres mulig med den spesifikke handlinga, og deretter handler en i tråd med den fantaserte tilstand og strekker seg mot å fullbyrde prosjektet. De handlingene som under omstendigheter har gitt en bestemt tilstand kan være bevegende til å gjøre det igjen. Sjøl om situasjonen har noe eget ved seg, vil vissheten om at den idealiserte tilstanden er oppnåelig være bevegende for handling. Det en kjenner fra før, hva som er typisk ved samspillet mellom handling, omstendigheter og tilstand, er det som er interessant for aktøren i disse situasjonene. Første gang en slåss, så har en et begrep om hva som vil komme ut av situasjonen, og et vellykka prosjekt gjør en bevisst at en kan gjøre det igjen. Motivene er retta mot det framtidige, det som vil skje hvis jeg handler på det viset, og det bakenforliggende; jeg har opplevd at det funka, derfor handler jeg på samme vis (Schütz 2002: 47-49). Den som slår en annen kan prosjektere at slagene vil stoppe avmakten, sette den andre på

plass, og en gjengriper kontroll. Da prosjektet har fullbyrda fantasien om hva som ville skje, gir det motiver til seinere liknende interaksjon.

Randall Collins skisserer flere måter som kan tilspisse situasjoner og føre til vold. «Panisk framferd» er en av veiene til voldsutøvelse der motparten plutselig framtrer som underlegen og som et egna offer. Sjokket over å ha overrumpla en motstander, og oppfattelsen av den andres svakhet, gir «rushet» av å snu en uoversiktlig og kaotisk situasjon til egen fordel (Collins 2008: 85-90).

Bill Buford beskriver situasjoner med massevold og opptøyer som individets opphør. En blir drevet med av massen, egen subjektivitet blir satt ut av spill (Buford 1991:170). En gir seg hen til situasjonen, og tidshorizonten innskrenkes til det som foreligger i kampens hete. For å kunne begå voldsomme handlinger, kreves det at sjørefleksiviteten blir satt ute av spill. Det oppleves som en blir drevet mot noe av ytre krefter (Katz 1988).

Vold utøvd av hooligans har noe eget ved seg. Avtalte møter med andre lags likesinna supportere, der strategier legges og voldens omstendigheter planlegges er noe annet enn «casual» slåssing på byen. Randall Collins kaller volden for sofistisert, siden den er organisert med det formål å la volden foregå over lengre tid. De er ikke sykelige i sin framferd, slik Freud på avstand beskrev massenes psykologi, men befinner seg i et moralsk frirom. Et sted der den sosiale kontrollen har opphørt, og normer som preger hverdagslivet har blitt satt til side (Collins 2008: 243). Casuals som slåss mot andre casuals legger opp til voldelige situasjoner og søker dette moralske frirommet der normer og konvensjonell anstendighet er skifta ut for et egendefinert spill. Rusen og «kicket» av å gå inn i det moralske frirommet kan sammenlignes med injeksjon av narkotiske stoffer (Buford 1991: 248).

Casuals som slåss er også glade i å posere som velkledde, men også andre bestemte kjennetegn kan bevitne deres tilstedeværelse. De kan bruke bestemte teknikker, våpen eller måter å skade de andre på som markerer identitet. Uttrykk som «millwall brick»⁸ og «chelsea grin»⁹ henspiller til

⁸ Avis bretta sammen til et slagvåpen, lik en batong, og der den butte enden kan fylles med mynter til å gjøre den enda kraftigere. Forbundet med Millwalls firma –«the bushwackers». (www.urbandictionary.com/define.php?term=Millwall%20Brick).

dette fenomenet. En poserer og viser hvem som har vært på ferde. Gjenfortellingene og historiene er med og skaper firmaenes rykte og hvem de er. Det skaper fortellinger og identitet utad, men også innenfor gruppa. Fortellingene skisserer og strukturerer ritualer- slåsskamper- til etterfølgelse og til seinere anledninger (Collins 2008: 324). Tidligere subkultur-teori som behandler identitet som noe en blir gitt ved å delta i en subkultur, er ei begrensa tilnærming. «Performance» er en viktig del av identitetsarbeidet, først da realiseres det subkulturelle prosjektet (Garot 2007:51).

Vold har ofte blitt studert med utgangspunkt i aggresjon, konflikt og frustrasjon. For eksempel Hirschi & Gottfredsson (1990) og Wolfgang & Ferracuti (1967). Men vold er også tiltrekkende og forførende for de som tar del i slåsskamper. Curtis Jackson-Jacobs trekker fram Erving Goffmans tese om to momenter ved risikofylte handlinger som slåssing. Oppdagelsen og utprøvinga av et fysiske selv; hvordan kroppen reagerer, og opplevelsen av det. Og for det andre: realisering av myter om seg sjøl. Noen oppsøker slåsskamper, eller håper på å havne i en slåsskamp for å skaffe seg «action» og skape historier om seg sjøl. Jackson-Jacobs' informanter var en samling av folk fra flere sosiale lag, langt unna ghettoer, med en felles idé om alternativ «action». En slåsskamp kan fungere som konfliktløsning, men det trenger ikke å ligge noe forut sjølve situasjonen. Noen prøver å skape konflikt og fiske etter bråk. Hvis noen biter på, og en har ordna en konflikt med en annen part, kan situasjonen gå mot voldelig konfrontasjon, men ikke nødvendigvis. Det er slik sett ikke konflikt som er drivkrafta til volden, men motivasjonen til å få seg noe «action» og lage historier (Jacobs 2009).

Slåsskjemper setter pris på vold på samme vis som vitner gjør, setter pris på deres selv- som- objekt, beundrer seg sjøl idet de nærmest observerer ser seg sjøl fra avstand.

Slåsskjemper har til hensikt å la slåsskampen tale for dem, og skape historier som viser deres karisma. Og så handler de etter disse antakelsene om hva som forventelig vil teste deres karakter og som de tror vil bli applaudert av publikum (ibid: 232).

⁹ Også kjent som «Glasgow grin». Offerets munnviker kuttes slik at idet offeret skriker og huden, kjøttet gir etter; levnes noe som ser ut som et smil. Fra Chelseas firma- «head hunters». (www.urbandictionary.com/define.php?term=chelsea+grin).

En kan ha motiver til å bære ut vold før en situasjon, men det er ikke nok til å forklare voldelige hendelser. Motivasjon til å utøve vold kan også endres eller oppstå i sjølve situasjonen. Det har vært tradisjoner for å tillegge voldsutøvere motiver, uten å være i kontakt med dem og situasjonene der volden skjer. Teser om strukturers påvirkning og betydning for menneskers motiver eller det isolerte individ som handler ut i fra rasjonalitet. Opptøyer, slik en har sett i Hellas og andre kriserammede stater, kan forklares med avmakt og frustrasjon over en usikker framtid- strukturer tvinger fram svekka livskår for befolkningen. Eller at det er rasjonelt for enkeltindividet å protestere i gatene og ty til vold, og at enkeltindividenes handlinger skaper et aggregat på makroplan, jamfør Colemans badekar-modell (Boudon 2003). Men voldsutøvelse har ikke ett motiv til handling og blir ikke styrt av en rasjonell plan som retter aktørens vilje til handling. I sjølve interaksjon kan nye motiver til å utøve vold dukke opp. Motivene er del av interaksjonen, ikke bare noe som ligger der forut lik en retningslinje som en holder seg fast til. En mikro-sosiologisk analyse avfeier ikke det strukturelle som ligger forut voldelige situasjoner, eller rasjonelle aktører, men slik Collins forklarer handler det om å studere hva som faktisk skjer i de situasjonene der vold inntreffer. Der en kan syne samspeillet mellom struktur og aktører. I et mikro-sosiologisk perspektiv vil det tilsi situasjoner som er strukturerte, men som også struktureres underveis, og aktørenes håndtering av situasjonen slik den utvikler seg.

Collins bruker metaforen «voldens tunnel» om tida og rommet der volden er i gang. Rommet innskrenkes, tida sakner, idet en er innstilt og fokusert på det som skjer i situasjonen. Inne i «voldens tunnel» befinner en seg i et rom som er avsondra fra hverdagslig «face-to-face»-interaksjon. Solidariteten til den andre kan brytes ned. Utveksling av skjellsord, oppheta interaksjon, er et steg mot å dominere den andre, men det kan trekke ut, avbrytes av tilskuere, eller gjøre begge parter fornøyde ved at de har fronta seg sjøl slik de ville, og vold blir overflødig. Det eksisterer likevekt mellom partene. Dersom likevekten opphører vil situasjonen bære videre, og den enes opplevelse av avmakt kan være fatal (Collins 2008: 338-363). Slik det kommer til uttrykk i «panisk framferd» hvor de overlegne går løs på den avmektige, eller i situasjoner der den avmektige gis mulighet til motmakt.

3. METODE

I kapitlet blir prosessen med å samle inn materiale fra begynnelse til slutt skissert. Hvilke utfordringer det bød på og etiske vurderinger. Eget forhold til vold blir beskrevet, og dessuten metodiske problemstillinger.

Innsamla materiale

Åtte intervjuer. Sju av dem ble tatt opp på bånd. Av disse er to gruppe-intervjuer og seks personlige intervjuer. Tre av de personlige intervjuene ble gjort med David som er nøkkel-informant. Intervjuene varte fra ett kvarter til én time. I tillegg: Ett video-intervju med en engelsk «hooligan».

Utgangspunkt

Dette prosjektet starta for to år siden, våren 2011. Jeg skulle egentlig skrive om casuals- voldelige fotballsupportere- men ble etter hvert råda til å droppe det. Vanskene med å få innpass i miljøet, gjorde at jeg ble anbefalt å utvide temaet i oppgaven til å handle om unge menn og vold.

Utgangspunktet for studiet ble deres fortellinger om vold. Hvordan det kunne forklare vold. Forskningstemaet var med andre ord ganske åpent.

Jeg så bort fra etnografi som metode da det opprinnelige forskningsobjektet ble forlatt. Intervju som kvalitativ metode ble valgt til innsamling av materiale. Metoden er i følge Karin Widerberg rådende og utbredt i valg av kvalitative forskningsdesign (Widerberg 2001: 57). Utgangspunktet ble semi-strukturerte intervjuer med spørsmål basert på teorien som hadde blitt valgt.

Rekruttering av informanter

I begynnelsen av prosjektet kontakta jeg diverse ungdomsinstitusjoner som kunne sette meg i forbindelse med unge voldsutøvere. Jeg presenterte prosjektet som en innsamling av fortellinger om vold, og at formålet var å studere voldens meninger. Anonymitet ble lova og jeg forsikra dem at det skulle ikke være mulig å spore fortellingene tilbake til informantene. De skulle gis pseudonymer. Etter hvert kom jeg i kontakt med lederen av et ungdomsprosjekt som kunne sette meg i kontakt med informanter. Samtidig prøvde jeg å finne informanter blant venner og bekjente av venner.

En bekjent av meg var villig til å la seg intervju. Jeg hadde møtt han to-tre ganger tidligere, og visste at han hadde vært involvert i en del slåssing. I teksten blir han kalt David. Lederen av ungdomsprosjektet satt meg i forbindelse med to informanter: Rune og Jonathan. Etter intervjuene hørte jeg med dem om de hadde noen kompiser som kunne stille til intervju. David hørte med en kompis, men rekrutteringa rant ut i ingenting. Rune hadde brutt kontakten med kompiser som sloss, og dermed var rekruttering uaktuelt. Jeg glemte å spørre Jonathan om han hadde noen venner som kunne delta.

I etterkant av intervjuene forsøkte jeg å rekruttere nye informanter fra fengsler. Tre fengsler ble kontakta. Jeg fikk svar fra to. I mail fra det ene fengselet ble jeg fortalt at ingen av de innsatte var villige til å delta. Det andre svaret var nok et avslag. Jeg hadde blitt råda til å droppe denne tilnærminga. Byråkratier kan åpne for effektiv innsamling av data, men veien dit gjennom byråkratiet er tidkrevende (Sandberg & Copes 2013: 178). Jeg tok ikke kontakt med flere fengsler eller andre institusjoner etter det.

Jeg kontakta David igjen og fikk i stand et nytt intervju med han. Vi hadde møtt hverandre flere ganger i mellomtida ute på byen, og blitt bedre kjent. I etterkant meldte en venn av David seg villig til et intervju. Han er gitt pseudonymet Zlatko.

Etter de fem intervjuene stoppa det. Jeg hørte med et par venner om bekjente av dem, men de trodde ikke de var interesserte. En bekjent av meg ble spurt, og han sa først ja til å delta, men dukka aldri opp til intervjuet. Jeg hørte med han en seinere gang, men han vek unna. Et nytt intervju med Zlatko ble planlagt, men det ble heller ikke noe av.

Jeg vurderte underveis å kontakte en bekjent som var mindreårig, han var sytten år gammel, og høre om han ville delta i prosjektet, men han hadde tidligere fortalt meg om et problematisk forhold til «forståsegpåere» fra myndigheter og institusjoner, og et intervju virka påtrengende og galt.

Det tok flere måneder før to nye informanter ble rekruttert. En kontakt på universitetet ordna et gruppe-intervju med tre bekjente av han. Riktignok var det to som deltok i intervjuet; Tarik og Jonas. I rekrutteringa av Tarik og Jonas ble de tilbudt penger for å delta. Kontakten min på universitetet hadde lova Tarik at de skulle få 250 kroner hver seg for deltakelse. Jonas visste ikke om det før etter intervjuet var avslutta. Dunlap & Johnson beskriver betalinga av informanter av praktiske grunner, men at det også vitner om respekten for informantene som tar av sin tid og gir informasjon (Sandberg & Copes 2013: 182). Mangelen på framgang gjorde det nødvendig å tilby noe i retur. Pengene de ble gitt var en gjengjeldelse av tjenesten de gjorde meg ved å delta i prosjektet.

I mars 2013 ble den siste informanten rekruttert. Jeg var ute på byen da jeg kom i snakk med en bekjent av en kamerat. Han hadde ingenting imot å fortelle om seg sjøl og voldsutøvelse, og vi møttes noen få dager seinere til intervju.

Prosessen med rekruttering ble prega av motgang. Gjentatte forsøk på å skaffe nye informanter førte ingen vei. Til og med en bekjent som jeg hadde et godt forhold til, orka ikke å stille til intervju. Jeg hadde prata med han tidligere om prosjektet da han innrømma å ha vært i et slagsmål nylig. Han kvia seg for å fortelle om det, men etter hvert fortalte han hva som hadde skjedd. Et par uker seinere da vi skulle møtes til intervju dukka han aldri opp. Jeg prøvde å kontakte han, men han svarte aldri. Et nytt intervju ble avtalt seinere, men det endte med samme resultat. Han kontakta meg noen uker i etterkant via internett og meldte interesse for faget mitt og kriminologi, om lysten til å studere, men det var innforstått at et intervju aldri ville finne sted. Han var ikke uinteressert i prosjektet mitt, men allikevel uteble han.

Vold har brutale konnotasjoner, og jeg prøvde etter hvert å dreie tema for intervjuene mot fortellinger om slåssing. Etter de fire første intervjuene, og mange tapte informanter, håpte jeg at det skulle gjøre det lettere for mulige informanter å stille til intervju.

Hvordan en forstår seg på vold og hva det har innebåret for dem som skulle intervjues kan sees i sammenheng med dem som glapp, og videre på grunn av intervjuet som legger opp til sjølpresentasjon. Å bli knytta til voldsutøvelse kan være skamfullt. Lois Pressers studie av domfelte voldsforbrytere viser ønsket til informantene om å framstå som moralske vesener, og intervjuene ble brukt som anledning til å distansere seg fra umoralske handlinger som de hadde begått (Presser 2004).

Intervjuer og nytt materiale

Før intervjuene hadde jeg utarbeida en intervjuguide der intensjonen var at spørsmålene skulle dreie seg om tematikk i subkultur-teori, nøytraliseringsteori og mikro-sosiologi. Det skulle gis rom for oppfølgingsspørsmål underveis.

I møte med informantene fortalte jeg at det var fullstendig anonymt. Det skulle ikke være mulig å knytte materialet til dem som deltok. Ingen motsa å få fortellingene tatt opp på bånd. Krav om informert samtykke og mulighet for informantene til å trekke seg underveis ble lagt fram i de tre første intervjuene. I de seinere intervjuene ble løftet om anonymitet gitt. De tok en mer uformell form enn de forrige intervjuene, og det virka unaturlig å legge fram et skriv om informert samtykke slik stemninga var. Anonymitet og fiktive navn hadde tidligere vist seg å være det viktigste kravet fra informantene.

Det første intervjuet var med David, høsten 2011. Vi møttes på en pub i Oslo sentrum, og siden jeg kjente han fra før ble intervjuet ganske uanstrengt. Vi prata om vold fra barndommen til nyere tid. Bestemte hendelser, og i et videre perspektiv. Jeg har møtt David flere ganger utenom intervjuene, siden vi har en felles venn, og vi har til tider kommet inn på slåssing og vold som fenomen. Skiftet av kontekst gjør noe med fortellingene. Posisjoner og roller en inntar i et intervju er utskifta og sjølpresentasjoner kan endre karakter. Davids historier om slåssing og gode opplevelser var flere utenfor intervjukonteksten, men de brøyt ikke med fortellingene som kom fram i intervjuene med han.

Det andre og tredje intervjuet fant sted på Vestlandet. Rune og Jonathan hadde begge vært med i et ungdomsprosjekt. Måter å prate om vold kan bli forma av deltakelsen i et slikt prosjekt eller i en institusjon ved at en gis nye referanser for bearbeidelse av vold, og sjølpresentasjonene kan

bære preg av det (Topalli 2005: 803). Til forskjell fra David som ikke hadde tatt del i noe liknende. Rune var veldig var de negative konsekvensene volden hadde ført med seg. Han hadde to fengselsopphold bak seg. Jonathan var litt mer tilbakeholden enn Rune, men det skyldtes også spørsmålene mine og mangelen på oppfølgingsspørsmål. Jeg var ikke godt nok forberedt. I de to første intervjuene funka det med intervjuguiden, men i intervjuet med Jonathan skjønnte jeg at den måtte utbedres.

De seinere intervjuene ble alle gjort i Oslo. Andre gang jeg traff David til intervju møttes vi på en brun pub på østkanten. Vi prata om vold med kompiser mer inngående enn tidligere. Han hadde vært i bråk på byen i tida mellom intervjuene, og det som hadde skjedd ble tatt opp i intervjuet.

Intervjuet med Zlatko ble gjort sammen med David. Det var ikke planlagt fra min side, men gav et slags gruppe-intervju. Han satt for det meste taus, men kom med innspill i blant. Fortellingene ble likevel forma av Davids tilstedeværelse, og tok til for hans ører like fullt som for mine. Zlatko hadde vært i fengsel flere ganger, og prata om slåssinga i lys av det blant annet. Vi ble sittende ei god stund etter intervjuet og prata om diverse temaer og slåssing. Båndopptakeren var skrudd av, og rolleskiftet gjorde det lettere å prate om enkelthendelser. Sjøl om det ikke var tilsikta, så gjorde det at jeg fikk et annet innblikk i vold og slåssing som fenomen. Zlatko spurte meg om mitt forhold til slåssing. Da jeg sa at jeg ikke hadde sloss på femten år, ble de i stuss over mitt forhold til voldsutøvelse. I deres øyne var det et avvik.

Det eneste iscenesatte gruppe-intervjuet som ble gjort var med Tarik og Jonas. De var noen få år eldre enn de andre informantene. Vi møttes hjemme hos Tarik. De sloss mindre enn tidligere, og hadde ingen store kvaler med å legge ut om slåsskamper og vold de hadde vært involvert i. Gruppe-intervjuer kan oppleves som mindre intenst for intervju-objekter ved at en veksler mellom å prate, men det dreier også fortellingene, da en henvender seg til de andre i tillegg til meg som intervjuer. Delte bilder og ideer om vold kan også synes i disse fortellingene. En forhandler om vold som fenomen seg i mellom (Holstein & Miller 2003: 72).

Neste intervju var med Hans i mars 2013. Jeg kom i kontakt med han via venner, ute på byen. Da han fatta interesse for mitt prosjekt avtalte vi og møtes for et intervju. Hans tilhører øvre middelklasse, og skiller seg slik sett fra flere av de andre informantene, men hans fortellinger om vold krysser andre informanternes utlegninger. Det hadde gått et par år siden sist han sloss.

Avstanden til hendelser preger fortellinger, men like fullt er det del av en fortid som må tas stilling til i forståelsen av seg sjøl (Maruna & Copes 2005: 231).

Etter intervjuene fant sted ble de transkribert og kategorisert til analysen. Dataene ble putta i tre forskjellige kategorier: fortellinger om skam og nøytralisering, subkulturelle fortellinger og historier om voldens forførende og tiltrekkende sider.

Helt på tampen av prosjektet møttes jeg og David til aller siste intervju. Jeg møtte David på en pub, og vi prata om temaer knytta til voldens fenomenologi. Intervjuet ble gjort uten båndopptaker.

De første intervjuene var ganske bundet til intervju-guiden. Seinere tok intervjuene til som «open-ended» der jeg deltok og prata mer om mitt forhold til slåssing. Det falt seg slik etter som jeg fikk mer erfaring med å intervju folk, men det er også fordelaktig ved at det lettere skaper en avslappa og uformell stemning. I intervjuer der den ene utleverer seg, og intervjueren forholder seg taus, finnes det en skjev maktbalanse. Den ene utleverer personlige fortellinger, mens den andre står i posisjon til å forholde seg taus (Engelstad 2005). Ved å delta og legge fram egne erfaringer av vold og slåssing fjernes noe av ansentheten som intervjuet kan innby, og kan gjøre det lettere å prate om skamfulle hendelser. Det var meninga før intervjuene at de skulle dreie seg om voldelige hendelser tilbake til barndommen, men noen ble tilbakeholdne da temaet ble bragt fram. Jeg valgte å gå videre. Det ville ikke være realt overfor dem, og det kunne forsure stemninga og fortsettelsen av intervjuet.

Mellom sjette og sjuende intervju gikk det lang tid, og jeg bestemte meg for å sjekke ut muligheter for alternative data. Jeg ville ha førstehåndsberetninger om vold, og helst intervjuer der deler av fortellinger ikke var utelukka. Begrensninga som var lagt tidligere- om unge menn og vold- ble forkasta, og forskningstemaet ble utvida til vold som sosialt fenomen.

Jeg så dokumentarer og intervjuer med «hooligans», og valgte én fortelling fra dette materialet. Andy Porter, «hooligan» fra Burnley i Nord-England, og hans fortelling var mest passende. Intervjuet foregikk i hans «kriminogene» miljø på en lokal pub i Burnley sammen med andre «hooligans». Det ligger et poeng i at nytt materiale ikke skal brukes til å bekrefte det en sitter med fra før, slik Silverman advarer mot (Silverman 2010: 277-278). Intervjuet med Andy Porter

skiller seg fra det andre materialet jeg endte opp med. Fortellinger om subkultur, massevold, organisert vold var ekstra momenter som gjorde datamaterialet «rikere».

En kan tenke seg at analysen, slik det står seg når en henter ut materiale, istedenfor å være med å skape det, er problematisk ved at det betraktes uten kjennskap til dynamikken og konteksten i intervjuet (Widerberg 2001: 17). Fordelen med video er at en unngår dette til et punkt.

Fortellingene er ikke gjengitt av noen. Intervjuerens interaksjon med intervjuobjektet vises i materialet jeg har valgt å bruke. Sjøl om materialet er innsamla på annet vis, er det like fullt ei fortelling som kan behandles som sjølpresentasjon og videre fortolkninger av vold.

Underveis i prosessen med å skaffe informanter ble det tydelig at lærebøkenes historier om datainnsamling var fjernt fra mine opplevelser. Etter video-intervjuet med Andy Porter ble inkorporert i analysen, valgte jeg å trekke inn historien om meg og David ute på byen også. Hendelsen fant sted et par måneder etter det andre intervjuet med han.

Inngangen til etnografi var utilsikta. Metoden baserer seg på feltarbeid og observasjon i bestemte kontekster. Subkultur eller andre spesifikke miljøer blir gjort til gjenstand for forskning (Silverman 2005: 49). Og det innebærer å interagere med informanter (Sandberg & Copes 2013: 177). David var fra før nøkkel-informant i prosjektet, og vi har i seinere tid hatt samtaler om vold og slåssing. Intervjuene er i hovedsak materialet som blir brukt i analysen, men det nye materialet ble vurdert til å være overlappende og utvidende.

Eget forhold til vold

Noen slåsskamper jeg har tatt del i:

Et av de første årene på barneskolen: Vi spilte fotball i et friminutt. En klassekamerat spente bein på meg da jeg var på vei mot en annen i klassa som provoserte meg. Jeg vendte sinnet mot han som spente beinet mitt. Jeg la han ned i bakken, så han ble såra i ansiktet. Etterpå ble vi kalt inn på teppet av klasseforstanderen. Jeg skamma meg.

1993- eller 1994: Jeg sloss mot en som var ett år yngre enn meg på SFO. Vi brøyt mot hverandre. Jeg hadde støtte fra en som var ett år eldre enn meg. Han formana meg til å ta han jeg sto opp mot. Jeg prøvde å leve opp til forventningene. Husker ikke hvordan det endte.

2003- eller 2004: Brytekamp mellom meg og en kamerat i militæret. Vi holdt på ganske lenge. I hvert fall en halv time. Det var ingen tilskuere der. Han var sterkere enn meg, men jeg ga meg ikke. Jeg var fornøyd med det.

Flere hendelser tok form som den sistnevnte: lekeslåssing og brytekamper. Én utarta seg til ordentlig slåssing. Jeg og en kamerat starta og sloss med hverandre før flere kom til. En ukjent kar begynner å slåss med kameraten min. En av dem er trolig for hardhendt. Stemninga som var lystig skifter og blir amper. Flere kommer til og bryter opp «fighten».

De slåsskampene jeg har observert etter jeg begynte å studere vold har for det meste vært «nesten-slåsskamper». Knuffing, dytting, utveksling av skjellsord før det ble avbrutt. Tilskuere som holdt kamphaner fra hverandre. Én hendelse der en venn slår etter en annen, men bommer. Motstanderen slår tilbake, bommer, før en ordensvakt kommer til og roer ned kameraten min. Og som tidligere nevnt: Basketaket mellom David og den ukjente mannen.

Jeg sloss en del da jeg var yngre, men har aldri vært involvert i noe brutalt slagsmål. Noen av dem ble til fordi det var gøy og mot kjedsomhet. Brytekamper med kompiser eller slagsmål der det handla om å få inn første slag og ikke la det eskalere. Andre hendelser var i frustrasjon, men de ble avbrutt etter kort tid og utvekslinga av slag ble aldri fatal. Disse slåsskampene skjedde i barndommen. I voksen alder har jeg kun deltatt i slåsskamper som førstnevnte. Mine referanser forut prosjektet kommer fra disse erfaringene, populærkultur, og fra stedet der jeg vokste opp. Et

lite sted i innlandet der slåsskamper på fester ikke var uvanlig, men stort sett i lite brutale former. Bruk av slagvåpen, kniv og andre våpen var uvanlig.

Før intervjuene var jeg spent. Jeg visste ikke hva slags vold informantene hadde begått. Jeg visste generelt lite om de før vi møttes, bortsett fra David. Alle informantene var omtrent like gamle som meg. De delte villig om erfaringer av vold og var veldig imøtekommende. De første tre intervjuene ble litt keitete til tider, men like fullt hadde vi en god tone. Seinere i prosessen ble jeg mer komfortabel med intervjuer-rollen.

Etiske vurderinger

Prosjektet ble meldt inn til norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste før det første intervjuet fant sted. Intervju-materialet har blitt oppbevart på en passord-beskytta pc i henhold til krav om konfidensialitet. Informantene ble som tidligere nevnt lova anonymitet og det forutsetter at innsamla materiale blir håndtert på forsvarlig vis. Lederen for ungdomsprosjektet satte meg i kontakt med to informanter på grunn av løftet om konfidensialitet. Jeg kunne ende opp med sensitiv informasjon og sikringa av data ble derfor ekstra viktig. Alle steder og andre referanser er fiktive eller har blitt erstatta med andre navn.

John Creswell skriver at sårbare populasjoner må tas hensyn til; mindreårige, ofre og innsatte i fengsler blant annet (Creswell 2009: 89-93). Noen av dem jeg intervjuet hadde vært innsatt i fengsler, og slik en av informantene fortalte om frykta han å havne der igjen. En etisk retningslinje er at forskningsprosjektet ikke skal være til skade for informantene (ibid: 90-91). Per Isdals bok om meninger med volden har vært dannende for mitt etiske standpunkt i prosjektet. Ved å dele fortellinger om vold, legge ut om grunner og meningen med volden, så gjøres voldsutøvelsen mer forståelig (Isdal 2000). Jack Katz skriver at George Herbert Meads ord om «å forstå er å tilgi» har vært misledende lenge. Det handler ikke om å akseptere handlingene, men å forstå seg på hva som leder til disse handlingene (Katz 1988).

Underveis måtte jeg fjerne noe fra intervjuet med Rune siden han ikke ville ha det på trykk. Ellers er de eneste som jeg har hatt kontakt med siden intervjuene fant sted David og Zlatko. Jeg

møtte Zlatko en gang på byen, men vi prata ikke om slåssing eller intervjuet som lå langt tilbake i tid da vi traff hverandre. David har jeg møtt mange ganger.

Informantene mister etter hvert kontroll over fortellingene idet jeg tar de ut av intervju-konteksten for å putte de inn i akademiske kategorier. Fortellinger blir stykka opp, og det ene sitatet uten å følge opp med andre sitater som utfyller det han sa tidligere kan gi et dårlig bilde av informanten. Det kan oppleves som krenkende hvis fortellinger blir tillagt andre meninger enn de uttalte. Deler av fortellingene må lukes ut av praktiske grunner, i arbeidet med å tolke materialet tar jeg tak i historiene deres, momenter i dem, og setter de sammen i lys av sosiologisk teori. Historia om David gir et lite dekkende bilde av hans personlighet, han er stort sett rolig og sympatisk. Poenget med å trekke inn historien i dette prosjektet er nettopp historien, og ikke han som individ.

En annen etisk problemstilling som kan dukke opp underveis er historier om noe kriminelt som gjør at en blir i tvil om en skal melde fra. Lik et slikt dilemma som Katrin Fangen møtte på da noen av hennes informanter- nynazister- skulle til å bombe blitzhuset. Da en blir stående og veie lojalitet og sikring av informanters anonymitet mot et medborgerlig ansvar (Fangen 2001). Jeg ble ikke satt i en slik posisjon. Når det ble prat om enkelthendelser var det som regel i et narrativ om hvordan de havna i fengsel eller hadde blitt sanksjonert av andre.

Metodiske problemstillinger

I følge Max Weber må en studere subjekters tolkning, forståelse og meninger for å kunne gripe fatt i menneskelig oppførsel og handling (Weber 1964: 88-90). I tråd med Alfred Schütz' sosiale fenomenologi som tar for seg subjekters måter å håndtere det strukturelle og kulturelle som omgir en i hverdagen. Det som strukturer handling befinner seg i aktørers livsverden og erfaringsforråd (Schütz 2002: 13-17).

Teorien som ligger til grunn for utforskinga av vold som sosialt fenomen preger metodiske valg. Aktørers fortolkninger av vold åpner for intervjuer og/eller etnografi. Forskningsstemaet, med tida og ressursene jeg hadde til rådighet, gjorde intervjuer til den mest hensiktsmessige metoden.

Intervjuet er et sted for sjølpresentasjon, og det er deres fortellinger i denne settinga som har vært dannende for materialet som jeg har endt opp med. Interaksjonen med informantene gjør at en må reflektere om sin egen rolle og påvirkning på informantenes fortellinger. Hvor vidt blir fortellingene dreid av forskerens tilstedeværelse og måter å nærme seg den andre på. Intervjuet er et av mange steder hvor en presenterer seg sjøl- svekker det fortellingenes sannhetsgehalt? Intervjuers åpenhet i intervju-settinga har betydning for informanters villighet til å presentere personlig informasjon, samtidig må en være klar over faren for såkalte «press-releases» der en spiller ut stereotyper. Intervju-konteksten er et sted for å skape mening med volden, men selvsagt kobla til meningsdannelsen som skjer forut (Presser 2004: 84). Det som skjer i intervjuet er slik sett prega av intervjuers rolle og opptreden, men det inngår også i det stadige arbeidet med å presentere identitet. Fortellinger blir brukt til å skape sammenheng mellom hendelser i livet, og til å opprettholde et selv som en vil justere seg etter. Intervjuet er slik sett et sted for presentasjon av hvordan en oppfatter seg sjøl- hvordan en vil og bør være (Topalli 2005: 799). Mine intervjuer fant sted på uformelle steder som puber, kaféer, og hjemme hos en av dem. Forhåpentligvis opplevde informantene det som et positivt aspekt ved intervjuet. Jeg var ingen representant for formell sosial kontroll- en fra myndighetene (Ibid: 803). Frykten for at jeg skulle rapportere noe av materialet til myndigheter var lite trolig, gitt av anonymiteten de var sikra og få sensitive opplysninger om enkelthendelser.

Subkultur kan studeres ved hjelp av tekstanalyse der en tar for seg representasjoner og holder de opp mot diskurser som muliggjør dem, men i mitt arbeid passa det dårlig. Jeg trekker inn noe teori fra diskurs-teoretikere som Foucault og semiotikere som Roland Barthes, men dette blir brukt til å belyse aktørers fortolkninger, og ikke til en ren tekstanalyse.

Det trenger ikke å være noen motsetning mellom analyser på makro- og mikronivå. Aktørers fortolkninger av vold kan linkes til strukturelle analyser. Stanley Cohen påpeker at forholdet mellom struktur, kultur og biografier må utforskes i subkultur-studier, slik Paul Willis gjorde i sitt arbeid. Subkultur har vært gjenstand for etnografiske studier, og dette er gunstig ved at en går inn i livsverdenen til de som befolker subkulturen. Grunner for handling må studeres i det folk seg imellom gjør med ideer, slik Marx gjør rede for (Gelder 2005). Hverdagslivet til informanter kan studeres i detalj, og gi innblikk i hvordan de bearbeider subkultur til å bli meningsfull.

Koblinga mellom struktur og kultur er ikke tema for dette prosjektet, men hvordan aktører kan

trekke på subkultur i fortolkninger av vold. Uten biografiene er det vanskelig å vite hvordan en gjør subkultur, og skaper mening med deltakelsen. Fortolkninger av vold varierer, men de kan ikke forstås utelukkende som individuelle preferanser. De blir til i samspill med andre aktører og trekker på noe utenifra (Widerberg 2001: 25-27). Handling, hvis en skal følge Schütz og Weber, må granskes metodologisk ved å studere bærerne av objekter og erfaringer (Gubrium & Holstein 1993: 654-658).

Nøytraliseringssteori åpner opp for longitudinelle studier, noe som jeg ikke har hatt anledning til å forfølge. I mitt prosjekt blir bruk av nøytraliserings teknikker satt i sammenheng med informantenes sjølførståelse, og som del av dette: hvordan vold kan justeres og unnskyldes. Vedvarende voldsutøvelse kan gripes med longitudinelle studier, men det hadde vært for tidkrevende i dette prosjektet.

Joshua Freistadt beskriver fenomenologiens utfordringer ved å forstå andres opplevelser. Jeg fortolker informantenes fortellinger, og det fører med seg et usikkerhetsmoment: hvor vidt kan jeg forstå hva de virkelig opplevde? Situasjonene, bortsett fra den ene som er beskrevet innledningsvis, ligger et stykke tilbake i tid og rom. Jeg og informantene har både liknende og forskjellige referanser, men ved å studere et objekt sammen- vold som fenomen- så nærma vi oss hverandre i fortolkninger av fenomenet (Freistadt 2011: 36-37). Etter de første intervjuene forsøkte jeg å dele mer av egne erfaringer, og få til samtaler framfor strukturerte intervjuer.

En mikro-sosiologisk studie kan gjøres ved å tolke bilder, video-opptak eller observere hendelser der vold bryter ut. I dette arbeidet er aktørers fortolkninger av dynamikken i voldelige situasjoner tema. Jeg bruker Randall Collins' tilnærming opp mot informantenes fortellinger, og til å forstå hva som kan lede til vold. Det som framsto som meningsfullt i situasjonen kan endre seg og gi nye meninger, men som Freistadt nevner er denne delinga av informasjon det nærmeste en kan komme aktørers bevissthet om en bestemt hendelse og dens mening.

4. VOLD SOM SOSIALT FENOMEN

I kapitlet som følger trekkes teori sammen med empiri til å forstå vold som fenomen. Hvordan vold gjøres meningsfull og legitim opp mot voldelige situasjoner, og i etterkant. Herunder ligger de subkulturelle fortellingene. Det fenomenologiske blikket på vold tar for seg det som ligger i forgrunn; hva som skjer i voldelige situasjoner og aktørers forståelse av disse hendelsene.

NØYTRALISERING

Sykes og Matzas teori om nøytraliserings teknikker peila ut lovbruyterers tilknytning til konvensjonelle verdier og normer, og at denne håndteringa kunne muliggjøre nye lovbrudd. Påføring av skam blir unngått (Maruna & Copes 2005: 222).

Benektelse av ansvar har blitt trukket fram som den viktigste nøytraliserings teknikken for å unngå skam og skyldfølelse (Maruna & Copes 2005: 231). Situasjoner der vold skjer som en motreaksjon i nødens stund setter en fri fra ansvaret for det som skjedde. En tok del i noe som noen andre starta, og egne handlinger var betinga av det de andre gjorde. Egen vilje til handling var ufri og det gjør handlingen, om ikke god, så forståelig ut i fra omstendighetene. David hadde vært ute på byen sammen med kompiser da to ukjente karer angrep to venner av han:

David: Men altså, de greiene der var helt uprovosert. Det er eneste gangen jeg har vært med på en slåsskamp som har starta uprovosert fra noen andre liksom. Han ene hadde bare, det har jeg fått høre etterpå, av de som knakk nesa; Han ene hadde bare snudd seg og klint til han ene (kameraten til David), og så hadde han andre bare: ”Hva faen er det som skjer?” Og så hadde han fått seg én også.

Eirik: Har hørt om liknende før sjøl, plutselig er det i gang; ”hvor kom det i fra?”

David: Ja, det kom ikke fra noe sted. Da kan du heller ikke gjøre noe annet enn å slåss. Du kan ikke bare gå da, eller roe dem ned. Da skal dem jo slåss!

Eirik: Ja.

David: Og da er det eneste du kan gjøre er å slåss, og håpe på at du ikke blir drept.

David og hans venner tok ikke initiativet, og kunne derfor kvitte skyldfølelse. Denne formen for nøytralisering kan settes sammen med en enkeltepisode eller føres fram i et sjølnarrativ. En unnskylder seg hvis hendelser bryter med egen identitet, men det kan også gis justeringer av volden- fortellinger om voldens rettmessighet. Disse fortellingene kan gjøre voldelige episoder forståelige og meningsfulle. I stilling til andre, men også for egen sjølførståelse (Mead 1982).

Sykes og Matzas nøytraliseringsteori har blitt bearbeida og utvida i takt med ny empiri som har kommet fram. Premisset om lovbruyterers tilknytning til konvensjonelle verdier, slik det viste seg i Sykes og Matzas studier, er ei motvekt til «subcultures of violence» (1967) og teser om gapet mellom subkulturelle samfunn og storsamfunnets verdier og normer. «De andre» var ikke så forskjellige fra lovlydige borgere, de samme verdiene og idealene var kjente og internaliserte hos lovbruytere, og behovet for å nøytralisere avvikende handlinger sto som bevis for tesens validitet. Nyere studier viser nøytralisering for å bevare en subkulturell identitet (Topalli 2005) og gatekultur der behovet for å nøytralisere kriminelle handlinger avfeies av informantene (Wright & Decker 1997), og det viser ambivalensen i nøytraliseringsteoriens premiss og konklusjoner.

Voldsutøvere kan trekke på både subkulturelle og konvensjonelle verdier, en føler tilknytning til begge, og fortellingene har denne dobbeltheten som vitner om voldens forførende sider og de vonde opplevelsene. Runes historie om stigma og stempling var et narrativ om det vonde som hadde fulgt i kjølvannet av slåsskamper han hadde tatt del i, og et forsvar for seg sjøl.

Stigma

Rune: Det er jo veldig stigmatiserende da, sant. Det at en bare får et stempel om at du er voldelig, du er farlig, uten at man har satt seg inn i hvorfor skjer det. Og er det bare den personen i seg sjøl som gjør så mye faenskap, eller er det helheten som er problemet, er det jeg som er problemet, eller hva er det som gjør det. Det har du aldri tenkt på. Jeg har bare fått et stempel, sydebukk, han er farlig, så det følger deg jo. Og det gjorde jo og i ungdomstida at man gidder jo ikke å oppføre seg, når man får innprenta i huet at man er en jævelunge, så da gjør man jo bare jævelskap òg.

Rune presenterte historier fra sitt liv og tok for seg hendelser fra barndommen til seinere tid som hadde brutt ut i kamp. I fortellinga så han for seg sjøl i lys av stigmaets konsekvenser for hans identitet. Merkinga av han som «jævelunge» ble internalisert og bevegende da han fortsatte i samme spor. Rune så seg drevet mot posisjonen som «den voldelige» av de motreaksjonene som fulgte.

I følge John Braithewait er påføringa av skam risikofylt ved at de som utfører dette arbeidet balanserer på en knivsegg i utøvelsen av sosial kontroll. Avhengig av hvordan den som blir påført skam opplever intensjonene. Opplevelsen av å bli stigmatisert, og desintegrerende påføring av skam kan ha «kriminogene» effekter (Maruna og Copes 2005: 257).

Fortellinga til Rune om internalisering av stigmaet utvikla seg vidare på grunn av hans rykte som slåsskjempe. Han var en som ble kontakta hvis det var trøbbel på ferde. Runes voldskarriere kunne på det viset fortsette når stigmaet skapte et omdømme blant folk som igjen forsterka hans forståelse av seg sjøl. Stigmaet ble sterkere og Runes sosiale identitet ble på nytt befesta.

Rune: Da var det en person som hadde gjort noe mot noen andre personer som jeg lekte med. Og da var det jo og, etter som årene har gått, så har jeg fått et rykte på meg; har du problemer, så ringer du meg. Så da... han fikser biffen, ikke sant.

Stigmaet som påføres hviler på en sosial gruppes normer og forventninger, og de som feiler i å leve opp til dem kan tilskrives bestemte karaktertrekk som er forbundet med stereotypier. Når stereotypiene har festa seg, og gitt klassifikasjoner om en sosial gruppe eller en person, kan de igjen gi forventninger om bæreren av stigmaet og hans karakter. Stigmaet konstruerer kjennetegn

ved noen, men kan bli avfeid av de som blir forsøkt brennmerka, hvis deres identitet er knytta til en annen gruppe, som et subkulturelt fellesskap. Eller håndteres slik at det blir fordelaktig. Det som er stigmatiserende og degraderende et sted, kan være beundringsverdig i en subkultur (Hacking 2004). For de som identifiserer seg med den sosiale gruppa som utøver press, bekjennes skam over å ha mislyktes i å etterkomme bestemte forventninger. De som er stigmatiserte vil oppfatte diskrepansen mellom slik en burde være og slik en tror de andre oppfatter en gjennom stereotypier og tilskrevne egenskaper som stigmaets tak om en sjøl (Goffman 1986). Hvis det eksisterer et vidt gap mellom slik en ser seg sjøl og oppfatter andres blick på en sjøl- spesielt fra signifikante andre- kan det oppstå kognitiv dissonans. Individet som ser sjøl som et moralsk vesen, men som blir klassifisert som umoralsk. Følger en Edward T. Higgins i hans teori om sjøldiskrepans; så er identitet forankra i hvordan en oppfatter sitt virkelige selv i forhold til et «ideal-selv» og et «bør-selv». Det en oppfatter som sitt virkelige selv vil arbeide for å leve opp til forventninger og ansvar som en forstår en bør gjøre, og strekke seg etter det en holder fram som ideal-selvets egenskaper (Higgins 1987: 320-321).

Erving Goffman skriver at de som bærer stigmaet vil ha et ambivalent forhold til representanter for det «normale», siden de vil være usikre om hvilken status og oppfatninger de vil møte fra disse representantene. I det som kan bli avslørt (Goffman 1986: 42). Klassifikasjonene de har blitt gitt tidligere, og som kan vekkes til liv igjen i møte med representanter for denne kulturen, gjør at de fornemmer en potensielt ydmykende opplevelse.

Skam kan fungere integrerende, men for Rune ble påføringa av skam desintegrerende. Stigmaet ble ytterligere forsterka av nye stemplinger som bekrefta klassifikasjonene om han, og som han ikke kunne unnslippe.

Eirik: Kan du huske reaksjonene som kom etter det skjedde?

Rune: Ja, jeg fikk jo mye kjeft. Så det er jo, jeg ble gjort veldig fort til syndebukk. Det var alltid min feil. Det er noe som har fulgt meg hele livet. Det at, sjøl om jeg ikke var på skolen en gang. Det var min feil.

Eirik: Ja, ja.

Rune: Ja, ja. Det er noe en føler, at en får et stempel.

Runes posisjon som stigmatisert drev han mot subkulturell praksis og videre voldsutøvelse, jamfør Lemert om sekundære avvik. Han tok til seg stigmaet i forståelsen av seg sjøl (Lemert 1951:76). Ian Hacking ser på forholdet mellom klassifikasjoner og den klassifiserte- en relasjon som skaper «looping effects». Dynamikken mellom de som klassifiserer og den klassifiserte forløper seg slik at den klassifiserte kan endre seg på grunn av klassifikasjonene, og som medfører at de som klassifiserte skaper nye klassifikasjoner om den tidligere stemplede. Og som igjen kan endre den klassifiserte. Men der stigmaet klassifiserer slik at den klassifiserte ikke vil endre seg, vil avstanden bli større, siden de klassifiserende får bekrefta sine forestillinger om bæreren av stigmaet, og som videre frastøter den stigmatiserte (Hacking 2004: 297-298).

For Runes del var det bundet til skolen, før det utvikla seg videre. Rune forsøkte å kvitte seg med de tilskrevne egenskaper som hadde hefta han opp gjennom åra. Han hadde brutt kontakten med de kompisen som sloss, og strevde med å leve opp til forventninger innenfor et fellesskap som hvilte på andre normer og verdier enn det som inngikk i det subkulturelle miljøet han tidligere tok del i.

Rune: Og vennene mine og, det er vel, hva skal jeg si, de har ikke akseptert slåssinga, men en del av dem har jo vært litt med på det, og, men litt sånn i de seinere åra, så har jeg sett det sjøl at man kan ikke bare støtte seg på at de, for eksempel er med på byen, at da skjer det ikke bråk for de stopper deg. Og det... så det, det er jo litt derfor jeg har slutta å drikke og, har gjort litt med meg sjøl, for jeg har fått beskjed fra enkelte venner om at hvis ikke du gir deg, så vil ikke vi ha noe mer med deg å gjøre, for det går ikke an.

Rune forsøkte å bryte med tidligere reaksjonsmønstre, og ligge unna vold. Men det som hadde vært velkjente responser i lang tid tok tid å kvitte seg med- tregheten i habitus.¹⁰

¹⁰ Begrep om vaner, holdninger, karakter. Pierre Bourdieu bruker begrepet om aktørers kroppsliggjorte disposisjoner som gjør de tilbøyelige til å handle på bestemte måter. Utleda av posisjoner i det sosiale rom (Bourdieu 1995).

Nøytraliserings teknikker og accounts

De som fordømmer og bedriver sosial kontroll får fingeren retta mot seg; agenter for skolen, rettssystem og politi. Rune, Zlatko og David fortalte om et trøblete forhold til disse folka som representerte makt og deres avmakt. Opplevelsen av urettferdige beskyldninger fra de som påfører skam, gjør at handlinger kan justeres og dempe skamfølelsen (Maruna & Copes 2005: 248). Handlingas karakter og hva en gjorde i situasjonen blir misforstått av storsamfunnets agenter, og i etterkant kan det oppstod avstand mellom en sjøl og disse representantene. Fordømmelsen fra politi og rettssystem blir møtt med fordømmelse tilbake, og påføringa av skam mislykkes.

I slåsskamper kan det være tvil om hvem som er offer og voldsutøver. Det kan hende at han som tok initiativ til slåsskampen ender opp som offer, mens det igjen kan føre med seg tvil om han virkelig er et offer, siden han var pådriver til slagsmålet. Her kommer motiver til handling til som nøytraliserende for egen oppførsel. Gitt av den ene, tok den andre til motmakt og det rettferdiggjør hans handlinger. Det som i Scott og Lymans terminologi kalles justeringer er henvendelser om gode, moralske motiver som viser voldens rettmessighet (Scott & Lyman 1968). En anerkjenner egen rolle i utøvelsen av vold, men de negative konnotasjonene som kan bære av sted avfeies siden motivene og intensjonene har forankring i idealer som blir ansett for å være høyverdige i en kultur. Benektelse av skade er også del av disse justeringene, og idet en nøytraliserer handlingas konsekvenser sammen med de legitime motivene og intensjonene blir handlinga ytterligere rettmessig.

Benektelse av ansvar setter en fri fra skyld. Å bestride offerets passive rolle, eller vise til høyere autoritet som en var bundet til da en utførte handlinger, er del av dette. Ofte går nøytraliserings teknikker sammen til å rettferdiggjøre et lovbrudd, og til å gå fri fra skam. Og justeringer som viser grunner til handling kan framføres sammen med unnskyldninger der en ser seg sjøl som objekt for noe utenfor egen kontroll, og der en blir drevet til vold av omstendigheter, eller av instinkter som blir vekka av nettopp disse omstendighetene.

Nøytralisering som del av arbeidet med å opprettholde egen identitet er et stadig arbeid, og begrenser seg ikke til et bestemt tidsrom der det gjør seg gjeldende for å unngå kognitiv

dissonans og anger. Det faller inn i prosessen med å bevare et selv som en verdsetter og trakter etter (Higgins 1987). For å unngå sosial ekskludering og lav sjølfølelse vil en være avhengig av å håndtere disse handlingene på et vis som fratar en sjøl fra skyld eller umoralske hensikter. Å slippe unna et stigma er del av dette nøytraliseringsarbeidet.

I enkelte historier kan en singel «account» forklare mye av voldsutøvelsen. Slik Rune fortalte om stigmaet som drev han mot en subkulturell posisjon. En fortelling som reiser en singel «account» i forklaringa om hvorfor en slåss, vil ikke tilsi at en ikke nevner flere årsaker eller grunner til voldsutøvelsen, men viser til et viktig moment i sjølførståelsen, og hvordan det kunne tillate fortsettelsen av voldelige handlinger. Rune fortalte om historier fra skolen der stigmaet som en singel «account» kunne forklare hvorfor det ble så mye vold, mens enkeltepisoder kunne justeres til voldens rettmessighet.

Rune: Det var en lærer som spurte om det, veldig sånn, litt sånn frekt. «Ja, har du ikke tatt pillen din?» Og den læreren hadde ikke jeg i noe fag i det hele tatt. Han var ikke på trinnet mitt en gang. Og det er jo litt sånn da, at de snakker seg i mellom og hvisker og tisker, og det blir at de lager seg veldig sånne stereotyper om folk da, det har jo fulgt meg hele veien da.

Eirik: M-hm.

Rune: At det, de har sånne forutinntatte holdninger om folk, det har jo vært veldig negativt for meg.

Eirik: Ja. Hva skjedde med han lærer'n da? Etter han, ja, slang med leppa?

Rune: Nei, når jeg var... jeg sloss jo med en annen litt seinere, og da skulle han gå i mellom, så han fikk seg en i ballene da.

Eirik: Ja, ja. Ja...

R: For det, så han fikk jo igjen da.

Rune tok ansvaret for det som skjedde i situasjonen, men det lå noe der forut. Narrativet nøytraliserer offerets passive rolle og forteller om en forhistorie dem i mellom. Motreaksjonen var legitim gitt av forhistorien. I etterkant gir det mening, men også i sjølve situasjonen kan det være en «soft determinisme». Offeret var egentlig ikke noe offer på grunn av det som skjedde tidligere.

Fortellinger som trekker på biologiske forklaringer nøytraliserer eget ansvar for stadig voldsutøvelse. Det er noe som ligger utenfor egen kontroll. Andy Porter, hooligan fra Burnley, forklarer voldsutøvelsen med bakgrunn i biologisk drift. Det ligger i hans natur å slåss og derfor ble han hooligan.

Andy Porter: «Når du kommer ut, så sier de alle rehabilitering. Ikke gjør det, du er faen meg født med det. Beckham var født, han lærte ikke ferdighetene, han var faen meg født med det. Rembrandt som var maler, var født med det, han lærte ikke å male så briljant, gjorde han ». ¹¹

De handlingene han hadde begått var i tråd med hans forståelse av seg sjøl. En ufravikelig drift som gjorde rehabilitering umulig. Volden kunne justeres til gode motiver, og på den måten kunne han til tross for å være «født kriminell» opptre som handlende agent. Det skaper sammenheng mellom hendelser i en fortelling, gjør de meningsfulle ved at en realiserer det en ble født til å være, slik Porter beskriver, og egen identitet blir lagt fast siden det er et samspill mellom det virkelige selvet, ideal-selvet og bør-selvet (Higgins 1987). Nøytraliserings teknikker kan ikke forstås som årsaken til vold, men kan være med og forklare fortsettende voldsutøvelse (Maruna & Copes 2005: 228).

Det samme synes i Runes narrativ. Oppføringa av en «account» som inkorporering av stigma, da voldsutøvelse blir oppfatta som del av eget repertoar og sjølbilde, gjør det enklere å utøve vold seinere. Arbeidet med å håndtere voldelige hendelser i ettertid kan forstås som et kognitivt arbeid, men det gjøres i stilling til noen andre. Det er ikke det atomiserte individ som skaper mening med hendelsen.

Timothy Brezina tar et blikk på Matzas teori i lys av tesen om aktørers persiperte kontroll. Å beholde oppfatning av kontroll over egne livsbetingelser og eget miljø har blitt dokumentert som viktig for fysisk og mental helse. Videre forklarer han: «I følge en rekke av «accounts» kan individer ty til avvikende midler for å gjenopprette kontroll når de konvensjonelle alternativene er utilgjengelige» (Brezina 2000: 3-8). Mot for å stå igjen avmektig kan vold være en respons som stopper avmakten og gjeninnfører kontroll over en situasjon (Isdal 2000).

¹¹ The real football factories- Episode 2 (www.youtube.com/watch?v=7vJFZ9odG0w - 36:25-36:37).

En annen måte å håndtere voldelige situasjoner i etterkant er forklaringer om mangel på alternativer og situasjoner som oppleves som uutholdelige der veien mot vold er lagt.

Eirik: Men da er det sånn i forhold til kompiser da? Man føler at det, ja, en har et eller annet å bevise da? For å si det sånn.

Tarik: Ja, selvfølgelig. Du kommer jo ikke unna det. Du er ikke, altså for det første så er man ofte sammen når ting skjer da, og... en ting er å være sammen med en kompis og du havner opp i bråk, en annen ting er når du er vennegjeng på ti stykker som er på byen og det skjer no'.

Eirik: Ja, ja.

Tarik Så er det sånn... eh, det er ikke sånn: «Åh, første mann fram for å banke han der liksom fordi jeg har lyst til å være han kule, men det er sånn: du har ikke lyst til å se på at venna dine havner opp i no' bråk eller at de blir skada eller no' sånt.

Gitt av lojaliteten til venner tok Tarik til nevene. Vold som er moralsk forsvarlig, gitt av motpartens rolle i situasjonen, og som med Tarik-ansvaret for å støtte opp, kan være en «soft determinisme» i konfrontasjoner. En er seg bevisst at en spilte en rolle i situasjonen, men skylden kan plasseres et annet sted, og volden kan stå fram som rettferd.

Tidligere psykoanalytisk arbeid viser hvordan nøytraliseringsteknikker fungerer som forsvarsmekanismer og håndtering av hendelser som kan true ens foretrukne bilde av seg sjøl. En strekker seg ubevisst mot å ordne hendelser til å sammenfalle med egen sjøloppfatning, mens først idet en når de foretrukne konklusjoner av hendelser blir en de bevisst. Tidligere forskning viser en sammenheng mellom unngåelse av depresjon og evnen til å putte ansvar og skyld for en vond hendelse hos noen andre (Maruna & Copes 2005: 236-247). Justeringer av vold der en innrømmer ansvar for å være deltakende i situasjonen, men bestrider offerets rolle, benekter skade, fordømmer de som fordømmer og appell til høyere autoritet er del av dette arbeidet. Handlinger gis strøk av moral. En er seg bevisst handlingas urovekkende konnotasjoner, men motivene rettferdiggjør handlinga.

I lengre narrativer kan unnskyldninger gjøre seg gjeldende, slik som i Andy Porters fortelling om hans biologiske drift, og dermed noe som ligger utenfor hans kontroll. Enkelthendelser justeres jamfør det moralske og gode ved handlingas motiv, men når det skal presenteres et liv med stadig utøvelse av vold, vil noen presentere en «drift», omstendigheters press, mangel på informasjon et

cetera. En er seg bevisst det umoralske ved handlingene, men forsvarer seg sjøl ved å knytte det til noe som var, eller til samspillet med andre aktører som prega egen sjøloppfattelse og vilje til handling, slik Rune fortalte om. Og denne bearbeidelsen gjør at en kan beholde den moralske karakter som en tilskriver seg sjøl. Forankringa i konvensjonelle verdier og storsamfunnet, er tilfellet i enkelte av unnskyldningene der en innrømmer handlingas umoral. En ser seg sjøl som objekt og gir inntrykk av en ville ikke ha det sånn, men at det falt seg slik allikevel. Idet en er i stand til å se seg sjøl som objekt, så skapes en distanse til de foregående handlingene.

Tidligere studier av voldsutøveres narrativer viser hvordan noen er stand til å se seg sjøl som moralske vesener til tross for gjerningers umoralske karakter. For å kunne leve med handlinger som bryter med eget sjølbilde, kan en distansere seg fra hendelsene ved å tillegge det et «gammelt selv» eller karakterisere det som et brudd med ens egentlige karakter (Presser 2004: 88).

Zlatko la til grunn en stabil moralsk karakter i forståelsen av seg sjøl. Situasjoner som hadde eskalert til å bryte ut i vold, skyldtes alkohol og provokatører som fortjente en motreaksjon. Og skyldfølelsen ble dempa på grunn av offerets rolle som var betingende for volden.

Zlatko: Når du først har sloss, og det er liksom...

Eirik: Ja, ja, ja.

Zlatko: Nei, jeg var altså ikke så bråkete før da.

Eirik: Nei.

Zlatko: Jeg er egentlig en ganske fredelig person da. Det er bare når jeg drikker litt, og folk liksom hisser meg opp da, så kan det gå litt galt.

Slagsmål som blir til ute på byen, under innflytelse av alkohol, går igjen i fortellinger om vold. En befinner seg i en tilstand løsrevet fra hverdagslivet. Det tilhører en særegen tid og rom, og i ettertid kan det gjøre det lettere å distansere seg fra handlinger. Dømmekraften i disse situasjonene tilskrives fyllas grep- en var «ute av karakter».

Zlatko hadde sittet inne for vold flere ganger, og prøvde å unngå slåssing som kunne resultere i nye dommer. Trusselen om tilbakevending til det «gamle selvet» med slåssing og stigmaet som

forbandt han med voldsutøvelse, gjorde at han prøvde å ligge unna personer han kjente som hadde for vane å havne i bråk. Scenesetelsen av seg sjøl som en fredelig mann, er ikke bare en ad hoc posisjonering i intervjuet, men forteller også om tilknytning til storsamfunnets føringer om moral og lovlidighet. De gangene Zlatko sloss var det legitimt gitt av motstanderens rolle. Forklaringer som trekker på nøytraliserings teknikker om offerets rolle i slåsskampen er gunstig i ettertid for å rettferdiggjøre hvorfor en slåss. Det fjerner også ansvaret for at volden inntraff. Den andre hadde skyld i at situasjonen tilspissa seg. På det viset anerkjennes ikke nødvendigvis handlinga, men en unnskylder seg med at den andre tok initiativ til å bygge opp til konfrontasjon, og han måtte stå opp for seg sjøl. Zlatkos historier om voldelige episoder tok form med justeringer og unnskyldninger som nøytraliserende. Vold som skjedde under påvirkning av alkohol var et brudd med hans egentlige selv, og sjøl om han ikke fraskreiv seg ansvar for at han slo, så var det en annen aktør som gjorde situasjonen uutholdelig uten å svare med knyttneven. Slik sett er handlinga ikke god i seg sjøl, men nødvendig. Offeret fortjente en reaksjon. En annen lagde scenen og han spilte ut rolla som den som tar til motmakt.

Zlatko: Prøvd å holde meg mest mulig unna bråk. Jeg husker, jeg har jo noen nylige hendelser i sommer, for eksempel. En kompis av meg, Stian Johansen, fra, hvis du vet hvem det er, fra Ski (henvender seg til David). Det var nå faktisk, han, han trener, ikke sant. Så han har blitt så svær da, så han har blitt en sånn der «bråke-kar», og han havner alltid, han har havna alltid i bråk de siste gangene vi liksom har vært sammen med han når han drikker da.

Eirik: Ja, ok.

Zlatko: Så var jeg liksom litt lei det, da. Men så var jeg skikkelig «drita» selv, og så havna han i bråk på en bensinstasjon, e-h... da var det med noen sånne voksne folk, da. Det var sånn der, da tror jeg han forventa at jeg skulle hjelpe han, men da var jeg så «drita, at jeg bare: «faen, nå må jeg skjerpe meg».

- David ler

Zlatko: Så gikk bort til han, «bunker» et slag og knakk nesa hans, as.

Handlinga var legitim gitt av motpartens oppførsel i forkant. Situasjonen kunne ha eskalert og medført trøbbel for Zlatko i etterkant. Han satte ut kompisen for å redde seg sjøl, og utøvde sosial kontroll med neven. Jonas og Tarik så denne formen for utøvelse av sosial kontroll som riktig gitt av det moralske motivet.

Jonas: Det blir jo gjerne sånn at, når man er liksom, kall det komfortabel med å bruke vold, så bruker man gjerne vold i andre situasjoner også.

Eirik: ja, ja.

Jonas: Sånn ser du en fyr som blir rana av to karer, når du går forbi, og dere er tre stykker, så banker du gjerne de to karene, rett og slett, bare fordi...

Eirik: Ja.

Jonas: Du kan. Det blir riktig, men...

Eirik: Ja, du har erfaringa med det...

Jonas: Ja, det er så lett å bryte inn, da, at du velger å bryte inn med vold i andre situasjoner også, liksom. Eller en kar plager en jente, eller...

Tarik: Ja, ja, det er sånne situasjoner, da.

Jonas: Så det blir liksom at du gjør det riktige med det feil.

Det moralske ved handlinga gjør at den oppleves som god og riktig. Fortellinga kan virke subkulturell, men det er slik Jonas sier implisitt; middelet til rettferd som er alternativt. Det som kommer ut av ei slik handling er moralsk forsvarlig og riktig, men veien dit er subkulturell. Slike justeringer letter en for skam, en går fri for beskyldninger om umoral når motivet er godt. Justeringene kan virke subkulturelle, men fortellinger om hevnaksjoner er ikke nødvendigvis subkulturelle. Disse fortellingene kan være populære og aksepterte, sjøl om mange ikke ville gjort de samme handlingene, så setter tilskuere pris på handlingas motiv som legitimt (Jacobs 2009: 232).

Beskyttelsen av moralsk karakter, og bruk nøytraliseringsteknikker, kan vitne om det Goffman kalte «audience segregation» (Maruna & Copes 2005: 261). Fortellinger tilpassa de som lytter.

Spesielt de narrative som lovbrøtere legger fram innenfor institusjoner (Topalli 2005: 802-803). En fjerner seg fra lovbruddet på grunn av forventninger til hvilke fortellinger en regner med tilhørerne vil ha. De som forteller om sitt moralske selv vil ikke nødvendigvis vinkle det på samme vis overfor venner som deler subkulturelle verdier og idealer. Slik sett blir sjølpresentasjonen der en tillegger seg sjøl moralsk karakter en posisjonering i en bestemt kontekst, og forherligelsen av lovbruddet skjer i andre kontekster utenfor forskerens verden. Topalli mener at for å forstå subkulturell identitet må en observere eller lytte til deres fortellinger nærme deres «kriminogene» miljø. Intervjuer eller surveys som avdekker lovbrøteres tilknytning til storsamfunnet og konvensjonelle verdier, miskjenner at sjølpresentasjonen ikke er den eneste i repertoaret til de som forteller (Topalli 2005).

Fortellingene om voldens tiltrekning og andre subkulturelle beretninger kan bli fraværende og gjøre at en trekker slutninger som er korrekte ut ifra denne kontekstens data, men som har svarte hull siden de framtrer i nettopp denne konteksten. Subkulturell identitet og nøytralisering i pakt med dette sjølbildet, hviler på et premiss som Sykes og Matza berørte så vidt i deres nøytraliseringsteori, men som de forlot idet de avfeide det som usannsynlig at mange lovbrøtere ville føle seg knyttet til sine ugjerninger (Maruna & Copes 2005: 275). Likevel er det plausibelt å rette blikket mot den subkulturelle nøytraliseringa av avvik. De som deltar i en voldelig subkultur, og som har ei alternativ tilnærming til vold som fenomen, kan bli satt i skam over manglende mot og evne til å slå i fra seg i en slåsskamp. Frykten for å tape ansikt og vissheten om gjenfortellinger som kan svekke et subkulturelt omdømme gir behov for å nøytralisere hendelser. Det oppstår kognitiv dissonans siden en vil være en som kan slåss, eller som har mot nok til å slåss, og hvis hendelsen bryter med dette bildet gir det behov for å legge fram grunner for egen tilkortkommenhet i bestemte settinger.

Skammen over å tape en slåsskamp kan gjøre det nødvendig å forklare hvorfor en tapte, men å tape et slag trenger ikke å være så ille, hvis en har slått fra seg og utvist mot. Davids slåsskamp med den ukjente mannen- som nevnt innledningsvis- der han påpekte at motstanderen hans ikke turte å slå da han hadde muligheten, kan stå som eksempel for subkulturell skam. David nøytraliserte den andre som vinner av slåsskampen. Nøytraliseringa som ble gjort av David viste del av hans identitet, som han ville beskytte og som var meningsfullt under de rette omstendighetene. En gir seg sjøl til kjenne gjennom disse historiene, og de skisserer aspekter ved

egen forståelse av fenomenet (Presser 2009: 185).

Antakelsen om en årsakssammenheng mellom nøytraliseringer og avvik i fortsettelsen av voldsutøvelse har blitt testa, men studiene har resultert i diffuse funn, og det har blitt satt fram at først ved hjelp av longitudinelle studier kan sammenhengen gripes (Maruna & Copes 2005: 265). David hadde havna i slåsskamp mellom de to intervjuene som fant sted, og sa følgende om egen voldsutøvelse:

Eirik: Ja, men åssen har det vært med reaksjoner fra andre? For eksempel, fra venner og familie. Hvordan har de sett på det?

David: Ja, altså, de fleste av mine venner har jo egentlig vært der, og er der, og er mye verre enn meg også. Sona ganske, ikke de fleste da, men jeg har i hvertfall fem-seks venner som har sona ganske strenge dommer som går på knivstikking, utpressing og sånt. Så akkurat der synes jeg at jeg går ganske klar da, for de er jo så mye verre, mange av de. Så det er ikke jeg som blir prata om. Så det er greit.

David slapp unna mye skam siden hans voldsutøvelse var ganske uskyldig i forhold til kompisenes voldsutøvelse. Hvem en omgås med gir sosial informasjon, markerer hvem en er, og kan plassere en i stereotypier (Goffman 1986). Men som med David kan tilhørigheten i ei gruppe føre med seg distinksjoner innad i gruppa som gjør egne avvik i relasjon til de andre mindre skamfulle. Likevel kan en ikke gå dit hen og hevde at det har vært bevegende for hans voldsutøvelse opp gjennom årene. Det viser til et subkulturelt fellesskap som gjorde at han utad kunne framstå mindre voldsom, satt opp mot de andre.

Skammen han ble påført kom fra agenter for myndighetene og skolen, og som han nøytraliserte ved å peke på deres utøvelse av makt og dets fordring av avmakt hos David. Slåsskamper som David fortalte om kunne også nøytraliseres ved at det ofte var tvil om hvem som var agitator til konflikten og hvem som var det reelle offeret. Og sjøl om en ikke får gehør for sin fortelling i retten eller hos myndighetene, så kan en beholde egen fortelling som den legitime versjonen og fordømme de som fordømmer- de veit ikke hva som skjedde.

David: Ja, altså, det som er litt kjipt er at hvis du vinner så blir det dyrt. Hvis du taper så slipper du unna.

Eirik: Ja, m-hm.

David: Så det handler ikke om hvem som begynner. Det handler om hvem som vinner.

Eirik: Ja.

David: Hvem som vinner. For de blir det dyrt.

Eirik: Ja, har du opplevd urettferdighet der at...

David: Ja, det er veldig urettferdig. Du er dømt, du er faktisk dømt. Først når du har tilbrakt natta på cella, så får du bot. Uansett om du har gjort noe, eller ikke. Det er liksom politi-vitner. Si at du har blitt henta inn av to politi-folk, så vitner de to. Du sitter der, og bare: "Nei, jeg gjorde ingenting».

Den gjensidige volden der utøverne kan forstå seg som tapere og vinnere, gjør at det oppleves som urettmessig da noen utenforstående kategoriserer dem som utøvere og ofre. Kompetitiv vold der rollene er uklare, de struktureres underveis, gjør en i stand til å parere skyldfølelse i etterkant. Det fantes ingen egentlige ofre.

Fortellinger om voldens rettmessighet eller unnskyldninger som blir ført fram i intervjuer, der enkelte momenter fra egen biografi vektlegges, kan sees som et forsvar for egen identitet og i lys av forventninger til intervjuerens referanser. Beretninger som trekker på vidt aksepterte moralske beretninger kan bli framført i bestemte kontekster, de sier noe om kjennskap til disse verdiene, men det vil ikke tilsi at en nødvendigvis slutter seg til disse fortellingene. Skiftet til subkulturelle fortellinger viser at identitet kan hvile på tilsynelatende motstridende forestillinger. Noen kan presentere seg som både moralske og umoralske vesener, og dette arbeidet er vekslende fra scene til scene (Birrell 1981: 359-360). Like fullt er det begrensa hvor mange beretninger og presentasjoner en kan gi, jamfør Giddens' ord om viktigheten av å beholde bestemte narrativer om seg sjøl (Maruna & Copes 2005: 258).

Forsvaret for et moralsk selv der en legger fram sin tilknytning til konvensjonelle verdier og praksis er viktigere i bestemte kontekster enn der informanten er nære sitt «kriminogene» miljø. Eller, forklart på et annet vis, forsvaret av egen identitet trekker mer på subkulturelle verdier jo

nærmere det subkulturelle miljøet en befinner seg. Nøytralisering av hendelser som truer egen identitet kan lik så fullt være beskyttelse av et subkulturelt selv. Det trenger ikke å være et forsvar for et konvensjonelt selv. Det er ikke gitt at det vil medføre kognitiv dissonans, volden kan oppleves som rettmessig og medføre lite anger over det som har skjedd (Topalli 2005).

Tarik: Hender det at jeg er ute og sloss, eller havner opp i en slåsskamp nå...

Eirik: Ja...

Tarik: Så er det oppe i hjernen min, oppe i hodet mitt, så er det gjerne fordi han dritten fortjente det, fordi...
(Tarik humrer)

-Alle humrer

Jonas: Alltid noen som fortjener det.

En annen slagside ved nøytraliseringsforskning er tolkningsarbeidet i etterkant av longitudinelle studier der funn viser at lovbrutere som nøytraliserer hendelser har begått nye lovbrudd seinere i studiet. Det problematiske skjer i det en tolker det som en kausal sammenheng mellom nøytraliserings teknikker og en fortsettende kriminell karriere. Det er ikke nøytraliserings teknikker i seg sjøl som gir nye lovbrudd, det kan være et moment, men kan ikke alene forklare vedvarende voldsutøvelse. Og denne sammenhengen, mellom bruk av nøytraliserings teknikker og lovbrudd, kan først synes da de appliseres til bestemte hendelser (Maruna og Copes 2005: 267). Skam i kjølvannet av en bestemt hendelse kan justere en aktørs forventninger til seg sjøl, men denne skammen kan unnslippes andre steder, der forventningene er av annen karakter. Subkultur, som gir andre sett av verdier og referanser i fortolkninga av voldelige hendelser, kan overgå skammen en blir påført fra storsamfunnet og myndigheter.

Avslutning

Hvilke nøytraliseringer som blir brukt avhenger av hvilken type voldsutøvelse det er snakk om, og hvor vidt det knyttes til stadig voldsutøvelse eller enkelthendelser. Siden det ofte er tvil om hvem som er offer i en slåsskamp, blir det ofte brukt i etterkant av situasjonen når en håndterer det som skjedde; i presentasjon overfor myndigheter, og for seg sjøl i tilfeller der det finnes en diskrepans mellom eget sjølbilde og hendelsens karakter. Bruk av denne teknikken fjerner også, eller gjør det diffust hvem som har skylda og ansvaret for at situasjonen utarta seg slik den gjorde.

I andre tilfeller kan beskyttelse av venner og lojalitet til dem gjøre seg gjeldende som nøytraliserende. Situasjoner der en opplevde at en ikke hadde noe valg, gitt av den andres handlinger måtte en ta til motmæle- noen andre strukturerte mulighetene for handling. Det kan fungere som «soft determinisme» jamfør Matzas begrep.

Hvis nøytraliseringer ikke fører fram, og skammen en blir påført er desintegrerende, kan det lede mot et subkulturelt fellesskap. Stigmaet kan rettferdiggjøre fortsettelsen av voldsutøvelse ved dets sjøloppfyllende profeti. En kan ta til seg stigmaet da egen sosiale identitet har blitt klassifisert. Og ved å gjøre det gjenvinnes kontroll over egen identitet. En singel «account» som biologisk drift unnskylder fortsettende voldsutøvelse, men kan også justeres til gode motiver. Vold blir noe uunngåelig, men som kan kanaliseres på måter som rettferdiggjør handlingene.

Påføring av skam skjer som resultat av uoverensstemmelse mellom en aktørs handlinger og forventninger innenfor en kultur (Maruna & Copes 2005: 246). Nøytraliseringer er innrømmelser av en handlings avvikende karakter, men som kan unnskyldes og justeres slik at skammen slipper taket. Satt opp andre i et subkulturelt fellesskap kan egne handlinger framstå som mindre skamfulle. Skam som oppleves kan også ha subkulturell forankring. Manglende «bravado» kan være skamfullt og gi behov for nøytralisering.

Nøytraliseringsteori kan altså brukes til å forstå hvordan en bearbeider avvik, som voldsutøvelse. Noen former for vold vekker derimot ikke skamfølelse, og de kan justeres, eller være av slik karakter at nøytralisering er unødvendig. I voldelige situasjoner kan nøytralisering fungere som "soft determinisme".

VOLD OG SUBKULTUR

David prata om et slagsmål som hadde funnet sted kort tid etter jeg intervjuet han for første gang. På byen, sammen med kompiser, hadde han havna i basketak med en annen gjeng. Provokasjonene fra de andre var ikke mynta på David og hans venner, men de gikk i klinsj med den andre gjengen, før politiet kom og situasjonen roa seg ned.

David: Nei... altså, de... jeg har liksom sloss med dem i ganske mange år, da.

Eirik: Ja, m-hm.

David: Så, altså, det gjorde kanskje det til å begynne med. De første gangene, så var det kult å bare; ”Vi gjorde det og...” Du får liksom en sånn der. Nå er det mer sånn at vi klarte ikke å holde oss unna nå heller. Det er liksom...

Eirik: Ja.

David: Så...

David's fortolkning av hendelsen framkalte et bilde av slåssinga som noe vanedanna. Det hadde blitt til praksis i gruppa over tid- ute på byen. Slåssing som et subkulturelt fenomen innebærer at en trekker på alternative verdier og praksis og bruker dem til å presentere seg sjøl. Ideer om slåssing som bryter med storsamfunnets normer og verdier. For noen kan identitet markeres ved å framheve motstanden til agenter og representanter for storsamfunnet. Representasjonene gir distinksjoner. Deres gruppeidentitet blir således til i opposisjon til andre- hva de er og ikke er.

Eirik: Ja, husker... Når det har vært, det er et generelt spørsmål, men åssen det har vært med reaksjoner fra andre. Fra liksom både kompiser og eventuelt fra voksne og sånt når dere var yngre? Hvordan de reaksjonene var...

Jonas: Tenker du i forhold til slåssing da, eller generelt?

Eirik: Ja, slåssing, ja. Etter dere har slåss, hvordan folk reagerte på det.

Jonas: Altså, andre på vår alder som ikke deler det synet vil jo bare synes vi er tullinger

Eirik: M-hm.

Jonas: Mens de som deler det, ryktet sprer seg jo uansett, så man får et rykte etter hvert.

Det går et skille mellom de som slåss og de som ikke gjør det. Hvordan en forstår seg på slåssing, avhenger av erfaringa med voldelig interaksjon. Vold som et brutalt uttrykk kan skape skamfullhet og anger i etterkant, men for noen er volden del av noe som ikke trenger og forsvarer- avhengig av voldens karakter. De subjektive erfaringene kan trekke på subkulturelle markører. Først med bakgrunn i det kan en ta stilling til egne handlinger og gjøre de til noe som står seg som meningsfullt (Gelder 1997: 111).

I Philippe Bourgois' «in search of respect» (2003) vises en subkultur som er avsondra fra middelklassen og storsamfunnet. De lever et helt annet liv enn det som leves i forstadene og i de mer velstående områdene. De omgås lite med folk fra disse områdene, og det har vokst fram egne sett av verdier og normer. Subkultur som er fremmed for storsamfunnet har i følge Roland Barthes blitt møtt med trivialiserende anskuelser; "de er ikke så forskjellige fra resten av befolkning", eller blitt framstilt som uforståelige i sin dyriske, enkle framferd- som fotballhooligans (Gelder 1997: 133). Eller der ukjentheten ved subkulturen skaper fascinasjon og tilnærmes som et eksotisk objekt, og der forskeren forstår den andres erfaringer ut i fra egne referanser, uten å nærme seg den andres fortolkninger (Freistadt 2007: 15-16).

Tematikken har blitt tatt videre og kretsa rundt Sykes og Matzas nøytraliseringsteori versus Wolfgang og Ferracutis «subcultures of violence, om hvor vidt subkulturer er knytta til storsamfunnet og konvensjonelle verdier. De jeg har intervjuet har dratt på fortellinger forankra i både storsamfunnet- skam, stigma og et moralsk selv- og fortellinger som står i subkulturelt tegn. Dikotomien om konvensjonell og subkulturell forankring har slikt sett noe kunstig ved seg. For det meste av tiden oppfører de seg som lovlige borgere, men det subkulturelle vekkes til liv til bestemte tider og rom. Og mens noen slåss og bruker knyttneven i mange ulike situasjoner, lik Runes historie, begrenser andre seg til utelivet som scene for slåssing.

Slåsskamper er kollektive: flere tar del som enten deltakere eller tilskuere, i sjølve situasjonen og i meningsdannelsen som skjer utenom. Det er denne dannelsen og forståelsen som viser de subkulturelle verdiene, og som uttrykkes i voldelige handlinger. Det kan være lystbetont, og behovet for justeringer, unnskyldninger av vold er unødvendige i en «hardcore» subkultur. Som Topalli (2005) skriver: Behovet for nøytralisering kan være basert på subkulturens egne sett av idealer og normer. Sykes og Matzas tese om forbindelsen mellom nøytraliseringsteknikker og

tilknytning til konvensjonelle verdier kan ikke appliseres til disse subkulturene. Men det er ikke ensbetydende med at en forkaster Sykes og Matzas teori til det fulle, den må bare justeres i takt med empiri om ulike subkulturer. Til å forstå enkelte subkulturer passer teorien godt, der det subkulturelle prosjektet er begrensa i deltakernes liv. For andre er det del av habitus og dermed ens forståelse av verden på tvers av situasjoner, jamfør Wolfgang og Ferracutis tese (1967). Slik sett er det å ty til knyttnevene noe som skjer under bestemte omstendigheter, men det ligger noe forut situasjonene som gjør en disponert til å ha en alternativ forståelse av fenomenet.

Den klassiske aktør-struktur debatten ligger i denne tematikken. Subjektets posisjon i kulturen; hvor vidt handlinger er prosjektering av habitus versus den handlende agent som bruker kultur til å fronte seg sjøl. Kulturen muliggjør forskjellige uttrykk, men blir reproduisert eller endra av aktører. Her kan en trekke linjer til Gramsci om hegemoni, slik Birmingham-skolen gjorde, og se kultur som resultat av økonomisk struktur, men der subjektets refleksivitet og handlingsrom blir omgått (Gelder 2005: 83). Og her kommer det fenomenologiske perspektivet inn som et forsøk på å vise hvordan aktører benytter seg av subkultur til å fronte seg sjøl, og til å orientere seg til vold som fenomen. I dette kapitlet er subkulturs betydning for voldsutøvelse oppe til diskusjon. Fortolkninger som gir en måter å forstå seg på vold- over tid, og i situasjoner der volden skjer.

Det subkulturelle prosjektet, som det kan kalles for de som bærer på verdier og som uttrykker seg på et slikt vis at de blir tatt for å være avvikere, trenger andre å støtte seg til i kraft av gjenfortellinger, i situasjonenes dynamikk og i utmeislinga av identitet. Slåssingas konsekvenser for det sosiale selvet bærer på trusselen om marginalisering og stigma, men kan være løfterikt i et subkulturelt perspektiv. Å vise seg fram foran venner, evnen og motet til å slå i fra seg er mer enn et individualistisk prosjekt. Det sosiale selvet fylles med karakter fra andre, og er eksistensielt avhengig av de andres bevissthet (Gelder 2005: 194).

Tarik: Jeg tror det bare var i yngre dager, da... sånn helt sia jeg var sytten, seksten. Eller, sia feste-tida begynte, liksom, at man havna opp i de situasjonene, så er det liksom... har jeg ikke hatt lyst til å gi inntrykk at jeg... «I'm a pussy», liksom (...) Når du kan bidra. Altså, jeg har alltid følt at jeg kan bidra, da. Det er liksom det som har ført til at jeg kanskje har vært mer frampå enn andre.

Slåsskamper kan brukes til å teste "bravado". I etterkant av slåsskampen der flere venner har deltatt feirer en deltakelsen og forhandler om hva som skjedde. Hvem lyktes og viste seg fram.

Slåsskampen er på det vis et slags ritual som feirer gruppas identitet, og i etterkant forsterker gjenfortellinger gruppas karakter.

Vold er en handling som er og blir subkulturell på flere vis. Det blir klassifisert etter handlinga har funnet sted, og nøytraliseringsarbeidet kan gjøre handlinga mindre subkulturell og truende. Klassifikasjonene som er forankra i kulturen, i lover et cetera, gir måter å forstå seg på handlingene. Følger en Roland Barthes i hans analyse av tegn og mening som blir tilskrevet dem, så er en voldelig handling og avlesinga av den ikke gitt, men skapes i relasjon mellom forskjellige kulturer (Gelder 1997: 109). Og der de støter borti hverandre, vil representasjonene fra de dominerende holdes fram som de naturlige og korrekte måter å forstå seg på ei handling og et fenomen. Slik det forekommer i rettssalene og i media.

Subkultur som motstand

Subkulturers hang til alternative verdier og praksis, ble med Chicago-skolen forstått som forsøk på nye aspirasjoner og midler til sosial klatring, jamfør en funksjonalistisk tradisjon og Robert Mertons teori om anomi. Subkulturer holdt fast i «mainstream»-idealene som individualismen, men veien dit og ambisjonene kunne skille seg fra det konvensjonelle.

Birmingham-skolen som vokste fram på syttitallet, brøyt med funksjonalismen og omfavna marxistisk teori. Subkultur- fra arbeiderklassa- ble granska med et semiotisk blikk for å se hva som lå til grunn for at disse alternative kulturelle bevegelsene vokste fram. Momenter i subkulturen ble avlest som tegn som skapte sosial identitet i brudd med borgerskapet. Subkulturer strevde ikke med å tilpasse seg den hegemoniske kultur, men kjempa i mot den. Det handla om klassekamp. Motstanden tok form av ritualer og bruk av symboler som brøt med den hegemoniske kultur, men som paradoksalt kunne støtte deres underordnede posisjon (Gelder 2005).

Paul Willis' etnografiske arbeid- i «learning to labour»- forsøkte å vise koblinga mellom Birmingham-skolens teori og de subjektene som befolka subkulturen. Hvordan motstanden til skolen var et uttrykk for ubehaget arbeiderklasse-gutter følte innenfor skolens institusjonelle

rammer. Motstanden mot middelklasse-verdier og skolens autoriteter var i tråd med deres sosiale identitet forankra i arbeiderklassa. Målet om sosial mobilitet- via skolen- ble samtidig avfeid, og de havna i samme sosiale klasse som sine fedre (ibid:83).

Motstanden til skolen, autoriteter og de verdiene de forfekter- «differentiation»- handler således ikke om individenes sykelige trekk, men om arbeiderklassens opplevelse av mishag i en institusjon som er del av den hegemoniske kultur, og på grunn av det blir motstrategier til. De blir da stående i opposisjon til skolens representanter og under bestemte omstendigheter kan det føre til vold.

David: Nei, for det var også en jævla ting som jeg ble jævlig forbanna for. Han (læreren) var veldig dårlig til å begrunne. Han begrunna ingenting.

Eirik: Han skulle liksom være en kjip autoritet?

David: Ja, ja! Han skulle bare være sjef. Og da klarte jeg ikke mer, da ”snappa” det, ja ...

David fortalte om avmakten han opplevde overfor læreren. Hans forsøk på disiplinering nærte avmakt og videre aggresjon. Davids fortelling om tida på skolen vitna om mye slåssing, både med lærere og andre elever. Rune og Jonathan opplevde det samme, men for Jonathans del endte det i integrasjon. David og Rune hadde et problematisk forhold til en rekke lærere, og vold ble i verste fall resultatet av motstrategier, som igjen gjorde forholdet dem og lærere imellom verre.

Klassifikasjoner kan øke distansen mellom subkultur og den hegemoniske kultur. Men dette bruddet er aldri fullstendig, de bryter med verdier og praksis slik det er nedfelt i bestemte institusjoner som skolen, som tross sin autonome stilling ikke kan forstås uten relasjonen til den hegemoniske kultur og videre de strukturer som hører til, og det er nettopp det som ligger til grunn for at subkulturer kan bli til; de trenger noen å distingvere seg fra. Willis' begrep om «differentiation» treffer denne prosessen. Motstanden til forventninger som finnes i en bestemt institusjon er synlige gjennom elevers «accounts», men mangelen på medgjørighet oppstår ikke i representasjonene, sjøl om de kan forsterke den slik Runes narrativ om stigma forteller.

Representasjonene er fortellinger om differensierte posisjoner, med tanke på maktrelasjonen mellom lærere og elever og de forventninger som gis av de ulike kulturer som de trekker på. Læreren som forventer lydige, lærevillige elever og på den andre sida elever som ikke vil føye

seg, og som handler med motstand siden han eller hun trekker på andre verdier i presentasjonen av seg sjøl. Og da det blir synlig, i møtene dem i mellom, gis de andre karaktertrekk som kan gjøre integrasjon enda vanskeligere. Voldsutøvelse uttrykker avstanden mellom forventninger innenfor ulike kulturer, den voldelige eleven som henvender seg til en subkulturell etos og læreren som må slå ned på voldsutøveren og beskytte skolens verdier og normer.

«*Shame management*» oppstår på grunn av denne avstanden, og der avvikerer opplever intensjonene til de som påfører skam som gode kan det fungere integrerende (Maruna & Copes 2005: 257). Men noen vil ikke la seg integrere, siden deres identitet ikke er forbundet med den kulturen som skolen representerer. I bestemte situasjoner blir konflikten iøynefallende, i utvekslinger synes «differentiation», men det situasjonelle er forankra i forhistorier om den ene og den andre, og denne konflikten blir stående da integrasjonen som idé har blitt forlatt til fordel for stigmaet og klassifikasjonene som klassifiserer den andre på et slikt vis at avstanden synes uoverstigelig.

Voldsutøvelse kan i lys av Birmingham-skolen forstås som utslag av motstand, ergrelse i møte med skolen og den hegemoniske kultur, men er det virkelig utleda av historisk materialisme og symbolsk klassekamp i forlengelsen av denne motsetninga mellom de herskende og de dominerte? I analysene om voldelige subkulturer som hooligans framføres det samme premisset, det er symbolsk klassekamp. Og de som slåss lider av falsk bevissthet, ved at de ikke innser at motstanden fører dem lukt til foreldrenes klasseposisjoner og opprettholdelse av klassesamfunnet. Volden er et symbol for motstand, men blir den det i kraft av Birmingham-skolens klassifikasjoner? Dick Hebdige var klar over problematikken, de som deltok i en subkultur ville mest sannsynlig ikke kjenne seg sjøl igjen i beskrivelsene av hendelser som symbolske eller som klassekamp.

Subkultur-teori har hatt tendens til å konsentrere seg om strukturer, enten det er byrommet, sosial klasse eller alder som skaper subkultur. Fortellingene til folk blir forstått som strukturelt betinga, der subkulturelle fortellinger tillegges mening og symbolikk. "Bærerne" av subkultur blir studert som objekter, og dermed omgås subjekters utlegninger; Hvordan folk i subkulturer skaper mening med deltakelsen, og hva som er i det for dem. De som er med i en subkultur, eller som står for subkulturelle verdier og praksis, trekker på samme sett av symboler, men tilnærminga

omgår variasjoner i hvordan de gjør subkulturen.

Konflikten mellom de dominante og dominerte, som Birmingham-skolen legger til grunn for subkulturer, har sin plass, de tar stilling til hverandre og lager klassifikasjoner om hverandre. Men det forførende ved å delta i en subkultur handler ikke utelukkende om motstand mot den dominante kultur. Subkulturer endrer seg også med tida, slik Skinheads-bevegelsen har delt seg i så vidt forskjellige fraksjoner som kommunistiske «red skins» og nazistiske «boneheads». Flere samfunnsklasser tar del i subkulturen, og den kan ta form som motkultur, men samtidig være begrensa i tid og rom, og blant deltakerne.

Voldelige subkulturer er ikke bare voldelige, og symbolikken de tillegges fra utenforstående, som noe magisk ved deres handlinger, fanger ikke opp meningen med deltakelse i en subkultur. Det kan ikke reduseres til et sjølrealiseringsprosjekt, men deltakelsen i et slikt fellesskap gir mulighetene for det. Bestemte typer voldsutøvelse kan handle om begge deler (Gelder 2005: 157-168). Slik Andy Porter prater om vold og fotball-hooliganisme:

Andy Porter: «Nei, det er ikke noe voldelig «streak», det er å være stolt, være stolt som mann. Ikke la folk drite deg ut.

Intervjuer: Forsvare området ditt?

Andy Porter: Selvfølgelig... territorier.¹²

Volden gis mening som noe annet enn det tilsynelatende. Slåssinga blir stående som et uttrykk for stolthet og lojalitet, slik Andy Porter la til grunn for fotballhooliganisme. Og som ei markering av tilhørighet og maskulin identitet. Raymond Williams forsto seg på arbeiderklassekultur som sosial framfor individuell, med rot i verdier som solidaritet og kollektivism (Gelder 2005: 81). Beskyttelsen av territorier som Porter forteller om, viser at handlingene er noe mer enn et individualistisk prosjekt, når en slåss flere sammen mot noen, og dreies til å handle om lokalpatriotisme som gjør volden legitim.

¹² The real football factories- Episode 2 (<http://www.youtube.com/watch?v=7vJFZ9odG0w> – 36:57-37:12).

Den blir stempla av politikere og media som avvikende og skadelig for samfunnet, mens hooligans egne «accounts», representasjoner er historier om kameraderi, beskyttelse av hjembyen, territorier med assosiasjoner til bilder av soldaters kamp mot de andre.¹³

De individuelle fortellingene er mulige på grunn av subkulturen, som ligger der forut, samtidig som deltakerne forsterker subkulturens grunn. De står utenfor det konvensjonelle, lovlydige samfunnet, men samtidig må de forholde seg til det. I møte med politi, rettssystemet og andre representanter for storsamfunnet har de mulighet til å avfeie deres verdier og idealer. Andy Porter ville være hooligan, og hans sønn også. De likte å slåss, og sjøl om det ikke er direkte utslag av motstand mot middelklasse-verdier som driver dem, så blir det motstand i kraft av ettermælet av handlingene. Idet moralsk panikk og «folk devils» blir til. Og først da blir det bevisst. Men premisset, som Chicago-skolen fremma om de mistilpassa, er del av det Barthes kaller den borgerlige mytologi, idet de identifiserer de andre som nettopp mistilpassa (Gelder 1997:132-133). De lever ikke nødvendigvis etter de samme idealene som middelklassen, og identifiseringen av de andre gjør de subkulturelle handlingene forståelige etter middelklassens klassifikasjoner. Begrepet om «folk devils» springer ut fra denne mytologiseringa og konstruksjonen av de andre.

Andy Porter og hans likesinna står innenfor en subkultur som blir forbundet med «chavs» (Jones 2011). Jeg skal ikke gå nærmere innpå klasseforakten som ligger i økenavnet, men det betegner en marginalisert posisjon som de står i. Klassifikasjonene stigmatiserer og marginaliserer, men den marginale posisjonen er også materialistisk. Fattigdom og høy arbeidsledighet, forvitringa av fellesskap via arbeid- som i gruvene- er del av Burnley og videre det engelske samfunn. Men hvor vidt det forklarer voldelig subkulturell praksis er problematisk. Fotball-hooligans eksisterte forut «thatcherismen», nedgangstider og gruvens fall. De første nedtegnelsene av fotballrelatert vold i England går tilbake til starten av det tjuende århundret (Buford 1991: 134). Det vil allikevel ikke si at subkulturen eksisterer uavhengig av ideologiske og politiske strømninger i samfunnet rundt, men voldsutøvelsen i subkulturen kan ikke forklares alene av strukturelle føringer.

¹³ Se referanse i forrige fotnote www.youtube.com/watch?v=7vJFZ9odG0w.

Et annet moment i forståelsen av voldelige subkulturer er hvordan de kreativt bruker symboler til å markere identitet. Symboler brukes i ritualer til å fortelle andre hvem de er, og markere identitet med voldelige handlinger. Ritualer med å trykke opp business-kort med firmaets navn og gi til den beseira motparten oppsto på åttitallet, og del av å befestе omdømme og lage myter om seg sjøl- hvem er farligst. Og i tråd med tidas politiske strømninger. Med utbredelsen til fenomenet, kom det på plass en slags moralkodeks- «code of conduct»- som skulle sikre at en ikke sparka folk som lå nede og utenforstående eller brukte våpen, blant annet. Volden ble definert og normene skulle sikre anstendighet og moral. Hvor vidt de ble fulgt er ikke hovedpoenget, men viser hvordan ritualer med slåssing mellom casuals skisseres som et frirom der anstendigheten bygger på subkulturelle normer (Gelder 2005: 235). Voldshistorier kan funke, så lenge de har et moralsk tilsnitt (Presser 2009: 186).

Voldelig subkultur

Gatekultur slik det låter i Andersons «code of the street» (2000) og Bourgois «in search of respect» (2003) er moderne eksempler på tesen om «subcultures of violence»- subkultur der vold er sentralt, og som ofte blir kobla til bestemte måter å gjøre mandighet på. Vold blir forstått som utøvelse av maskulinitet i gatene. Andy Porters ord om slåssing og hooliganisme er til dels en fortelling om maskulinitet. Evnen til å slå i fra seg, stå opp for seg sjøl og de rundt deg, og vise seg som hardfør, er ledd i markeringa av mandighet, og videre del av en subkulturell etos blant hooligans (Dunning 2000:151).

Maskulinitet bevises i potensialet til å utøve vold, det er nødvendig for å unngå konfrontasjoner seinere, og er forbundet med subkulturell kapital. Hevnaksjoner mot noen som truer ens posisjon på gata tar til med vold som motmakt, for å vise seg som mann og ikke framstå som svak. Og det er denne koblinga mellom det å være mann og ikke vise svakheter som gjør vold til et middel som kan motbevise svakheter- vold er en maskulin respons som uttrykker at en ikke lar seg kue.

Zlatko: Hva som er viktig å få gjort?

Eirik: Ja. Hva du vil...

Zlatko: Å ikke vise meg selv som svak.

Eirik: Ja.

Zlatko: At de ikke skal, de skal ikke slippe unna konsekvenser.

I Mullins, Jacobs & Wrights (2006) viser det seg at det eksisterer forventninger om at menn i «gatekulturer» tyr til vold for å vise seg som mann, og at dette kravet om vold som svar mot noen som har gjort en urett er førende der avmakten og tap av rykte truer. Som Marx skrev: «de dominante er dominert av egen dominans». Frykten for å miste gatekapital og en dominant stilling strukturer muligheter for hva en kan gjøre. Utvisning av «bravado» og vold som gjengjeldelse er forventet (Mullins m/flere 2006). Idet en voldelig konfrontasjon virker sannsynlig, vil noen trekke seg unna og ikke se på det som et nederlag eller slag for eget sjølbilde, mens noen andre vil forbinde det med avmakt og som en trussel mot eget selv. I sjølve situasjonen er det faretruende, men også vissheten om tap av maskulinitet og gatekapital kan gjøre en utsatt for nye konfrontasjoner og et skadelidende selv i framtid (Sandberg & Pedersen 2009). Hans kalte fram denne problematikken som oppsto etter han hadde lagt slåsshansken på hylla:

Hans: For det at... jeg føler liksom at man har en, alle har en kvote på flaks da. Altså, jeg føler at jeg har gjort det så mye nå da, så neste mann jeg drar til, han går det skikkelig ille med, sant. Jeg er uheldig, og da har jeg «fucka» livet mitt. Og det er jeg ikke «keen» på. Så da får jeg heller bare legge meg flat, og føle at jeg er liksom... ja, en kjerring da, he-he.

Å ta i mot fornærmelser og bøye av virker undergravende for egen maskulinitet, slik Hans forteller om. Synet på vold og maskulinitet er jamført «hooligans» som Andy Porter og hans oppfatning av temaet.

Presentasjonen av maskulinitet- ikke vise svakhet- kan være fatal i gatekultur slik det er beskrevet av Topalli (2005). For Hans så resulterte ikke bruddet med voldsutøvelse i påføring av skam og negative representasjoner fra de rundt han, i motsetning til det som kan være tilfellet i en «hardcore» gatekultur. Folket i hans omgangskrets utøvde ikke fysisk vold, og han hadde ikke

lenger noe kontakt med de som tidligere hadde vært hans medsammensvorne i den mest voldelige tida av hans liv. Det subkulturelle hang igjen i lysten etter å ta igjen med vold, men frykten for tap av karriere og et liv i fengsel, slik han så det i verste fall, gjorde at han innfant seg med å legge slåsshansken på hylla. Synet på maskulinitet var det samme, men det subkulturelle ved voldsutøvelsen og dets uforenlighet med et konvensjonelt liv veide tyngre.

For andre er utsiktene til et konvensjonelt liv fremmed og lite ettertrakta. Andy Porter ville ikke ha det. De gjør distinksjoner mot «anstendige folk» (Anderson 2000). Som i Paul Willis "learning to labour" gis slåssinga et strøk av motstand mot verdier som blir holdt fram av noen andre. Evnen til å kunne slåss er viktig i konstrueringa av en maskulin identitet, og uttrykkes av Willis informanter i opposisjon til de pliktoppfyllende, skoleflinke elevene (Willis 1981).

I tråd med Wolfgang og Ferracutis «subcultures of violence» føres fram et sett av verdier og praksis som bryter med det konvensjonelle, og som skaper aksept for vold i subkulturen. Volden trenger ikke å reise moralske spørsmål i etterkant, når volden har noe for seg. Ikke bare i konflikter der en kan tape ansikt, men også til å fronte en subkulturell identitet. En viser seg fram foran andre, til å realisere et selv, samtidig som en med sine handlinger støtter opp under subkulturens verdier og praksis. På det viset kan sjølrealiseringa være del av noe større, som både opprettholder subkulturens eksistens og gjør subkulturelle posisjoner tilgjengelig for andre.

De som deltar i en voldelig subkultur må ty til knyttnevene i en rekke situasjoner. Forventninger om voldelig respons fordres av kulturen, og skaper grunner til å slåss mot for å trekke seg unna. I en kompisgjeng kan den uuttalte forståelsen for hvordan en skal håndtere konflikter med vold være et uttrykk for sosialisering i en subkultur der volden ikke vekker umoralske forestillinger, skyld- eller skamfølelse (Wolfgang & Ferracuti 1967: 161).

Skammen og behov for nøytralisering oppstår først når en ikke lever opp til subkulturelle forventninger. En lærer normer og holdninger til bestemte situasjoner som bør løses med å utøve vold. Det regulerer subkulturens forventninger til de som tar del i den- hva som er innenfor og utenfor gruppas identitet.

Eirik: Merker du liksom at de bånd dere i mellom, når dere liksom har gjort noe sånt sammen, sånn i ettertid da...

David: Kan jo hende det. Det gjør jo sikkert det sånn ubevisst da.

Eirik: M-hm.

David: Ja, hvis en hadde stukket, så hadde alle bare: ” Faen, han er tulling og...” Ja, så det blir sånn, vi ble igjen og...

Som David forklarte tidligere i kapitlet hadde slåssing ute på byen utvikla seg til å bli en vane. Det hadde pågått over så lang tid at slåssinga hadde tatt form som noe velkjent. De trengte ikke å unnskyldte seg overfor hverandre, eller føle mishag på grunn av egen voldsutøvelse. Alle informantene hadde erfaringer med vold og slåssing fra barnsbein av. Til tross for negative reaksjoner fra skolens og myndigheters representanter, kan en finne støtte til å slåss fra «signifikante andre» - venner og/eller foreldre- som veier tyngre i bearbeidelsen av inntrykk i etterkant.

Wolfgang og Ferracuti (1967) mener at voldsutøvelse er knytta til normer som støtter, eller nærmest krever vold, på tvers av et mangfold av situasjoner. Forventningene gir grunn til å slåss for seg sjøl og gruppas omdømme. Det kreves konformitet, og det sosiale trykket kan være av slik karakter som Milgram viste med sitt eksperiment der aktøren føyer seg for øvrigheta (Milgram 1963).

I Wolfgang og Ferracutis studie kobla de voldelige subkulturer til områder med lav sosioøkonomisk status. Her vokste det fram subkulturer som ble sosialisert til å ha et voldelig potensial. Etnografiske studier som Whyte (1955), Bourgois (2003) og Ball-Rokeachs kvantitative studie (1973) viser en ambivalens, og sår tvil om vold er det viktigste momentet i subkulturer som eksisterer i lavinntektsområder (Erlanger 1974: 280-282). Subkulturer som bekrefter maschismo-verdier, er ikke nødvendigvis styrt av vold som norm på tvers av

situasjoner, men knytta til bestemte scener. En opptrer, iscenesetter «bravado» og potensialet til å utøve vold gitt av situasjonen (Gelder 1997: 74). Casuals, som kan karakteriseres som en voldelig subkultur, sloss på bestemte scener til avtalte tider, og voldens moment i subkulturen er sentral, men like fullt begrensa i tid og rom.

Noe kan tilskrives myter om voldelige subkulturer i lavere sosiale klasser. Begrepet «chavs» om britisk arbeiderklasse-ungdom konnoterer «council housed and violent» (Jones 2011: 8). Mytologien, eller «folk devils», tjener bilder av voldelige subkulturer som et lavklasse-fenomen. Fotball-hooligans eller casuals blir trukket fram som et kroneksempel på subkultur fra lavere sosiale lag. De slåss og står for en «primitiv» kultur, slik sett passer de perfekt inn i den borgerlige mytologien som i forsøk på å identifisere de andre, lager «folk devils» og karikerte bilder (Gelder 2005: 125). «Ingenting klassifiserer noen mer enn måten han eller hun klassifiserer» (Egen oversettelse, Bourdieu 1990: 132). I arbeidet med å lage klassifikasjoner som strukturerer og ordner grupper av mennesker i det sosiale rom, er de behjelpelige i distanseringa til de andre som truer en kultur- et sett av normer og verdier.

Koblinga mellom sosial klasse og voldsutøvelse kan være statistisk signifikant, men det er ikke klassebakgrunnen i seg sjøl som gir voldsutøvelse. Menn fra middelklassen sloss også, de oppsøker og er tiltrukket av vold slik det kommer fram i historier om casuals (Buford 1991). Det kan lede en til konklusjoner om vold som frustrasjon-aggresjonsdrevet blant arbeider- og underklassen, og vold som en henrivende fritidssyssele blant middelklasse-menn. Empiriske variasjoner til fordel for den tesa kan være tilfellet, men voldens form kan ikke reduseres til voldsutøveres klassebakgrunn. Hans fra øvre middelklasse fortalte om den første slåsskampen han opplevde:

Hans: Og så var det en dag, eller en kveld da, jeg husker ikke hva jeg var sur for, men jeg var sytten år gammel, og så kommer jeg opp forbi det fritidshuset og det var ofte sånn at jeg og kameraten min gikk omveier rundt fritidshuset fordi vi ikke ville ha bråk, og så blir spurt om: «har du sigg, har du, hvem er du, hvor kommer du fra», så masse sånne avhørsgreier da som vi syntes var provoserende. Pleide å gå omveier rundt, og så var det en dag at jeg tenkte at faen jeg gidder ikke å gå en omvei liksom, nå går jeg bare rett gjennom de gjengene de, litt sånn provokativt, for å vise at jeg er ikke redd for dere. Og da ble jeg, fikk jeg tre stykker etter meg som først sa liksom: « Hvor er det du kommer fra? Eller hva er det du tror du gjør her?» og sånt. Og så svarte jeg bare på det mens jeg gikk da, mens jeg hadde de liksom gående bak meg, etter meg. Og så sa jeg at, altså, hvor jeg hadde vært og sånt mens jeg gikk. Prøvde å være hyggelig, men vise at jeg ikke var redd da, ikke sant.

Eirik: Ja, ja.

Hans: Litt sånn balansegang. Så fikk jeg et knuff i ryggen av han ene, så jeg husker jeg bare at jeg snudde meg 180 grader og ga han en midt på trynet. Og da tenkte jeg «åh faen nå har du sagt A nå må du si B, følge opp liksom. De to andre kameratene hans så helt sjokkerte ut, de, altså alt går så sakte da, sant, når du først, altså når du slår så går plutselig alt veldig mye saktere, sekunder virker veldig mye lengre, så du liksom, jeg så at de to så på hverandre de to andre typene mens han fyren gikk i bakken, og så tenkte jeg «oh shit» nå går det til helvete her.

Hans kobla denne hendelsen til avmakt som han hadde opplevd tidlig i tenåra. Han hadde ikke blitt utsatt for brutal vold, men de avmektige opplevelsene som satt igjen etter faren hadde tatt hånd om han og gjort han maktesløs ble kalt fram av Hans som skjellsettende. Konfrontasjonen med innvandrerjengen var et utløp for frustrasjon og motmakt mot de som hadde tatt over og plaga nabolaget. Det eksisterte en slags «kultur av terror» (Bourgois 2003: 34) der frykten for å bli plaga, slått var tilstede og overhengende til bestemte tider, og Hans hadde sett seg lei på det som skjedde i nabolaget. Vold var noe velkjent for Hans fra barndommen av, men først i en alder av sytten år havna han i en slåsskamp med noen andre enn storebroren. I årene som fulgte skulle det bli flere slåsskamper, og som i andre narrativer om vold, kunne disse forutgående erfaringene om vold og motmakt, vendes til lyst for vold.

Hans: Men så har jeg tenkt på det, i ettertid, at vi syntes jo at det var artig å slåss. Sant, du fikk et «ego-boost» og testosteron, liksom endorfiner, altså, som bare ble frigjort da, fordi du, du følte deg kul og sterk og tøff og sånt.

De var en gjeng som pleide å havne i slåsskamper med nazister. Hans passer ikke inn i mytologien om den voldelige gutten fra lavere klasser- han tar høyere utdanning- og sjøl om han karakteriserer noe av volden som drevet av frustrasjon og motmakt, så var det i andre tilfeller lysten etter en slåsskamp som var drivkrafta. Og dette poenget, om jaget etter en slåsskamp, viser et stykke av voldens tiltrekning. De ville ha en slåsskamp, og de var klar over at synet av deres afrikanske venn ville provosere nazistene.

Hans: Men det er klart at vi, vi brukte vel kanskje han litte grann også, altså, vi tok med han ut gjerne når han heller ikke ville ut. Men vi tok med han ut fordi vi visste at det ble bråk, he-he.

Eirik: He-he, ja.

Hans: He-he, altså det her er jo helt for jævlig, ikke sant, men han fikk jo aldri egentlig en skramme i det hele tatt.

Hans var del av et miljø der slåssinga var tiltrekkende, men han hadde fortsatt andre omgangskretser der slåssinga ikke hadde noen plass. Og i det samme miljøet der han hadde kamerater som tok del i de samme slåsskampene, og som til tider romantiserte, forherliga volden, så skjedde slåssinga i bestemte kontekster. Volden måtte være legitim, men de kunne sette opp «scena» og legge til rette for at volden skulle skje. De jaga etter «the buzz», og i møte med nazister kunne det skje.

Voldsutøveres tilknytning til konvensjonelle eller subkulturelle verdier er ikke absolutt. Sosiale forventninger og nøytralisering skifter mellom subkulturell og konvensjonell forankring. Og denne vekslinga har noe situasjonelt ved seg, hvilke verdier en refererer til, hva slags forankring nøytraliseringsteknikkene bunner i. Det forteller om identitet som krysser mellom ulike referanser og verdisystemer.

Hans: Jeg har alltid blitt oppdratt til å skulle være omsorgsfull og sympatisk og sånn, det er på en måte, jeg tar meg alltid av de som er på en måte svakere da, ikke sant. Jeg har alltid gjort det i oppveksten og sånt, så det var en veldig sånn, det her var på en måte ikke meg da. En del av meg som jeg ikke kjente til eller som jeg egentlig ikke likte. Men, men jeg fikk jo «creds» og folk syntes jeg var stor og tøff og sånn.

Eirik: Ja, de folka på folkehøyskolen?

Hans: Ja, de syntes det var kult, sant. Og så hadde man benkpress-konkurranser også, ikke sant, så hadde man mye sånne testosteron-greier, oss i mellom da, så man «hypet» hverandre på en måte opp. Utrolig usunne greier he-he.

Til og med de mest «hardcore» medlemmene av en gatekultur nøytraliserer og forteller om sin tilknytning til verdier som deles med konvensjonelle, lovlydige borgere. «Code of the street» bekrefter tesen om vekslinger mellom referanser og verdisystemer; de som beveger seg i det subkulturelle presenterer seg sjøl som «badasses», som en nødvendighet i gatene, men identitet hviler ikke ene og alene på «code of the street» (Anderson 2000). Den vekkes til liv at det situasjonelle, mens forestillingene som ligger til grunn for handlingene er kulturelt forankra, og spiller på det offentlige selvet- de forventninger som ligger i en kultur- og de forventninger en har til seg sjøl- det private selvet, og koblinga de i mellom.

Avslutning

Vold kan være et subkulturelt uttrykk for motmakt, slik Rune og David beskrev slåsskamper mot lærere. Motmakten ble en tilfredsstillelse der og da, og til tross for sanksjoner fra skolens representanter, så ga volden dem noe som overgikk de negative reaksjonene fra lærere og andre autoriteter. Willis' begrep om "differentiation" er treffende for subkultur som gir aktører en alternativ forståelse av vold. Vold kan være en motstrategi, en slags problemløser, men som på lengre sikt fører de lengre bort fra den hegemoniske kultur. Meninga med volden kan gis subkulturelle referanser, og strukturere mulige strategier i bestemte situasjoner. Hvor vidt det strekker seg ut i tid og rom, om aktørene identifiserer seg med subkulturen, er selvsagt kontingent, men for noen er forventninger innenfor denne kulturen dannende for hvordan de oppfatter seg sjøl og hvordan en bør handle for å leve opp til subkulturelle forestillinger.

Vold kan bli forstått som en maskulin respons og brukes til å motbevise svakhet i karakter. Denne forestillinga gir retning til handling og til hva en vil realisere i bestemte situasjoner.

For Andy Porter var det meningsfullt å slåss, som et sjølrealiserende prosjekt, men samtidig som del av en kollektivistisk etos. Hans som hadde brutt med et subkulturelt fellesskap, slutta da forventninger innenfor denne kulturen vek til fordel for et konvensjonelt liv. Synet på vold som en maskulin respons besto, men han så seg sjøl i lys av andre forestillinger som gjorde voldsutøvelse utillatelig.

Subkultur tilbyr fortolkninger av vold som gjør den legitim og fri for skam. Det kan bero på frustrasjon og være en form for problemløsning og motmakt, men det kan også være på grunn av voldens forførende og tiltrekkende sider. Noen oppsøker slåsskamper, forsøker å skape en konflikt, og har lyst til å havne i situasjoner der risikoen er stor. Erfaringer av vold kan inneholde opplevelser av både avmakt og forlystelse.

VOLDENS FORFØRELSE OG TILTREKNING

Gilly Shaw: «I don't drink, I don't touch drugs. I don't want it. I wanna see the stones comin', I wanna see punches comin'». ¹⁴

Noen liker å slåss. Rusen, «kicket» som melder seg i det en voldelig konfrontasjon bryter ut, rokker ved forestillinga om vold som ene og alene utleda av frustrasjon og aggresjon. Jaget etter spenning gjør at scener for slåssing settes opp; «casuals» som møtes på avsidesliggende steder og «fisking» etter bråk på byen.

Erving Goffman beskriver risikofylte handlingers forførelse og tiltrekning i to avgjørende momenter: Oppdagelsen av et fysisk selv i nødens stund, og i historiene som kan realisere et selv som er forbundet med sterk karakter (Jacobs 2004:1). En opplever seg sjøl som objekt. Rusen som oppleves idet slåsskampen pågår er tiltalende. De kroppslige reaksjonene, adrenalinet som pumper, endorfiner som utløses, er del av den ekstraordinære opplevelsen. I etterkant kan hendelsene erindres som oversanselige opplevelser.

Det som følger i dette kapitlet er det som skjer i voldelige situasjoner, opplevelser av vold; det som ligger i forgrunn. En bruker slåsskampen til å skape noe for seg sjøl (Katz 1988: 32). Idet volden skjer blir det som ligger i forgrunn og bakgrunn ett, og handlinger formes av situasjonens dynamikk.

Voldelige situasjoner

Randall Collins skriver at vold, i motsetning til kulturelle klisjeer, er vanskelig å utøve og bunner i et videre spekter av følelser enn bare aggresjon. Frykt og spenning er vanlige reaksjoner. Bruddet med hverdagslig interaksjon, der en setter seg sjøl i en utsatt posisjon både legemlig og

¹⁴ The real football factories- Episode 6 (http://www.youtube.com/watch?v=VIIfd_X8-Qvs – 18:03-18:15).

sosialt, gjør de fleste anspente.

Konfrontasjonen med den andre, og vissheten om at et slagsmål nærmer seg, genererer kroppslige reaksjoner- hjerterytmen stiger og gradvis svekkes dybdesynet, hørselen, motoriske evner og kognitiv prosessering. Reaksjoner på stress som gjør vold vanskelig, og ofte inkompetent (Collins 2009: 566-568).

Høy terskel for å utøve vold har blitt linka til kulturen og siviliseringsprosessen som den vestlige verden har gått gjennom de siste århundrene. På makronivå har statens voldsmonopol fordra færre voldelige konflikter mellom folk. Aksepten for å løse konflikter med vold har avtatt; feider, vendetta, blodhevn har blitt kontrollert og dempa av staters utvikling siden opplysningstida, og denne utviklinga på makroplan, i kulturen, har gjort folk i stand til å beherske seg, løse konflikter på mer fredelig vis, utøve sjølkontroll og bli mer empatiske (Pinker 2011).

Blant stammefolk som ikke lever under statens voldsmonopol, og blant gjenger der kulturen ikke forbyr voldelige aksjoner mot andre, finnes de samme fysiologiske og psykologiske reaksjonene idet en beveger seg mot voldelig konfrontasjon. Det samme har blitt observert i militære studier, i konflikter der vold er et legitimt middel. Avstand gjør det lettere å utøve vold, der en ikke ser offeret, og egen rolle i voldsutøvelsen er diffus(Collins 2009: 568).

Collins ser frykt og spenning som resultat av brudd med interaksjonsritualet- et begrep innført av Erving Goffman. Aktører interagerer, kobles til hverandre gjennom utveksling av ord og gester, en delt oppmerksomhet om noe, og en solidarisk innstilling til den andre. Vold bryter med den normale interaksjonen mellom mennesker, og derfor oppstår frykt, eller i hvert fall spenning (Collins 2008: 19-20). Dynamikken mellom sinn og kropp- brudd med interaksjonsritualet og stigende hjerterytme- gjør de fleste til inkompetente kamphaner.

De som klarer å overkomme frykten og spenninga i konfrontasjonen, er de mest kompetente «figtherne». Randall Collins kaller dette for å være «i sonen». Tida har sakna og tunnelsynet gjør en dypt fokusert på den andre. En er så var den andres bevegelser, at dynamikken i slåsskampen visker ut bevisstheten om noe annet enn det som gjelder der og da. De som klarer å gi seg hen til situasjonen, som ikke fryser til eller blir båret med av frykt, er i stand til å få overtaket og dominere den andre. Motstanderen som ikke overkommer frykten og spenninga i

konfrontasjonen, blir i møte med han som er «i sonen» dominert. Motstandere kan på forhånd synes å være jevnbyrdige, de måler hverandre og det eksisterer en likevekt dem i mellom. I situasjoner der den ene glipper og utviser frykt, blir den andre bevisst sitt emosjonelle overtak (Collins 2008: 405).

Jonathan: Nei, når vi møtte de, så... altså, det var planlagt møte. Og når vi møtte de, så gikk han ene på. Så begynte, begynte de å springe. Og da, det trigga veldig. Da var det bare å... ute etter de. Så da oppfatta jeg det som de hadde det i kjeften, men ikke i... Altså, det ble ikke handling av orda deres. Og da oppfatta jeg de som feige, egentlig. Men ja, altså, utover det, så ble det konfrontasjon igjen etter det. Og da, oppfatta jeg de som, det er litt teit, men tullinger.

I situasjoner der frykt og spenning vendes til dominans over den andre kan den dominante forføres til å utøve vold. Han som plutselig har revet til seg overtaket kan storme fram, og i en rusliknende tilstand gå til angrep. Opphisselse og intens glede over å snu en kaotisk situasjon til egen fordel er ikke uvanlig. «Panisk framferd» kjennetegnes av denne dynamikken. Det har bygd opp mot konfrontasjon over tid, og frykten, spenninga blir intensivert til det når et klimaks (Collins 2008:85).

Oppdagelsen av den «svake» motparten og egen overlegenhet i situasjonen leder dynamikken til et nytt stadium. Siden de er så lukka inne i situasjonens dynamikk, kan den enes overtak og den andres underordning bli skjellsettende for det som følger. Den ene som har blitt adskilt fra sine kompanjonger, og som blir hjelpeløs i møte med en masse, er ikke bare fysisk underlegen, men gjør de andre bevisst sitt emosjonelle overtak (Buford 1991:254). De som har revet til seg overtaket blir forløst fra en forlenga anspent situasjon. Med høy, pulserende hjerterytme er evnen til kognitiv prosessering svekka, og dermed blikket på den andre, hva en sjøl gjør, og hva som vil komme ut av situasjonen. Volden kan i disse situasjonene blir overdreven; en faller inn i en rytme med den andre, og blir opphengt i det en holder på med. Subjektiviteten har opphørt, og utfallet kan bli noe annet enn det en hadde forestillinger om før konfrontasjonen (Collins 2009: 568).

Tett opp mot slåsskamper kan en syne aggressive uttrykk i aktørers kroppsspråk og utskjelling av den andre. En brisiker seg, prøver å dominere motstanderen, og bryte med interaksjonsritualet. Den aggressive tona med trusler mot den andre trenger like fullt ikke å føre til vold. Det kan fungere som et substitutt for vold ved at begge parter har fått vist at de er i stand til å utøve vold,

og det ebber ut (Collins 2008: 345-348). Snarere enn utvekslinga av trusler og den enkeltes aggresjon, er opplevelsen av hva den andre gjør, og med det hvordan en opplever seg sjøl. Utveksling av truende ord opprettholder en likevekt, en parerer den andres fornærmelser, svarer med samme mynt, og dermed eksisterer ikke opplevelsen av avmakt hos noen av de som tar del i interaksjonen. Et brudd med denne dynamikken, den enes avmakt og den andres dominans, kan føre til vold på flere vis. Hooligans som rusjer fram og angriper en motstander som har framstått som «svak», Jonathan og hans venner som rykka fram mot motstanderen da de viste seg som feige, er historier om «panisk framferd» der spenninga blir forløst av motstanderens plutselige underlegenhet.

Den mest vellykka volden blir utført av de som veit hva de skal gjøre og som klarer å holde de kroppslige reaksjonene i sjakk. Hans fortalte om seg sjøl mot for sine venner som ble grepet av frykt og ansenthet.

Hans: Når du kommer i kamp, så har du... har du sirkler, ikke sant.

Eirik: Ja.

Hans: Og den indre sirkelen, det er liksom der det skjer. Altså, motstanderen din kommer i den første sirkelen, og så kommer han nærmere og nærmere i din intimsfære, og så er det måten du... du forholder deg til det på, i disse sonene, kall det gjerne soner, da. Eh... når de kommer inn i intimsonen din, så er det, så går alt mye, mye saktere. Altså, du får så mye tid til å tenke, da, føler jeg. At det er, alt går nesten i slow-motion. Du får med deg så mye for sansene dine er så vanvittig skjerpet, da.

Eirik: Du blir så fokusert på det, der og da, ja...

Hans: Du blir så fokusert, jaja. Så du... og hvis du klarer å beholde roen, altså jeg har hatt noen... noen av de kameratene på folkehøyskolen, nå har jeg ikke kontakt med noen av de lenger, og det er forsåvidt greit nok det, men... men noen av de er sånn at de fikk en sånn rullgardin ned, sånn at de svartnet. Og så gikk de bare helt sånn "bananas" med armer og ben, de hadde ikke liksom peiling på hva de gjorde for noe. De bare ble sånn... maskiner som fektet, liksom. Mens jeg greide å holde roen mer, så jeg var litt mer kalkulerende på hva jeg gjorde for noe. Altså, jeg visste at hvis jeg gjør det knepet, vil han bøye seg forover, så kan han få en, altså, et slag i ryggen med begge hender (...)

Hans hadde lært seg å fokusere på tekniske detaljer som gjorde det mulig for han å parere fysiologiske reaksjoner i motsetning til hans venner som styrta fram i «panisk framferd». Fra barnsbein av hadde han lært teknikker av storebroren som han imiterte i slåsskamper med

jevnaaldrende, og dette gjorde han til en kompetent kamphane (Collins 2009: 570).

De som overkommer spenninga i disse situasjonene er de som har lært seg teknikker for å unnsnippe og takle vanskelighetene som konfrontasjonen bringer. Ranere som unngår øyekontakt med ofre, som overrumpler dem, og med det befester dominasjonen over den andre og omgår interaksjonsritualet fra starten av (Wright & Decker 1997). En finner et ”svakt” offer. Enten i situasjoner der motparten framtrer slik underveis, eller i et kalkulert angrep der en har overtaket idet en konfronterer den andre. Og de som har lært seg å fokusere på teknikk, og som konsentrerer seg om hvilke bevegelser som må utføres for å ta ut den andre. Lik snikskytterer som konsentrerer seg om tekniske detaljer, vindforhold, blir den andre et objekt som må settes ut av spill. En viktig forskjell er selvsagt snikskytteres avstand til offeret. De interagerer aldri med motstanderen.

Spenning og frykt for konfrontasjon kan også bli overkommet i situasjoner der tilskuere oppmuntrer kamphaner til å slåss (Collins 2012: 136). De ser seg sjøl som objekt for de andres oppmerksomhet, og kan bli dominert av tilskuerskarens formaninger og forventninger. Kvantitative studier som Levine (2011) viser at jo større tilskuerskaren er dess større er sannsynligheten for at de formaner oppbrudd, og at det trykket fra omgivelsene medfører forsoning framfor vold. Det som var på randen til voldelig konflikt blir værende der, og kulminerer med det.

Iscenesatte slåsskamper som blir lagt til avsidesliggende sider omgår dette trykket fra omgivelsene. Den sosiale organiseringa gjør det mulig å gjennomføre slåsskamper uten avbrytelser fra utenforstående. Og frykten for å skade et annet menneske blir overkommet av slåsskampens kompetitive aspekt. Det gjør rollefordelinga diffus- hvem som er offer og utøver av volden. Begrepet om offer og utøver kan være malplassert, siden det tar form som en slags illegal «fight-club». De som sto opp mot hverandre i slåsskampen blir heller trukket fram som vinnere og tapere i etterkant av tilskuere og deltakerne sjøl. Den kompetitive voldens form kan likefullt skifte underveis. Det som starta som en slåsskamp kan utvikle seg til å bli vold én vei. En masse som hopper på en annen og gir han juling, uten at han er i stand til å slå tilbake.

De som fisker etter bråk forsøker å skape en dynamikk der volden kan ta form som kompetitiv. Rune visste hvordan han kunne lage en scene.

Han hadde lyst til å ta en lærer, og forsøkte å skape en reaksjon.

Eirik: Skjønner, skal vi se, ja, er det en spesiell periode i livet ditt... da du har sloss mest, om det har vært noe mer intenst enn andre perioder da, for å si det slik...

Rune: Ja, jeg vil si det var når jeg bodde på fosterhjem. Det har vel sine grunner til det. Da var det slåssing hver uke. Det var, det var jo ikke bare den episoden vi snakka om. Jeg knakk jo nesa på en, det var, det var mye tull. Det var en lærer, blant annet, som irriterte meg veldig. Og, hva skal jeg si, satt jeg og prøvde å tirre han. Det er det her med at, så lenge folk slår deg først, så er det sjølforsvar. Den har jeg levd veldig lenge på.

Eirik: Ja, ok

Rune: Få folk til å slå deg først, så kan du ta igjen. Du gjør det med en gang, så er det nødverge. Da kan de ikke ta deg for det- politiet. Så satt jeg og knakk opp blyanten min, og heiv på han. Altså for å få han forbanna. Og han fløy i flint. Kom ned til meg, tok han kvelertak på meg, så sa jeg: «Hvis du ikke slipper, så skal jeg knuse det jævla trynet ditt».

Konflikten som lå der fra før, var ikke nok i seg sjøl til å utløse en voldelig dynamikk. En ny konflikt måtte skapes. Han kunne ha hoppa på læreren, overfalt han, men Rune ville heller slåss i forsvarsposisjon. Bitene av blyant som ble kasta var ikke fysisk truende, det var ikke det i seg sjøl som «trigga» motstanderen. Rune utnyttet seg av situasjonen ved å provosere den andre, ydmyke han. Da motstanderen ble rasende, og gikk til angrep, snudde situasjonen. Rune lyktes med å skape en dynamikk der han endte i forsvarsposisjon

En angriper noen med gester for å framprovosere en reaksjon, og havne i stillingskrig eller i forsvarsposisjon. Frykten, eller i alle fall spenninga som oppstår idet en skal skade en annen på kloss hold, blir omgått da en slåss i sjølforsvar. I stedet for å gå løs på en passiv motstander. Hvis det blir stillingskrig, der motstanderne slenger dritt til hverandre, brisker seg, truer hverandre, så kan det sette i gang emosjoner, nok til å overkomme frykten for å skade den andre.

Nevrovitenskapelig forskning viser at en kan opparbeide sinnsstemninger og reaksjoner i kroppen ved å bruse, briske seg- idet en gjør seg klar til konfrontasjon (Jacobs 2009: 215). En bruker kroppen til å overkomme frykt. Hvor vidt det fører til vold, eller ebber ut, avhenger av eventuelle tilskuere og blikket på den andre underveis. En kan være klar for å slåss, men i dynamikk med andre, skapes de neste bevegelsene. De blir meningsfulle i relasjon til den andre.

Det som oppleves der og da kan virke fremmed i etterkant. Meninga med volden kan endre seg underveis i kampens hete, og få en til å gjøre noe som en vanligvis ikke ville ha gjort. En opplever seg sjøl som drevet med av situasjonen (Katz 1988).

Opplevelser av vold

Collins kaller tilstanden, idet volden pågår, «voldens tunneler» (Collins 2012: 135). Rommet snevres inn, tida kan sakne på grunn av oversanseligheten som vekkes i disse uvanlige situasjonene, og en blir oppslukt av situasjonens dynamikk. En minnes en transcendental tilstand. På avstand i tid og rom kan det virke nesten uvirkelig.

Hans: Dagen etter vi hadde sloss kunne vi holde på med liksom teater-improvisasjon og sånt, ikke sant, he-he!

Eirik: He-he.

Hans: Helt sånn forskjellige verdener.

Eirik: Ja, ja.

Hans: Det... det var veldig merkelig, da. Men så når jeg tenker tilbake på det, så lurer jeg av og til på... er det, altså er det mulig liksom... er det, er det sant, hvis du skjønner.

Den transcendentale tilstanden som oppleves i voldelige situasjoner har en distanse til det hverdagslige. En opplever seg sjøl helt annerledes. Denne distansen kan over tid gjøre minnene nærmest uvirkelige ved at en ser seg sjøl og de voldelige handlingene som uforenelige. Det tilskrives et tidligere selv som en har brutt med, og i samspill med den transcendentale tilstanden en opplevde i disse situasjonene framstår hendelsene i seinere tid som drømmeaktige.

Flere år hadde gått siden tida da Hans oppsøkte alternativ «action» sammen med venner. De sloss for det meste mot nazister, som de sto i opposisjon til, men det var ikke politisk motstand som drev dem til å havne i slåsskamp med disse folka. De hadde lyst til å havne i slåsskamp. Opplevelsen av seg sjøl i risikofylte situasjoner og alternativ sjølrealisering var tiltrekkende. Nå, flere år etter den mest voldelige perioden i hans liv, ble lysten vekka i bestemte situasjoner. Hans så sitt voldelige potensial som noe iboende. Opplevelser i nyere tid kunne framkalle minner om liknende situasjoner, der han før hadde utøvd vold, men som han nå unngikk ved å legge seg flat,

og på grunn av det oppstod en ambivalens. Han visste av erfaring hva han kunne oppnå ved å slå den andre som prøvde å sette han i avmakt, men frykten for å skade andre og vise seg som en voldsutøver foran venner og bli forbundet med det, gjorde at han ikke strakk seg etter å ta den andre.

I risikofylte situasjoner oppleves kroppen intenst, og en blir bevisst hva den er i stand til å gjøre under motstand (Lyng 2004). Opplevelsen av det fysiske selvet, og opphøret av individualitetsbruddet med hvordan en vanligvis opplever seg sjøl- er tiltrekkende. «Menneskers behov for å transcendere «det personlige» er ikke mindre dypt enn behovet for å være en person, et individ. Men dette samfunnet dekker det behovet dårlig» (Susan Sontag i Buford 1991: 230).

Noen gir seg hen til slåsskamper for å oppnå denne tilstanden. Slåssing innebærer spontane, ikke-refleksive handlinger der en bæres med av situasjonen. En ofrer seg sjøl. De som har opplevd at de under intense fysiologiske reaksjoner klarte å slå fra seg, oppdager sider av seg sjøl de ikke var klar over, og i etterkant kan det minnes som gode opplevelser. (Jacobs-Jackson 2009: 226). Jonathan og hans venner hadde vært i et masseslagsmål, og beskrev stemninga i etterkant:

Jonathan: Bortsett fra den ene gangen, da var det ikke så bra. Men bra stemning sånn generelt. Alle er... altså, det er mye adrenalin og mye, mye sånn, jeg veit ikke åssen en skal forklare det, jeg. Altså, du har en sånn syk følelse.

Eirik: Ja, du er gira?

Jonathan: Ja, du er veldig, veldig gira. Så det blir mye "hoing og heing" og leing, og; " Så du det?" Og...

Den delte oppmerksomheten om hendelsen, i tillegg til de fysiologiske reaksjonene, kan intensivere opplevelsen. Omstendighetene som Jonathan beskrev kan vitne om det Randall Collins kaller et moralsk frirom (Collins 2008: 243). En kan framkalle det seinere, men opplevelsen er bundet til den tida og rommet der det skjedde. Moralske frirom er utskilt fra dagliglivet og det ordinære. Hva som skjedde da en befant seg i et moralsk frirom kan være vanskelig å fatte i etterkant, en gjør ting en vanligvis ikke ville ha gjort. Det som en prosjekterer i disse situasjonene er gitt av det moralske frirommet:

Jonas: Som en sånn slåssfyr så er jo på en måte i gåseøyne det verste du kan møte en annen slåssfyr, for da er jo resultatet gitt, da ender det med slåssing.

Eirik: Ja, ja.

Jonas: Begge to, i liksom gåseøyne er like tøffe, og ingen gir seg, så er det bare en løsning på byen. Mens i normale situasjoner så ville ikke det vært en situasjon

Det er ikke alkoholen i seg sjøl som gir mer vold. I et moralsk frirom blir normer satt ut av spill, og bevisstheten om hva en kan gjøre tar en annen retning enn i hverdagen. Fisking etter en slåsskamp skjer på bestemte scener, som ute på byen. Empiri viser at det er en statistisk signifikant sammenheng mellom alkoholbruk og voldsutøvelse (Pernanen 1991), men for at vold skal skje, så er det fortsatt underlagt situasjonens dynamikk. De som oppsøker slåsskamper bruker byrommet og alkoholen til å komme i trøbbel. Det samme kan være tilfellet med bruk av amfetamin og kokain. Det kan gjøre det lettere å overkomme motstanden i seg sjøl mot å skade et annet menneske, men sammenhengen er diffus. Det kan være en «over-deterministisk» sammenheng. Ved at en tror på det, så blir det virkelig i kraft av det, og ikke nødvendigvis på grunn av stoffet i seg sjøl (Hacking 2004). Ute på byen, ender mange disputer med aggressiv posering og utskjelling før det dør ut, og hvis det blir konfrontasjon, så bærer den preg av inkompetente aktører som ikke er i stand til å slå fra seg siden de er under innflytelse av alkohol. Kamphanene opptrer klumsete, bommer med slag, og det ebber ofte ut i knuffing eller i en stand-off. Den mest fatale volden skjer i edruelighet (Collins 2008: 265-270).

Nær konfrontasjonen må en takle frykt og spenning, sjøl i de moralske frirommene. Tilfeller med kollektiv effervesens- intens gruppesolidaritet- der aktører har en kollektiv bevissthet om slippet fra hverdagslivets ritualer, er avhengig av at noen går i spissen for å bryte interaksjonsritualet. De kan gjøre det med støtte fra tilhørerne, og idet noen har brutt igjennom, er det moralske frirommet åpna for de andre (Buford 1991: 252-253).

Den transcendentale tilstanden og rusen en opplever i dette rommet kan gi grunn til å oppsøke det seinere. Som etter injeksjon av rusmidler oppleves noe oversanselig. Fysiologiske reaksjoner, og eventuell kollektiv effervesens, innebærer en tilstand som kan gi lyst til å slåss.

Eks-hooligan fra Stoke Citys ”naughty forty”: Når du kommer fra vår kultur, så strekker du deg mot det ekstreme, du veit. Du finner glede i å være redd (...) Det er noen av oss som går gjennom en overgangsfase i livet nå. Lære å mestre livet utenfor firmaet. Og det er vanskelig. Når du har gitt deg sjøl hen til noe for mesteparten av livet ditt, tre tiår av livet ditt, og så plutselig, du veit, du har ikke den ”fiksen”, den rusen lenger. Det kan være temmelig vanskelig og kjedelig å leve et normalt liv.¹⁵

Det er ikke volden i seg sjøl som de står etter. Rusen som oppleves, de kroppslige ekstatiske reaksjonene, er et av momentene i voldens forførelse, men det innebærer også en tilstand der en tester seg sjøl under ekstraordinære omstendigheter. Tilstanden gjør det mulig å handle på vis som skiller seg fra hverdagslivet. En overskrider grenser for hva en kan gjøre. De som har lyst til å havne i et slagsmål fantaserer om hva som vil følge i kampens hete, hvilken tilstand en kan oppnå i sjølve situasjon, og i etterkant.

David: Du er veldig letta. Og liksom, du er ikke gira i det hele tatt. Du bare føler at du..

Eirik: Liksom rett etter det er over..

David: Ja, rett etter det er over, så er du gira. Med en gang, når du er ferdig og går hjem, så er du kjempegira. Men så kommer du hjem, og så er veldig letta over at du, du har ikke.. Det er akkurat som du blir kvitt. Du er sånn letta og sliten. Du mangler ikke noe. Det er ikke noe du trenger å få gjort. Du bare: ”ah”.

Eirik: Det er befriende?

David: Ja, veldig.

Voldens forførelse kan også ta en annen form. Der den opprinner fra følelsen av avmakt. Den avmektige posisjonen kan oppleves som uutholdelig. Ydmykelsen for det offentlige selvet og avmakten en opplever for seg sjøl. Bevisstheten om en skada sosial identitet gjør raseriet legitimt. Idet en viser raseri bekrefter en ydmykelsen, og raseriet eskalerer av innrømmelsen. Tilskuere kan hausse opp ydmykelsen, og opplevelsen av å være trengt inn i et hjørne, gjør at vold oppleves som siste mulighet til å unnsnippe avmakten og opprettholde personlig autonomi (Katz 1988).

Goffman treffer denne prosessen med begrepet «looping». Basert opprinnelig på studier innenfor

¹⁵ The real football factories- Episode 6 (www.youtube.com/watch?v=VIIfd_X8-Qvs – 16:17-16:30).

en «total institusjon»- som fengselet, mentalsykehuset- der den ydmykede ikke kan unnslippe. Rollene i mellom disse aktørene kan føre til gjensidig avmakt, men der den ene har en dominant posisjon fra før. Krenkelsen av selvet som oppleves av de underordnede i en slik institusjon fordrer en forsvarsposisjon. Institusjonens agent vil av tverrheten og unnvikelsen til den andre, bruke nettopp dette som grunn til et nytt angrep (Hacking 2004: 298). Per Isdal beskriver dette som syklisk vold. En aktørs aggressive, utprøvende adferd kan lede til at motparten forsøker å sette på plass og dominere den andre, men dette leder til mer aggresjon hos den andre på grunn av avmakten som oppleves (Isdal 2000: 103).

Rune: Ja, så jeg slår han over ansiktet med den, jeg. Og det blir skikkelig slåsskamp og i gangen da. Og slenger han, vi hadde sånne skap med sånn lås på, hiver han mot det, men da er det en lærer som fikk med seg, og det måtte fire lærere til for å stoppe meg. Og mens de skal stoppe meg, får jeg sparka han i ballene da. Han bare siger ned, og da kjenner jeg etterpå: Wow, da er jo jeg «king of the world», sant. Da er det ingen som kan slå meg. Da er det så mye adrenalinn som pumper, og man føler seg helt uovervinnelig.

Eirik: Ja, ja.

Rune: Men det fikk jo veldig store konsekvenser, da, men man tenker ikke på det, der og da.

Eirik: Nei.

Rune: Det er jo bare, det er nesten, faktisk både som en rus, altså adrenalinkicket. Det er nesten helt ubeskrivelig.

Idet en ser seg sjøl som objekt, utsatt for avmakt, innsnevres subjektets handlingsrom. Det blikket en har mot verden og seg sjøl blir rokka ved og trua (Staudigl 2007). Vissheten om at voldelig respons har gjort en i stand til å unnslippe avmakt er ikke noen utilitaristisk tanke. Rune var klar over skammen som kunne følge i ettertid, men i situasjonen ble det som lå i framtid fjernt. Situasjonen oppsluker en til å handle på måter som på avstand kan virke irrasjonelt, som svikt i sjølkontroll, men som faktisk framstår som meningsfullt og rettskaffent for aktøren. Ydmykelsen er sosial, den er påført av noen andre, og derfor kan vold framstå som noe annet enn vold i seg sjøl. Det blir et moralsk forsvar for selvet. Det en holder fram som det Gode blir trua av noen, og ved å sette de ut av spill, gjenopprettes den moralske orden (Katz 1988: 26). For egen del idet ydmykelsen truer en sjøl, men også på vegne av andre, kan vold brukes i det Godes navn.

Tarik: Det var jeg og en kompis av meg som sto og venta på taxi, da. Så var den en sånn frekk «bajas» som gikk rundt og bare, han dreiv og sparka en sånn gammal, femti år gammal mann, cirka, som var sammen med en annen kar.

Eirik: Ja, ja.

Tarik: Så han prøvde liksom og «backe» unna. Han var jævlige tøff i trynet, gikk rundt og sparka han i magen og sånn.

Eirik: M-hm.

Tarik: Og så gikk han bare oppover, vi var på jernbanetorget, og så gikk han liksom oppover mot trikken. Og så ble jeg dritsur, jeg og han kompisene min vi var ikke så fulle. Vi var på vei hjem, da. Klokka var sånn... Ja-a, nei, det var faktisk klokka tre. Vi var på vei hjem, vi hadde vært ute hele kvelden, faktisk. Vi var på vei hjem, klokka tre. O-og så bare fulgte vi etter han litt. Så gikk han, og så tok jeg bare tok i bare hodet hans, og han andre spente bein på han. Så bare satt vi han ned, vi sloss jo aldri da. Så satt vi bare kneet på'n liksom og så bare: « Ja, nå føler du deg kul, eller? Hæ? Skal jeg sparke deg nå, eller?» Det var liksom sånn, ja, det følte godt å ta ham, da.

Eirik: Ja, han fortjente det (?)

Tarik: Ja, altså, i min verden så gjorde han det.

Tarik og kameraten hans stod for ei moralsk markering. De realiserte seg sjøl som agenter for det Gode. Denne formen for vold kan leses av som noe annet i ettertid. Representasjonene tar form som den rettmessige hevnen og motmakt, men de kan være del av voldens legitimitet idet en skal overkomme motstanden i seg sjøl mot å skade en annen. Og da volden oppleves som legitim, slutter den å være vold, og tar heller form som nettopp den rettmessige hevnaksjonen. Den andre blir ofret for å gjenopprette orden (Katz 1988: 34-35).

Opplevelsen av å ta til motmakt og gi hevn var forførende for Tarik og hans venn. I situasjoner der urett begås, kan den som slår tilbake gis hevnerens rolle og moralsk karakter i gjenfortellingene. Idet en opplever situasjonen er det opprettholdelsen av det Gode som gjør det meningsfullt.

Slåsskamper kan bli til over helt trivielle ting, men det er mer som står på spill enn det later til.

Fornærmelser der den ene degraderer den andre, og som trykker mot den fornærmedes moralske selv, gjør at det som tilsynelatende sto på spill, blir forlatt for en mer eksistensiell kamp (Jacobs-Jackson 2009: 205-207).

Eirik: Nei... E-h, ja, skal vi se. Skal si a', hvis du kan ta i seinere tid da. E-h, noen sånne hendelser som sitter sterkt fast i minnet, noen slåsskamper som var, som har vært voldsomme for å si det sånn, da.

Rune: Som var virkelig voldsomme?

Eirik: Ja, kan du liksom si noe om...

Rune: (avbryter) Det har jo vært, jeg har en kompis, en av bestekompisene mine, han ... Jeg og han har slåss veldig mye.

Eirik: Ja, ok.

Rune: Veldig, veldig hardt, veldig voldelig. Egentlig for nesten småting, misforståelser. Men det har også veldig mye med (utydlig på båndet). Og det var en gang, han mente at jeg hadde trådd på en kassett, som han mente jeg hadde trådd i stykker.

Eirik: Ja, ok.

Rune: Og det hadde jeg ikke gjort, da. Og det endte jo opp med at vi slo hverandre halvt i hjel, og det var rett før jeg skar opp hele han med ei ølflaske, men det ble jo stoppa før det kom så langt. Og det her, da var vi kanskje femten (år gamle).

Da egen karakter har blitt utfordra kan vold forstås som et siste forsvar for selvet. Ved å ty til vold markeres alvorret i beskyldningene. Fornærmelsene som truer egen karakter legitimerer raseriet mot den andre. Tida har blitt suspendert, og det som framstår som meningsfullt der og da er altoppslukende (Katz 1988:30-39). Rune opplevde at ord ikke var nok til å utrykke hva som sto på spill, og vold var løfterikt som et endelig oppgjør.

Alternativ sjølrealisering

Beskyttelsen av karakter, eller å realisere karakter er et annet prosjekt som «fightere» kan oppleve som forførende. De fysiologiske reaksjonene, den kroppslige opplevelsen, er ikke nok til å bli tiltrukket av vold. Som nevnt i forrige kapittel, fortalte Hans at jakten etter opplevelsen begrensa seg til et subkulturelt fellesskap. De forberedte seg på slåsskamper, realiserte seg

sammen, og i etterkant ble det ytterligere befestet hva som hadde skjedd og hvem som hadde vist seg fram. David kunne få denne tilfredsheten etter slåsskamper, hvis han hadde seira over den andre.

Eirik: Det går jo litt på det samme som i forrige intervju, da, men sånn den følelsen etter slåssing. Den litt, den gode følelsen, når du liksom har seira...

David: Hvis du har vunnet?

Eirik: Hvis du har vunnet, ja. Kan du beskrive den der, hvis du er hypp?

David: Ja, altså, du har jo det der adrealinet... men altså, kommer den der at du er... du er så fornøyd med deg selv da. Det er jo ganske deilig følelse å ha, klart.

Rett i etterkant av slagsmålet da det går opp hva en har gjort, knytter de til forestillinger en har, kan opplevelsen synes som god hvis en viste karakterstyrke. En kan se sjøl som objekt, fra de andres representasjoner, og egne forestillinger som en levde opp til.

Goffman beskriver ritualer der aktører prøver å framstå i tråd med hva de tillegger en bestemt rolle. Hvilke egenskaper som knyttes til en rolle gir forventninger til hvordan en bør opptre, og gjennom selvets handlinger demonstreres et sett av verdier og holdninger som finnes i en kultur. For en «fighter» kan disse forventningene i en subkulturell kontekst være førende for hva en vil vise. Det blir et sjølrealiserende prosjekt, men også en bekreftelse av et sett av verdier og normer i en kultur (Birrell 1981: 359-361). De som deltar i et subkulturelt fellesskap som Hans kan bruke ekstraordinære omstendigheter til å utvikle en sosial identitet. Historiene som kan avstedkomme, som tilskriver hendelsen mening, er med og skaper denne identiteten. De som har lyst til å havne i slåsskamper har opplevd tilfredsstillende representasjoner fra signifikante andre og gitt en sosial identitet som er i tråd med slik en vil framstå, eller som gir grunn til det (Jacobs 2009).

Noen kan finne glede i overfall av andre, i det å være «badass» Han som virker fremmed og utenfor rekkevidde, både moralsk og emosjonelt. Som feirer, forherliger vold, og ser det som attraktivt å framstå irrasjonell. Det kan forstås som kalkulerende i en «hardcore» gatekultur for å skape et rykte som er lønnsomt over tid- det irrasjonelle blir det rasjonelle- men like fullt kan være det å bli en «badass» som tiltrekker. Symbolismen, mytene en omgir seg med, som gir et selv en trakter etter (Katz 1988: 83-105).

En slåsskamp konnoterer at den er kompetitiv. Den innebærer en gjensidighet mellom aktørene, en møter motstand, og historier som kommer ut av disse hendelsene kan vitne om karakter under press. Hvem som seirer er ikke nødvendigvis han som slår ut den andre. Han som tok imot juling kan være den moralske vinneren (Jacobs 2009). Å ta i mot juling kan vitne om «bravado».

Eirik: Ja, husker du åssen dere har prata om det i ettertid?

David: Det kommer veldig mye an på hvem som vant. Hvis vi vant, så snakker vi ikke så mye om det. Det blir ganske nevnt som en triviell ting på byen, eller noe, ”husker du det- ja, ja”. Men den gangen, den på *utested-fighten* tapte vi ganske bra. Og den snakker vi om ganske ofte. ”Det var den gangen de knakk nesa, og fikk skeiv nese”. Det kommer ofte opp som en greie. Så, nei, vi prater ikke så mye om da vi vant. Det blir bare nevnt som en morsom sak.

David og vennene sto opp mot en annen gruppe som var større enn dem selv. En dørvakt som var atletisk bygd og fysisk sterk stakk av. De tapte kampen, men skapte en historie som ble fortalt i lang tid etterpå.

Émile Durkheim viser hvordan samhold skapes gjennom ritualer, som bekrefter et fellesskap og den enkeltes tilknytning til dette fellesskapet. De samstemte følelsene og ideene som oppleves av de som tar del i ritualet distingverer de fra andre, gjør de til en gruppe, og videre i kollektive representasjoner. Intense opplevelser som slåsskamper kan stimulere følelser som eufori, og da den blir delt av en gruppe- kollektiv effervesens- intensiveres opplevelsen. Det opphøyes til noe som overgår hver deltakers individualitet. Hverdagslivets betingelser har opphørt. Og dette muliggjør at individet opplever seg sjøl som en annen, og i stand til å bryte sosiale barrierer. Det som skjer i etterkant, da hendelser gjenfortelles, lager myter om gruppa, hver enkelt deltaker, og tillegger dem egenskaper (Olaveson 2001: 89-103). Slåsskjempen kan framstå som ekstraordinær, med kvaliteter som er forunt de få. Egenskaper som gjør de karismatiske. Både «badassen» og hevneren inntar disse posisjonene. I risikofylte situasjoner der utfallet er ukjent og som kan ha fatale følger avsløres selvet. Om en virkelig har karakter eller bløffer. Goffman trakk fram fire elementer som disse situasjonene kan dreie seg om: Mot, djervhet, integritet og fatning. Den modige forestiller seg umiddelbar fare, og gir seg hen mot denne faren. Den djerve fortsetter å kjempe på tross av tilbakeslag, skader og trøtthet. Han som viser integritet lar seg ikke friste av muligheter til å profitere og slippe billig unna ved å forlate situasjonens moralkodeks for et

øyeblikk. Han som bevarer fatninga øver sjølkontroll, og viser seg i balanse.

Karakter kan tilskrives dem som under dramatiske omstendigheter presterer i pakt med en kulturs moralske verdier. Og samtidig: hvis prestasjonen lever opp til verdier som kulturen holder oppe, blir de befestet på nytt i feiringa av prestasjonen (Birrell 1981: 363-6).

David og vennene hans viste mot og djervhet i møte med en overlegen motstander. De tapte i teknisk forstand, men oppnådde en moralsk seier. Ritualet og gjenfortellingene styrker gruppas karakter. Symboler kan tas i bruk som eksplisitte uttrykk for hendelsen og motet de utviste.

David: Han stod og holdt i to av disse gutta, og helvete, han svære, bøse vakta, han turte ikke han. De gutta var jo klin gærne, stod og sparka han ene kameraten min i huet.

Eirik: Ja, okay, såpass.

David: Han bare lå der, så bare sparka de han i huet og sånt. Og så, han har tatt vare på den t-skjorta, det er litt morsomt, det er skomerke her (peker midt på t-skjorta). Han hadde på seg en hvit t-skjorte. Og han karen hadde sikkert møkkete sko, så hadde han sparka han i brystet, mens han lå der, og den har han tatt vare på- en t-skjorte med...

I: Hehe, en suvernir fra kvelden?

D: Ja, en t-skjorte med tydelig skoavtrykk, altså!

Det starta med unilateral vold- to av Davids venner fikk knekt nesa- men endte som en slåsskamp. Det som blir trukket fram i gjenfortellinger viser at slåsskamper ikke trenger å være et nullsumspill (Jacobs 2009: 110-112). Riktignok forutsetter den enes tekniske seier den andres tap, men de som taper kampen kan fortsatte vinne noe på det, i form av prestisje, karakter og gruppesolidaritet.

Avslutning

Erving Goffman skriver at risikofylte handlinger innebærer en utprøving av selvet som hverdagslivet ikke tilbyr (Birrell1981). De som har oppdaga nye sider av seg sjøl i slåssing, kan oppleve at deres prestasjoner blir ytterligere forsterka av gjenfortellinger. Det blir meningsfullt å oppsøke slåsskamper gitt av de forutgående erfaringene.

Konfrontasjon genererer frykt, eller i hvert fall spenning, og må overkommes idet en skal begå en voldelig handling. De fleste sloss på inkompetent vis gitt av de fysiologiske reaksjonene som oppstår da en bryter interaksjonsritualet, men noen har lært seg teknikker for å omgå frykten og spenninga som konfrontasjonen bringer.

De som begår vold i sjølforsvar, opplever vold som legitimt mot den andre. Som et moralsk forsvar for selvet. Meninga med volden blir til i dynamikk med den andre, i sjølve situasjonen. I etterkant kan det synes uvirkelig, en gjorde handlinger som er en fremmed i dagliglivet. Vold i moralens navn- som hevnaksjonen- kan også utøves på vegne av andre. Den som angripes er et legitimt offer, og blir ofret i det Godes navn- en gjenoppretter orden med volden.

Vold kan være en reaksjon på avmakt i personers liv, og kommer til uttrykk i bestemte situasjoner (Isdal 2000: 110). Goffman beskriver «looping» gitt av agents roller. Der den ene opplever avmakt, og med ord, gester tar til motmæle, og den andre oppfatter det som et angrep, og angriper tilbake, som igjen genererer den andres følelse av avmakt. Innenfor institusjoner der rollene til aktører setter de i opposisjon til hverandre, men som først kan bli virkelig da de interagerer (Hacking 2004: 298-299).

Noen kan se seg sjøl som drevet med av situasjoners dynamikk, og forført til å utøve vold. For noen er det attraktivt å oppsøke disse situasjonene. Vold kan være tilfredsstillende som alternativ sjølrealisering eller som svar mot en truende avmakt. Og i mange av disse situasjonene kan vold som begrep være upresist, gitt av voldens kompetitive aspekt i slåsskampen, eller hevnaksjonens form som sjølforsvar. Noen utnytter seg av dette, og skaper en slåsskamp der de slåss i sjølforsvar, eller prøver å skape en dynamikk der volden blir kompetitiv. Men de situasjonene som begynner med gjensidig vold, kan forløpe seg til den enes vold mot den andre. Bruddet med

interaksjonsritualet og de kroppslige reaksjonene, blåser opp øyeblikket, og gjør en i stand til å gjøre handlinger utenom det vanlige.

5. AVSLUTNING

Ideen om vold som normalt i en subkultur, kan sees i lys av bestemte situasjoners kodeks, lik «code of the street» (Anderson 2000). Det ligger der fra før i kulturen, hva som er normalt å gjøre i disse situasjonene, og voldens uttrykk- teknikker og former. "Code of conduct" beskrevet på side 66 kan stå som eksempel. Men først i voldelige situasjoner blir ideene noe annet enn bare ideer. Da de kommer til uttrykk i handlinger, kan ideene bli forsterka av representasjoner som følger i kjølvannet.

Det som er beundringsverdig i en voldelig subkultur, som gir karakter, blir forbundet med det avvikende og løper risikoen for stigmatisering i storsamfunnet, med straff og behov for rehabilitering. Rune befant seg i denne posisjonen. Han opplevde seg sjøl som stigmatisert, stemplet som voldelig, og hans voldsutøvelse fortsatte. Stigmaets konsekvens ble sjøloppfyllende profeti, tilsynelatende. Det kan være lett vint å sette opp en kausal sammenheng- stigma og avvikerens internalisering av dette stigmaet- som en slags determinisme. Sannsynligheten for å ta til seg dette stigmaet i forståelsen av seg sjøl er reell. Men det kan være en konstruksjon fra forskerens side. Selvsagt har klassifikasjonene betydning for den klassifiserte, men det er heller hvordan påføringa av stigma eller skam, kommer til uttrykk og skapes i interaksjon. Den klassifiserte kan også avfeie stigmaet, eller gjøre det til et fortrinn.

Stigmaet i seg sjøl er ikke nok til å utøve vold. I institusjoner som skolen, der Rune opplevde å bli påført et stigma, utestengt fra klassa, så var det like fullt i bestemte situasjoner mellom han og lærere at vold inntraff. De sto i opposisjon til hverandre gitt av klassifikasjoner som skapte avstand. Men først idet avmakt og "looping" tok til, endte det med vold. Da klassifikasjonene som lå der fra før ble omsatt i situasjoner, så ble de ytterligere forsterka. Og dermed endte Rune opp med en sosial identitet som spredte seg videre- en som ble kontakta hvis konflikter skulle løses med vold, eller med trusselen om det.

Tilkortkommenhet i skolesystemet, fremmedgjøring, kan føre med seg maktesløshet og motstrategier for å bevare sjølverd- og dannelsen av subkultur. Men «differentiation»- divergerende verdier mellom bærere av subkultur og representanter for hegemonisk kultur- eksisterer kun «på papiret» før det synes i interaksjon i mellom aktører og mot de andre. Ian

Hackings begrep «Looping effects» kan vise hvordan de klassifiserte, stigmatiserte støtes bort, og kan danne en motkultur. De står i opposisjon, gitt klassifikasjonene om hverandre, som *kan* være utleda av klassekultur og videre økonomisk struktur, men for at vold skal skje må disse klassifikasjonene tas inn i situasjoner der de kan fordre avmakt hos den ene eller hos begge, og «looping» blir situasjonens dynamikk (Hacking 2004). Per Isdals begrep om syklisk vold er også treffende for denne dynamikken (Isdal 2000: 103).

Jamfør Jack Katz' ord, så kan volden ta form som moralsk markering (Katz 1988: 16-17). Det framstår som helt legitimt å ta den andre. Den andre er ikke noe offer. Raseriet kan bære av sted gitt av ydmykelsen som oppleves. Frykten for å skade et annet menneske blir omgått da en slåss i sjølforsvar. Dette kan også utnyttes ved at en skaper en dynamikk der en ydmyker, gjør den andre rasende, og havner i forsvarsposisjon. Dette kan være utleda av avmakt, men også brukes av de som oppsøker slåsskamper for "action".

Maskulinitet i voldelig subkultur er tema i Wolfgang & Ferracuti's arbeid (Wolfgang & Ferracuti 1967). Zlatko ville for all del ikke vise svakhet i konfrontasjoner der han ble utfordra, og vold mot de som trua hans karakter kunne være vitnesbyrd om styrke. Hans beit i seg lysten til voldelig respons, og han så dette som presentasjon av brist i maskulin karakter. Andy Porters utlegning taler for den samme tematikken. Slåsskamper kan brukes til å realisere seg sjøl som mann. Hvor vidt dette er et subkulturelt fenomen, er tvetydig. Lysten kan være utbredt, men i praksis er det subkulturelt, slik en ser hvis en holder Hans' fortelling opp mot Andy Porters ord. Det kan være del av en subkulturell etos og orden, som strukturer aktørers preferanser i situasjoner der karakterstyrken blir testa.

Linken mellom Goffman og Durkheim har blitt trukket fram, om enn i implisitt form, og hvordan ritualer kan skape sosial orden. Nøytraliseringer er forsøk på å rette bestemte handlinger mot en sosial orden. Fortolkninger viser ens tilknytning til bestemte forestillinger som finnes i en kultur, og disse kan ha forankring i subkultur. Skam oppstår da en ikke lever opp til disse forestillingene.

Vold i bestemte former framkaller ikke følelse av skam. Det kan begrense seg til et subkulturelt fellesskap, i andre tilfeller kan handlingene ved hjelp av justeringer gis større oppslutning. Som Curtis Jacobs-Jackson legger ut om; Sjøl om tilskuere og andre ikke ville ha gjort de samme handlingene, så kan de sette pris på motivene og intensjonene som høyverdige (Jacobs 2009:

232). En «rettmessig» hevnaksjon; offeret som fortjener å bli satt på plass, kan være en "soft determinisme" i situasjoner, synlig i Tariqs historie på side 85. Spenninga eller frykten som oppstår idet en skal skade noen blir overkommet av offerets status. Det kan forstås som ei moralsk markering, og disse opplevelsene kan være tilfredsstillende.

Vold har forførende og tiltrekkende sider. Som tidligere nevnt kan gode opplevelser av vold gi grunner for handling til seinere liknende situasjoner. Avmakt og situasjoner som er truende og potensielt ydmykende kan vendes med vold som motmakt, men det er også forlokkende, slik Hans fortalte om. Et subkulturelt fellesskap som har en felles idé om alternativ "action" kan oppsøke slåsskamper. Og disse slåsskampene er tiltrekkende: Rusopplevelsen i de fysiologiske reaksjonene- erfaringer av seg sjøl som bryter med hverdagslivet, gode historier som kan avstedkomme og som vitner om karakterstyrke, karisma som er forunt de få. En bruker slåsskampen til å skape noe for seg sjøl, men det kan ikke reduseres til et individualistisk prosjekt; det er del av en kulturs forestillinger som en ser seg i lys av, og som individet prøver å leve opp til. Og disse forestillingene kan framstå som irrasjonelle på avstand, de virker slik at det vanskeliggjør et konvensjonelt liv via utdanningssystemet og videre, men handlingene baserer seg på alternative idealer.

I situasjoner der vold skjer, i det Randall Collins kaller "voldens tunneler", formes handlingene av situasjonens dynamikk og er ikke-refleksive (Collins 2009: 566). En er bevisst den andre, men er blir oppslukt av ekstraordinære omstendigheter og fysiologiske reaksjoner, og det gjør en i stand til å gjøre handlinger som er utskilt fra hverdagslivet. Durkheims begrep om kollektiv effervesens, der samstemte følelser skaper gruppesolidaritet, kan sees i sammenheng med Davids fortelling om et fellesskap der slåssing på byen hadde blitt vanlig praksis. Lysten etter alternativ "action" var delt, og da muligheten bød seg ga de seg hen mot disse situasjonene.

Goffman fyller ut Durkheims tese om sosial orden gjennom ritualer, idet som kan kalles alternativ sjølrealisering som støtter oppom en kulturs ideer. De som tar del i et fellesskap som kan kalles subkulturelt, er selvsagt ikke passive mottakere av subkulturelle ideer, men bruker dem til å realisere seg sjøl. Prosjektet kan være begrensa i tid og rom, men det holder muligheter som ikke kan tilfredsstilles utenfor. Disse oversanselige opplevelsene kan oppnås i en subkultur, blant casuals kan oppsøkinga av et moralsk frirom gi muligheter for sjølrealisering som er hinsides

hverdagslivet.

Det kan bero på tidligere opplevelser av avmakt i livet, slik Isdal legger ut om, og som er synlig i Hans' fortelling (Isdal 2000: 116). Hans mintes situasjoner med faren der han ble satt i avmakt, og videre avmektige opplevelser i ungdomstida som endte med at han tok til motmakt seinere, før voldens form endra og utvida seg til å bli et forlystende sjølrealiseringsprosjekt. I voksen alder, så dette som uforenelig med et konvensjonelt liv. Han så dette på et vis som minner om en eksistensialistisk holdning; hvilke valg og handlinger du foretar deg, bestemmer din karakter (Hacking 2004: 281-282). Valgene han gjorde var for egen karriere og eget liv, men også i stilling til et fellesskap som ikke tolererte voldelige handlinger og som han så sine egne forestillinger i lys av.

Lysten etter å ta til motmakt med vold var fortsatt intakt hos Hans. Bestemte omstendigheter framkalte lysten, og han visste ikke om han ville klare å holde seg i skinnet i alle framtidige situasjoner der han ble satt i avmakt og testa. Voldelige situasjoner fører med seg fysiologiske reaksjoner av varierende intens grad, og følelser som blir vekket av disse opplevelsene går fra frykt og delirium til opphisselse og eufori. Og under disse ekstraordinære forholdene, idet interaksjonsritualet er brutt, kan en begå handlinger som en ikke forestilte seg før situasjonen eskalerte mot konfrontasjon, og endte i vold. Tilstanden en befinner seg i «voldens tunneler» gjør at en kan begå handlinger som virker drømmeaktige i etterkant.

Tidshorisonen er innskrenka i disse voldsomme situasjonene, og bevisstheten om den andre blir svekka av bruddet med interaksjonsritualet og på grunn av fysiologiske reaksjoner. Bevisstheten om konsekvenser av ei handling er lukka ute, siden en har gitt seg hen til situasjonens dynamikk. I sjølve situasjonen, men også rett i ettertid kan bevisstheten om det som kan følge i kjølvannet være fraværende. David fortalte om slagsmål der politiet hadde ankommet i etterkant, og der han i sinne sto på sitt og markerte seg overfor politiet, før det endte i bøter og økonomisk tap for hans del. Etter hvert lærte han seg å kontrollere lysten for å markere seg, og forlot åstedet da politiet beordra han til å gjøre det.

Noen av dem jeg intervjua hadde slutta å slåss, som Tarik, Jonas, Hans og Rune, men de anså ikke dette for å være et endelig brudd. Under bestemte omstendigheter og tilstanden som det ville lede til, kunne vold bli endelig løsning. Overgangen fra å være en «fighter» til en ikke-«fighter»

er diffus. Nye relasjoner i livet, eller brudd med andre «nettverk» kan lede til nye forventninger som gir grunn for andre fortolkninger av vold, men det kan også skje en endringsprosess i et miljø der bestemte former vold og slåssing tidligere har vært akseptert (Jackson-Jacobs 2009: 273).

For noen er vold som alternativ «action» vanskelig å kvitte seg med, slik eks-hooliganen på side 83 opplevde fenomenet. For andre er det et begrensa prosjekt i livet, og bruddet oppleves ikke så dramatisk, jamfør Hans' historie. David sa at han aldri oppsøkte slåsskamper før han skulle ut på byen. Han var bevisst voldens tiltrekning, noen av hans venner oppsøkte bråk, men for hans del var det heller en idé som lå i bakgrunn til muligheten bød seg. De hadde for vane å havne i bråk, og David sa at de ikke klarte å ligge unna hvis det lå an til konfrontasjon. Det var en kjent respons og problemløser. Rune så det samme problemet; enkelte situasjoner vekka erindringer om hva han tidligere hadde gjort, og tregheten i habitus gjorde det utfordrende å håndtere situasjoner på andre måter.

Dette prosjektet starta med ei fortelling om meg og David ute på byen. Vi møttes til siste intervju i juni 2013, og vi har vært ute på byen sammen flere ganger i mellomtida. En situasjon endte i forsøk på vold, men ble avverga før det skjedde noe mer. Han har ikke vært involvert i noen slåsskamper de siste gangene vi har vært ute, og det kan være at hans forestillinger om vold har endra seg. Voldens former; hva som oppleves som moralsk, legitim og interessant vold, blir først gitt karakteristikk og mening gjennom forestillinger i et samfunn, og disse er foranderlige.

6. LITTERATUR

Andersen, Patrick (2009). *Sosial ulikhet i enhetsskolen : Betydningen av klasse og kulturell kapital for skoleprestasjoner*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.

Anderson, Elijah (2000). *Code of the street: Decency, Violence, and the Moral Life of Inner City*. New York. W.W.Norton.

Austin, Roy L. (1980). *Adolescent subcultures of violence I the sociological quarterly*. Volum 21, nr.4 (s 545-561). Oxford, Blackwell.

Birrell, Susan (1981). *Sport as ritual. Interpretations from Durkheim to Goffman*. *Social Forces* (s 354-376). North- Carolina. University of North-Carolina press.

Bourdieu, Pierre (1989). *Social Space and Symbolic Power I Sociological Theory*. Volum 7, nr.1 (s.14-25).

Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude (1990). *Reproduction in Education, Society and Culture*. London. Sage Publications.

Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo. Pax Forlag.

Boudon, Raymond (2003). *Beyond Rational Choice Theory I Annual Review of Sociology*. Volum 29 (s.1-21).

Bourgois, Philippe (2003). *In search of respect: Selling Crack in El Barrio*. Cambridge. Cambridge University Press.

Brezina, Timothy (2000). *Delinquent Problem-Solving: An Interpretive Framework for Criminological Theory and Research I Journal of Research in Crime & Delinquency*. Volum 37, nr.1 (s. 3-30).

Buford, Bill (1991). *Blant pøbler*. Oslo. Aschehoug.

Collins, Randall (2008). *Violence: A Micro-sociological Theory*. New Jersey. Princeton University Press.

Collins, Randall (2009). *The micro-sociology of violence I British Journal of Sociology*. Volum 60, nr.3 (s.566-576).

Collins, Randall (2012). *Entering and leaving the tunnel of violence: Micro-sociological dynamics of emotional entrainment in violent interactions I Current Sociology*. Volum 61, nr.2 (s. 132-151).

Creswell, John (2009). *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Los Angeles. Sage Publications.

Dunning, Eric (2000). *Towards a sociological understanding of football hooliganism as a world phenomenon I European journal on criminal policy and research*. Volum 8, nr.2 (s 141-162). Holland. Kluwer Academic Publishers.

Engelstad, Fredrik (2005). *Hva er makt*. Oslo. Universitetsforlaget.

Erlanger, Howard (1974). *The Empirical Status of the Subculture of Violence Thesis I Social Problems*. Volum 22, nr.2 (s.280-292).

Fangen, Katrine (2001). *En bok om nynazister*. Oslo. Universitetsforlaget.

Felson, Richard (2009). *Is violence natural, unnatural, or rational? I The British Journal of Sociology*. Volum 60 no.3 (s.577-585).

Freistadt, Joshua (2011). *Understanding others' experience: Phenomenology and/beyond violence I Journal of Theoretical and Philosophical Criminology*. Volum 1 (s.1-42).

Freud, Sigmund (1930). *Civilization and its Discontents*. New York. Jonathan Cape and Harrison Smith.

Garot, Robert (2007). *"Where you from!": Gang identity as performance I Journal of Contemporary Ethnography*. Volum 36, nr.1 (s. 50-84).

- Gelder, Ken og Thornton, Sarah red. (1997 & 2005). *The Subcultures Reader*. Oxford. Routledge.
- Goffman, Erving (1986). *Stigma- Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York. Simon & Schuster, Inc.
- Gubrium, Jaber & Holstein, James (1993). *Phenomenology, Ethnomethodology, and Family Discourse I Sourcebook of Family Theories and Methods (s.651-675)*.
- Hacking, Ian (2004). *Between Michel Foucault and Erving Goffman: between discourse in the abstract and face-to-face interaction I Economy and Society. Volum 33, nr.3 (s. 277-302)*.
- Higgins, Edward. T (1987). *Self- Discrepancy: A Theory Relating Self and Affect I Psychological review. Volum 94, nr.3 (s. 319-340)*.
- Hirschi, Travis & Gottfredson, Michael (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford, California. Stanford University Press.
- Holstein, James & Miller, Gale (2003). *Challenges and choices: Constructionist Perspective on Social Problems*. New York. Walter de Gruyter.
- Isdal, Per (2000). *Meningen med volden*. Oslo. Kommuneforlaget.
- Jackson-Jacobs, Curtis (2004). *Taking a Beating: The Narrative Gratifications of Fighting as an Underdog*. Cultural criminology unleashed, 231.
- Jackson- Jacobs, Curtis (2009). *Tough Crowd: An ethnographic Study of the Social Organization of Fighting*. Doctoral Dissertation. University of California, Los Angeles.
- Johansen, Lene Marie (2010). *Senmoderne «Lads». En kvalitativ studie av klasserelaterte erfaringer og orienteringer i skolen*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.
- Jones, Owen (2011). *Chavs: the Demonization of the Working Class*. London. Verso.
- Katz, Jack (1988). *Seductions of crime*. New York. Basic Books.

Lemert, Edwin (1951). *Social pathology: Systematic Approaches to the Study of Sociopathic Behaviour*. New York. McGraw-Hill.

Levine, Mark m/ flere (2011). *Third Parties, Violence, and Conflict Resolution. The Role of Group Size and Collective Action in the Microregulation of Violence I Psychological Science*. Volum 22, nr. 3 (s. 406-412).

London, Jack (1941). *Martin Eden*. Oslo. Gyldendal Norsk Forlag.

Lyng, Stephen (2004). *Crime, Edgework and Corporeal Transaction I Theoretical Criminology*. Volum 8, nr.3 (s. 359-375).

Olaveson, Tim (2001). *Collective Effervescence and Communitas: Processual Models of Ritual and Society in Emile Durkheim and Victor Turner I Dialectical Anthropology*. Volum 26, nr.2 (s. 89-124).

Pernanen, Kai (1991). *Alcohol in Human Violence*. New York. Guilford Press.

Pinker, Steven (2011). *The Better Angels of Our Nature: Why Violence has Declined*. New York. Penguin books.

Presser, Lois (2004). *Violent offenders, Moral Selves: Constructing Identities and Accounts in Research Interview I Social Problems*. Volum 51, nr.1 (s.82-101).

Presser, Lois (2009). *The narratives of offenders I Theoretical Criminology*. Volum 13, nr.2 (s.177-200).

Maruna, Shadd & Copes, Heith (2005). *What have we learnt of five decades of neutralization research I Crime and Justice*. Volum 32 (s.221-230). Chicago. The University of Chicago Press.

Mead, George Herbert (1982). *The Individual and the Social Self*. Chicago. The University of Chicago Press.

Milgram, Stanley (1963). *Behavioral study of obedience I Journal of Abnormal and Social Psychology*. Volum 67 (s.371–378).

- Mullins, Christopher, Wright, Richard & Jacobs, Bruce (2006). *Gender, Streetlife and Criminal retaliation I Criminology*. Volum 42, nr.4 (s.911-940).
- Sandberg, Sveinung & Copes, Heith (2013). *Speaking With Ethnographers. The Challenges of Researching Drug Dealers and Offenders I Journal of Drug Issues*. Volum 43, nr.2 (s. 176-197).
- Sandberg, Sveinung & Pedersen, Willy (2009). *Street capital. Black cannabis dealer in a white welfare state*. Bristol. The policy press.
- Schütz, Alfred (2002). *Den sociala världens fenomenologi*. Gøteborg. Daidalos.
- Scott, Marvin & Lyman, Stanford (1968). *Accounts I American Sociological Review*. Volum 33, nr. 2 (s. 46-62).
- Silverman, David (2010). *Doing qualitative research*. London. Sage Publications.
- Staudigl, Michael (2007). *Towards a Phenomenological Theory of Violence I Human Studies*. Volum 30 (s. 233-253).
- Topalli, Volkan (2005). *When being good is bad: An extension of neutralization theory I Criminology*. Volum 43 (s.797-836).
- Vigil, James Diego (2003). *Urban violence and street gang I Annual review of anthropology (s 225-242)*. California. Annual reviews.
- Weber, Max (1964). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York. Free Press.
- Widerberg, Karin (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsarbeid*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Willis, Paul (1981). *Learning to labour: How working class kids gets working class jobs*. New York. Columbia University Press.
- Wolfgang, Marvin & Ferracuti, Franco (1967). *Subcultures of violence*. London. Tavistock Publications.
- Wright, Richard & Decker, Scott (1997). *Armed Robbers in action. Stickups and Street Culture*. Boston. Northeastern University Press.

Andre kilder

Elektroniske dokumenter

Vannebo, Astrid (2012, 13.august). *Spenning vanligste voldsmotiv*. Hentet 24.mai 2013, fra forskning.no www.forskning.no/artikler/2012/juli/327788

Statistisk sentralbyrå (2013, 24.januar). *Straffereaksjoner, 2011*. Hentet 10.juni 2013, fra www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/straff/aar/2013-01-24

Forskningsrådet (2005, mars). *Sosial kapital*. Hentet 29.juni 2013, fra www.forskningsradet.no/CSSStorage/Flex_attachment/8212021661.pdf

Avis-artikkel

Time, Jon Kåre (2012, 23. november). *Hodeløs formidling*. Morgenbladet. Edvard Moser om hjerneforskning. Hentet 29. november 2012.

TV-Dokumentar

“*The Real Football Factories*”- Episode 2 og 6. Zig Zag Productions, 2006. Hentet 29.juni 2013, fra youtube

<http://www.youtube.com/watch?v=7vJFZ9odG0w>

http://www.youtube.com/watch?v=VIfd_X8-Qvs

Alle kilder som er brukt i denne oppgava er oppgitt.

Antall ord i oppgaven er 32 941

7. VEDLEGG: Intervjuguide

Intervjuguiden nedenfor ble brukt som utgangspunkt i de tre første intervjuene, og i det femte.

- Kan du huske første gangen du slåss?
- Har du vært involvert i mye slåssing eller slagsmål?
- Åssen ser du på det nå i ettertid. Var bare noe i de konkrete situasjonene, eller var det noe mer i livet ditt på den tida som kan ha «trigga» det?
- Er det en bestemt hendelse som du husker bedre enn andre? Hvordan det gikk for seg?
- Husker du hva som skjedde rett forut situasjonen?
- Forløpet i situasjonen til etterpå
- Er det noen spesielle situasjoner der du kan lettere bli trigga enn andre?
- Hva er det med de situasjonene, tror du?
- Husker du hva som gjorde at du slo, angrep eller tok til motverge?

- Kan du minnes hvilke følelser som gikk i gjennom deg i situasjonen?

- Hvordan følte du deg rett etter det var over?

- Var det noe du ville oppnå ved å bli fysisk mot den andre parten i konflikten?

- I sjølve slåsskampen, hva var det som var viktig, hva var det som betydde noe, hva ville du oppnå i sjølve situasjonen?

- Husker du hva du gjorde, hva motparten gjorde? Hva var det med motparten som gjorde deg irritert eller forbanna?

- Hvordan gjorde du det?

- Har du vært involvert i noen gruppe-slagmål?

- Hvordan ser du på de i forhold til «fights» der en er én-mot-én?

- Med tanke på kamerater som slåss. Når dere har sloss sammen mot andre, åssen trur du det har påvirka forholdet deres?

- Hva er dine tanker om politi og rettssystemet?

- Hva slags reaksjoner har du fått fra andre på grunn av slåssinga?
- Har du vært involvert i slåssing eller et slagsmål nylig?
- Eventuelt, hvor lenge er det siden sist?
- Hvordan opplevde du det?